DAVID WISE, B. ROSS

GÖRÜNMEYEN HÜKÜMET CIA

DAVID WISE, B. ROSS ■ GÖRÜNMEYEN HÜKÜMET CIA

ONUR
YAYINLARI

GÖRÜNMEYEN HÜKÜMET
CİA

DAVİD WİSE, B. ROSS

İKİNCİ BASKI

GÖRÜNMEYEN HÜKÜMET
CİA

DAVİD WİSE, THOMAS B. ROSS

ÇEVİREN
ALAATTİN BİLGİ

David Wise ve Thomas B. Ross'un *The Invisible Government* (London 1965) adlı yapıtını, İngilizceden, Alaattin Bilgi özetleyerek dilimize çevirmiş, ve kitap, *Görünmeyen Hükümet CİA* adı ile, *Onur Yayınları* tarafından, Haziran 1976 (Birinci Baskı —*Sol Yayınları*—: Nisan 1966) tarihinde, Ankara'da, *Çağ Matbaası*'nda dizdirilip bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

9 Yayınlayanların Notu

15 *Giriş*

19 Küba

19 Kırksekiz Saat Öncesi
21 Hedef Castro Üsleri
22 Washington Bekliyor
23 Havana'da Şafak
23 Mario Zuniga'nın Öyküsü
25 Birleşmiş Milletlerde Bir Tartışma
26 Durum Aydınlanıyor

27 İki Ziyaretçi
29 ABD Cumhurbaşkanı Adına
30 Eğitim Kampları
32 Yas Kervanı
33 Arada Bir Olay
33 Olaylar Sıkıştırıyor
34 Mario Abril'in Öyküsü
35 Havadan Koruma
36 Kamuoyu Hazırlanıyor
38 İşgal Filosu
38 Son Hazırlıklar

40 İşgal
41 Çıkartma Başlıyor
41 Kuğu Radyosu
42 B-26'ların Yeni Görevi
42 Çıkartma Üzerine Notlar
44 Yadsıma Fırtınası
45 Balık Doğrulacak
46 Sabotaja Teşvik
47 Domuzlar Körfezinde Durum
47 Sovyetler Müdahale Ediyor
48 Donanma Jetleri Harekâta Katılıyor
50 Ufak Bir Yanlışlık
50 Mutsuz Son
51 Son Uçuş

52 *CIA*

52 Görünmeyen Hükümet Nasıl Kuruldu?
54 CIA'nın Görevleri
56 Beklenmeyen Gelişmeler
57 Sonsuz Para Harcama Yetkisi
58 Allen Dulles Devri
60 John McCone Devri
61 Gemi İnşaatçısı ve Petrol Kralı McCone
64 Merkezî İstihbarat Müdürünün Emrindeki Örgütler
64 Yeni Karargâh

66 CIA Ajanları
69 CIA'nın İç Örgütü
70 Ulusal İstihbarat Tahminleri
71 CIA İçinde Gizlilik
72 CIA Bilgi Topluyor
73 Barış Gönüllüleri
75 Üniversitelerle Temas
76 Örtü Firmalar
77 Elçilik Örtüsü Altında Faaliyet
80 Görünmeyen Hükümeti Denetim Yolları Aranıyor
81 Özel Grup
82 Denetim Girişimleri
84 Elçiliklerle Karşılıklı İlgisi
88 G u a t e m a l a
88 CIA'nın Muz Ayaklanması
90 Beyaz Sarayda Bir Tartışma
91 La Frutera
93 Toprak Reformu
94 Kesin Karar
95 CIA Hava Kuvveti
96 Komünist Boyunduruğu
98 Şaşırtma Mesajlar
99 Bir Toslaşma
100 Kremlin'in Şeytanca Amaçları
100 Çimento Ticareti
103 E n d o n e z y a
103 Serüvenci Bir Pilot
104 Sivil Hava Ulaştırma Kumpanyası
105 Özel Şirketler Kamulaştırılmıştı
106 Güdümlü Demokrasi
106 CIA, Sukarno'ya Karşı
107 Tarafsız Amerika
109 Amerikan Satış Kumpanyası
110 Pope Koz Olarak Kullanılıyor
111 Sukarno-Kennedy Görüşmesi
112 Güney Hava Ulaştırma Şirketi
114 V i e t n a m
114 İlân Edilmemiş Bir Savaş
115 Popüler Lider Aranıyor
116 Çirkin Amerikalı
117 CIA Sahnede
118 Askerî Yardım Artıyor
119 Stratejik Köyler
120 Dağ Kabileleri Silahlandırılıyor
121 Nasıl Olsa Kazanamayacağız
122 Diem'e Cephe Alınıyor
123 Yeni Bir Darbe
123 Katil Kim?
125 L a o s
125 Gönülsüz Savaşçılar

126 Komünizme Karşı
127 CIA'ya Güvenen Ordu Komutanı
129 Suvanna Destek Arıyor
130 SEATO Müdahalesi ve Yedinci Filo
131 Cenevre Sözleşmesi
132 5.000 Kişilik Amerikan Birliği
134 İ r a n
134 Bir Cumhurbaşkanı Torunu
135 Petrol Ulusallaştırılmıştı
135 Ve General Schwarzkopf
137 Amerika'nın Payı
137 Havyar Kraliçesi
139 B u r m a
139 Formoza Birlikleri
140 Amerika İnkâr Ediyor
141 Deniz Ticaret Kumpanyası
143 Vahşi Bill Sahnede
144 Sıkılan Eller
145 Burma Sosyalizmi Seçiyor
146 U-2 O l a y ı
146 27.000 Metre Yükseklik
147 Zirve Konferansı Suya Düşüyor
148 İmha Mekanizmasından Şüphe
150 E l e k t r o n i k C a s u s l a r
150 Samos Casus Uyduları
151 Dinleme Uyduları
153 Zonguldak, Sinop ve Samsun'daki Radarlar

1

Bu kitapçıkta okuyacağınız bilgiler, 1965'lere kadar uzanan olayları kucaklıyor. Oysa CIA, bu tarihten sonra da, dünyanın çeşitli ülkelerinde, çok sayıda ve değişik büyüklüklerde tertiplere girişti. Sermayenin egemenliğini perçinlemek ve emperyalist sömürüyü azamî boyutlarda sürdürmek için, her ulusal uyanışı boğmak ve her bağımsızlık dalgasını kırmak için, o ülke içinde, tüm gerici sınıf, zümre ve temsilcileriyle elele vererek, silahlı ya da silahsız örtülü eylemler hazırladı. Orta Doğu, Doğu Akdeniz ve özellikle Türkiye, bu planın dışında değildir, ve üstelik bu bölge, son yıllarda, CIA'nın, bellibaşlı uğraş alanlarından biri haline gelmiştir.

Aradan geçen yıllar içinde, CIA, çeşitli ülkelerde ve bu

arada Türkiye'de faaliyetlerini artırdığı halde, bu faaliyetler, bir bütün halinde kanıtlarıyla açıklığa kavuşturulmadı ya da kavuşturulamadı. Kuşku yok ki, Domuzlar Körfezi (Küba) çıkartmasında CIA'nın uğradığı yenilgi, çıkartmaya katılanların Havana'da, dünya kamuoyu önünde yargılanmaları, CIA'nın çalışmalarının bir model olarak ortaya konmasında ve aynı zamanda yayınlanabilmesinde önemli bir rol oynadı. CIA'nın başarıya ulaştırdığı örtülü eylemlerde ise, doğaldır ki, galip gelenlerin tertiplerini gizleyebilmeleri olanağı çok daha fazladır. Bütün bunlara karşın, dünya kamuoyu, bugün, gerici, karşı-devrimci, faşist faaliyetlerin arkasında, şaşmaz bir şekilde, CIA'nın bulunduğunu çok iyi bilmektedir.

Bu kitap, son on yılın olaylarının gerisinde kaldığı için, eksik bir kitaptır. Biz, 1966 yılında, bu kitapçığın ilk baskısını yaptığımız zaman da, CIA'nın tüm faaliyetlerini yansıtmadığı için, bu eksikliği duyuyorduk; doğaldır ki, aynı eksikliği bugün daha büyük ölçüde duymaktayız. Ama bu kitap, CIA'nın çalışma tarzını ortaya koyan bir örnekleme kılavuz olması, bir *model* olması bakımından, önemini ve güncelliğini korumaya devam ediyor. Bizim, kitabın ikinci baskısını yapmamızın başlıca nedenlerinden biri budur.

İlk kez bu ikinci baskıda yer alan "U-2 Olayı" ve "Elektronik Casuslar" adlı yazılar da, aynı şekilde, bugün için oldukça eskimişlerdir. Bunların yerini büyük ölçüde yeni teknikler almıştır. Buna karşın, gerek U-2 olayı ve buna bağlı olarak Amerikan üsleri, gerek halen faaliyette olan Zonguldak, Sinop ve Samsun'daki radarlar da, ülkemiz açısından, güncelliğini ve önemini korumaya devam etmektedir.

2

Türkiye'de CIA'nın faaliyetlerinin kavranabilir ilk sonuçları, CIA'nın kuruluşunun aşağı yukarı tamamlandığı

yıllara, San Fransisco konferansına öngelen tarihlere rasladığını söylemek herhalde yanlış olmasa gerekir. Türkiye'de sola kapalı, sağa açık *çok partili* dönem, bu bölgede, Amerikan emperyalizminin etkinliğini artırdığı bir tarihe raslar, ve "demokrasi" adı verilen bu "çok partili" dönem ile, ilericiler üzerindeki baskılar daha da yoğunlaşarak hızlanır. Bir yandan "Yabancı Sermaye Kanunu", "Petrol Kanunu" "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu", 141 ve 142. maddelerde yer alan cezaların dalga dalga artırılmasını (6 aylık cezaların, 8 ilâ 15 yıla çıkarılmasını), yeni baskı yasalarını ve tutuklamaları basamak yaparak "başdöndürücü bir hızla" (İnönü) Meclisten geçirilirken, öte yandan, Amerikalı, asker ve sivil danışmanlardan barış gönüllülerine dek, bakanlıklardan köylere dek, ülkeyi yoğun bir casus ağıyla örmüştür. Türkiye, dost kisvesi altında, iktisadî, askerî, siyasî ve kültürel bir casusluk ağının içine düşürülmüştür. Dost ve düşman öylesine birbirinin yerini almış, sorunlar öylesine karmaşıklaştırılmış, olaylar öylesine karıştırılmıştır ki, idam edilen devrimci gençlerin, Altıncı Filo askerini Dolmabahçe'den bizzat denize atan gençler olmasının, pusuya düşürülerek kurşunlanan devrimci gençlerin CIA ajanı büyükelçi Commer'in arabasını bizzat yakan devrimci gençler olmasının bir raslantı değil, aynı karşı-devrimci zincirin ayrı ayrı halkaları olduğunun kanıtlarıyla ortaya konulabilmesi, son derece güçleşmiştir.

Dulles ile Zorlu arasında, 5 Mart 1959'da, Ankara'da imzalanan ve zamanın Büyük Millet Meclisinin bilgisine dahi sunulmamış olan "Türk-Amerikan İşbirliği Antlaşması" gereğince, Amerika Birleşik Devletleri'ne, "sızma, yıkıcı faaliyetler, sivil saldırı veya dolaylı saldırı" halinde, Türkiye'ye müdahale etme hakkı tanınmıştır. Neyin sızma, yıkıcı faaliyet, sivil saldırı ya da dolaylı saldırı olduğunun *takdiri* (Zorlu'nun yargılanması sırasında, açıkladığı üzere),* Amerika Birleşik

* Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, İstanbul 1976, s. 345.

Devletleri'ne aittir. ABD, bugün, bir mitingi, bir protesto gösterisini "yıkıcı faaliyet" olarak ya da yasal bir seçim sonucunu "dolaylı saldırı" olarak niteleyerek Türkiye'ye müdahale etme hakkına sahiptir. Bir sabah, 20 bin paraşütçüsünü başkente indirmeyi kendi çıkarları açısından vazgeçilmez gördüğü zaman, CIA marifetiyle, yurt ölçüsünde kurup geliştirdiği gerici örgütlere, bir sunî "yıkıcı faaliyet" düzenletmesi, sunî "dolaylı saldırı" hazırlatması işten bile değildir.

Türkiye, bu müdahalenin yalın bir örneğini, daha 1960 sonrasında yaşadı. Zamanın başbakanı İnönü, Kıbrıs bunalımı sırasında, sorunu, pek ihtiyatlı da olsa, ulusal çıkarlar açısından koyduğu için, hükümetten çekilmek zorunda bırakıldı. O zaman İnönü şöyle diyordu:

"Daha bağımsız ve şahsiyetli bir dış politika izlenmesini istiyorsunuz. Herkes aynı şeyden bahsediyor. (...) Bir görev veriyorum. *Neticesi bana gelmeden Washington'un haberi oluyor. Sonucu memurumdan önce, Amerikan sefirinden öğreniyorum.* (...) Ancak, bu meselenin üstüne, vakit geçirmeden eğilmek lâzımdır. Yoksa bağımsız dış politikadan bahsedilemez. Hatta iç politikada bile bağımsızlık düşünülemez. Yapamazsınız bağımsız politika."*

Türkiye'nin düştüğü durum, İnönü'nün 1963'lerde görebildiğinden, söyleyebildiğinden çok daha ağırdı, ve bugün daha da ağırlaşmış durumdadır. CIA ajanı General Porter'in kısa ziyaretiyle, İnönü'nün iktidardan düşürülmesi arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur da, aynı Porter ile, İnönü iktidarından sonra kurulan hükümet arasında bir ilişki olup olmadığı üzerinde aynı açıklıkla durulmamıştır. Oysa CIA, devrilecek bir hükümet kadar ve bundan da çok, kurulacak hükümetlerle ilgilenmektedir. Ve aynı şekilde, MC hükümetinin kuruluş çalışmaları sırasında, CIA'nın Türkiye ma-

* M. Şükrü Koç, *Emperyalizm ve Eğitimde Yabancılaşma*, Ankara 1970, s. 165-166.

sası görevlilerinden George S. Harris'in* Türkiye'yi ziyaretinin de, basit bir raslantı olduğunu düşünmek, mantığın inkârından başka bir şey değildir.

1969'da yayınladığımız *CIA, Vietnam'da Pasifikasyon ve Dünya İşçi Hareketleri* adlı kitapta, kitabın yazarı G. Morris, Endüstri Kuruluşları Genel Sekreteri Jones B. Carey'in 1950'lerde, ABD'nin, dolayısıyla CIA'nın örtülü silahlı eylemlerinin taktik özünü vurgulayan şu sözlerini aktarıyor: "Geçen savaşta faşistlerle savaşmak için komünistlerle birleştik, gelecek savaşta *komünistlerle savaşmak için faşistlerle birleşeceğiz.*"** Bu, aslında faşizmin aldığı biçim farklılıklarından yararlanarak, kendi özünü, kendi öz faşizmini gizleme kurnazlığıdır. Çünkü, nazizm biçiminde ortaya çıkan faşizm ile Amerikan emperyalizminin geliştirdiği faşizm, *özünde aynı olmakla birlikte*, doğuş ve yayılış biçimleri arasında farklılıklar gösterir. Bu, iki ülkenin tarihî oluşum farklılığından ileri geldiği kadar, tekelci sermayelerin emperyalist olanak farklılıklarından da ileri gelmektedir. Bu farklılıktan yararlanarak, Amerikan emperyalizminin temsilcileri, kendilerini, nazizmden ayırarak, faşizmden de ayırmaktadır. Oysa, nazizm, faşizmin, kendine özgü bir biçimidir ve Amerikan emperyalizmi, emperyalizmin doğası gereği, dünya faşizminin kalesi durumundadır. Bunun içindir ki, Amerikan emperyalizmi, örtülü olarak yürütmekte olduğu dünya ölçüsündeki savaşta, faşizmle *birleşmiş* değildir, faşizmin *kendisi* olarak, *bizzat faşizm olarak* sahnededir ve CIA, bunu, *çağdaş* örtüsü içinde, dünyanın şurasında ya da burasında, her gün, her saat, her dakika yinelemeye devam etmektedir.

* George S. Harris, aynı zamanda, *Troubled Alliance. Turkish-American Problems in Historical Perspective. 1945-1971*, Washington 1976, adlı kitabın yazarıdır.

** Bkz: D. Welsh, G. Morris, *CIA, Vietnam'da Pasifikasyon ve Dünya İşçi Hareketleri*, Sol Yayınları, Ankara 1969, s. 124-125.

GİRİŞ

BUGÜN Amerika Birleşik Devletleri'nde iki hükümet var: biri görünen, diğeri görünmeyen. Birinci hükümet, yurttaşların gazetelerden, çocukların yurttaşlık bilgisi kitaplarından öğrendikleri hükümettir. İkincisi ise, soğuk savaşta ABD'nin politikasını yürüten birbiri içine geçmiş, gizli mekanizmadır. Bu ikincisi, istihbarat toplar, casusluk yapar ve bütün dünyada gizli harekât planlar ve bu planları uygular.

Görünmeyen hükümet, resmî bir kuruluş değildir. Bu, görünen hükümetin birçok kısımlarından alınarak biraraya getirilmiş bireylerden ve örgütlerden kurulu dağınık ve şekilsiz bir topluluktur. Merkezî Haberalma Örgütü bu topluluğun kalbi olmakla birlikte, görünmeyen hükümet, sadece

CIA'dan ibaret değildir. İstihbarat ailesi diye bilinen dokuz örgütle de (Millî Güvenlik Kurulu, Savunma Haberalma Örgütü, Millî Güvenlik Örgütü, Kara Kuvvetleri İstihbaratı, Deniz Kuvvetleri İstihbaratı, Hava Kuvvetleri İstihbaratı, Dışişleri Bakanlığı Haberalma ve Araştırma Bürosu, Atom Enerjisi Komisyonu, Federal Araştırma Bürosu) sınırlı değildir.

Görünmeyen hükümet, görünüşte diğer hükümetin normal kısımlarıymış gibi gelen birçok birim, örgüt ve bireyleri de içine alır. Dıştan özel gibi görünen ticaret şirketleri ya da kurumları, görünmeyen hükümetin birer organı olabilir. Bir bakıma yeni yeni farkına varılan gerçek şudur ki, bu görünmeyen hükümet 190 milyon Amerikalının hayatına şekil verir. Barış, savaş gibi ana kararlar halkoyunun bilgisi dışında alınmaktadır.

İSTİHBARAT ağı, 1964'te, aşağı yukarı 200.000 kişi kullanan ve bir yılda birkaç milyar dolar harcayan büyük ve gizli bir organı oluşturur. 1947 yılında çıkan Millî Güvenlik Yasası, Allen Dulles'ın sözleriyle, "İstihbaratımıza hükümet içerisinde öyle bir yer vermiştir ki, buna, dünyanın başka bir hükümeti içinde raslamak mümkün değildir."

Bu büyüklüğü ve gizliliği nedeniyle Görünmeyen Hükümet bazı kuşku ve eleştirilerin hedefi olmuştur. Eski Başkan Harry S. Truman da dahil, birçok ileri gelen senatör ve devlet adamı, bu kuruluşu, kendine özgü bir dış politika yürütmek ve başkanlıktan yetki almaksızın başka ülkelerin işlerine karışmakla suçlamışlardır.

Görünmeyen Hükümet hakkında hemen hemen hiç bir şey bilmeyen Amerikan halkı, bu suçlamaları değerlendirecek durumda değildir. Bu kuruluşun memur kadroları gizli, faaliyetleri ondan da gizlidir. Bütçesi diğer ödenekler arasına saklanmıştır. Kongre, Görünmeyen Hükümete verdiği paranın ne miktarını bilir, ne de ne yolda harcandığını. Bir avuç kongre üyesine, bu kuruluş, arasıra sözde bilgi ve-

rir; ama bu kongre üyeleri bile, bu kuruluşun çalışmaları hakkında pek az şey bilirler.

Dış ülkelerin başkentlerinde, sözde, Amerikan elçileri, Amerikan cumhurbaşkanının en yüksek temsilcisidir ve bunlara Görünmeyen Hükümetin ajanlarını denetleme yetkisi verilmiştir. Ama bütün bunlar mümkün olabilmekte midir? Ajanlar kendi muhabere kanallarını ve şifrelerini kullanmaktadırlar. Elçilerin yetkisi ise, Senato Komitesince, "nazik bir hayal" diye nitelendirilmektedir.

Amerika dahilinde hukuken araştırma yetkisi FBI'nindir, ama CIA'nın birçok büyük kentlerde büroları vardır. Radyo istasyonlarından tutun da, deniz nakliyat şirketlerine, üniversitelere kadar çeşitli işlerle ve kuruluşlarla yakından ilgilenmektedir.

Görünmeyen Hükümeti birçok kimse Ulusal Güvenlik Kurulunun yönetimi altında zanneder. Oysa, gerçekte, aldığı kararların çoğu bu kurulda görüşülmemiştir bile. Bu kararlar, adı fısıltıyla söylenen bir topluluktan çıkar. Kaç Amerikalı, "Özel Grup"un ("54/12 Grubu"nun) adını duymuştur! Bu grubun adı da, varlığı da, Görünmeyen Hükümetin iç çevreleri dışında bilinmez.

Başkan yardımcısı, hukuken, Ulusal Güvenlik Kurulunun üyesi olduğu halde, Özel Grubun toplantılarına katılamaz. Başkan Yardımcısı Lyndon B. Johnson, belki de kendinden öncekilerden çok daha fazla sırları biliyordu, ama Görünmeyen Hükümetle ancak Birleşik Devletler'in 36. Cumhurbaşkanı olarak yemin ettikten sonra gerçekten içli dışlı olabilmiştir.

Göreve başladığı 23 Kasım 1963 günü, Kennedy'nin Özel Grup ile şahsî temsilcisi McGeorge Bundy, yeni başkanı, Beyaz Sarayın bodrum katındaki gizli Durum Odasına götürdü. Burada, çok gizli haritaların, elektronik aygıtların ve muhabere araçlarının arasında, Görünmeyen Hükümetin başı Merkezî Haberalma Müdürü ve Özel Grubun üyesi John Alex McCone, yeni başkana, gerekli bilgileri verdi.

Johnson, Görünmeyen Hükümeti kimin yönettiğini bildiği, çalışmalarının çoğundan haberdar olduğu halde, ancak o gün, örgütü ve sırlarını öğrenebildi.

Bu kitapta, *ulusal güvenliğin sınırları içinde kalmak üzere* Görünmeyen Hükümetin yapısını, kuruluşunu ve gücünü belirtmeye çalıştık. Kullandığımız malzemenin çoğu başka yerlerde basılmamış olmakla birlikte, niyetimiz bir teşhir değildir. Amerikan halkının parasıyla çalışan, bu bakımdan da tanımakta haklı olduğu gizli bir Amerikan kuruluşunu anlatmak istiyoruz.

Bu kitabın ana ilkesi, soğuk savaş sırasında bile Amerikan Hükümetinin, Bağımsızlık Beyannamesindeki sözlere uyarak, "yönetilenlerin rızasına" dayanması zorunluluğudur. Bu "razı" olmanın anlamlı olabilmesi için, yönetilenlerin neye "razı" olduklarını bilmeleri gerekir.

BU gizli hükümet ne dereceye kadar Amerikan sistemi ile uzlaşmaktadır ya da onun korunması için gereklidir? Zamanla, korumaya çalıştığı kuruluşların özelliklerini değiştirecek midir? Eğer Amerikalılar bu sorulara karşılık vermeye çalışacaklarsa, önce bu gizli hükümetin ne olduğunu daha yakından bilmeleri gerekir.

İşte bu kitap, Amerikan halkına bu çeşit bilgileri vermek için yazıldı. Görünmeyen Hükümetin tarihi izlenmekte; Başkan Truman tarafından kuruluşu, Eisenhower ve Johnson zamanındaki gördüğü işler anlatılmaktadır. Görünmeyen Hükümetin nüfuzunu genişletme çabaları ile yabancı ülkelerdeki darbe girişimleri açıklanmaktadır. Gizli hükümet, sadece istihbarat toplamanın çok ötesinde, politik savaştan tutun da tam kadrolu istilâya kadar, çeşitli "özel harekâta" katılmış bulunmaktadır.

Artık tarihe malolduğu ve Görünmeyen Hükümetin çalışma biçimini bütün çıplaklığı ile gösterdiği için kitabımıza Domuzlar Körfezi öyküsüyle başlayacağız.

BİR
K Ü B A

KIRKSEKİZ SAAT ÖNCESİ

Mavi-siyah gökyüzünde yıldızlar parlıyordu. Şafağın sökeceğine dair henüz bir belirti yoktu. Mario Zuniga, B-26 bombardıman uçağını Karaip Denizi kıyısındaki piste yanaştırdı.

Nikaragua'daki Puerto Cabezas havaalanının karanlık sessizliğini sadece uçağın motor sesleri bozuyordu. Pilot yerinde, Kübalı mülteci pilot tek başına oturuyordu. Yardımcı pilotu yoktu. Uçağın burnuna siyah boyayla 933 rakamı yazılmıştı. Kuyrukta Fidel Castro'nun hava kuvvetlerine ait FAR harfleri vardı. Yani, "Fuerza Aerea Revolucionaria"nın ("İhtilâl Hava Kuvvetleri") baş harfleri.

Fakat Mario Zuniga, Castro'nun pilotu değildi. Zuniga,

Amerikan Hükümetine bağlı Merkezî Haberalma Örgütü, yani CIA (*Central Intelligence Agency*) adına bu uçuşu yapıyordu.

Daha önce, CIA ajanları, bombardıman uçağını pistin bir kenarına çekmiş, üzerine makineli tüfekle ateş etmişti. Gövdesinde mermi izleri vardı. Bu, Zuniga'nın "maskeli balo" öyküsünün sadece ilk perdesiydi. Göğüs cebinde bir paket Küba sigarası, kafasında iyice ezberletilmiş bir öykü... İneceği yer, kuzey-doğuda 834 mil ötede, dört saatten fazla çeken, Miami Uluslararası Havaalanıydı. Bir işaretle Zuniga havalandı. Günlerden 15 Nisan 1961 idi. Hava güzeldi. Merkezî Haberalma Örgütünün tarihindeki en geniş harekâtın başarısını ya da başarısızlığını belirleyecek görev başlamıştı.

Zuniga'dan önce, saat 1.40'ta, CIA'ya ait sekiz tane B-26 uçağı daha aynı alandan havalanmıştı. Motorlar, yakıt yükü ile 150 kiloluk on tane bombanın ağırlığı altında inliyorlardı. Bunların da pilotları CIA'nın eğittiği ve ücretlerini ödediği mülteci Kübalı pilotlardı. Hedef: Küba. Görev: Castro hava kuvvetlerinin, alanlarda, hangarlarda imhası. Bunların üzerinde de Castro hava kuvvetlerinin FAR işareti vardı. "Linda", "Puma", "Gorilla" kod işaretleri taşıyan uçaklar şafakta Castro alanlarına üç kol halinde baskın yapacaklardı. Bu baskın, 48 saat sonra Domuzlar Körfezine yapılması planlanan Küba'nın istilâsına ortam hazırlayacak iki hava baskınının birincisiydi. Harekâtı, CIA Amerikan Ortak Genelkurmayı ve Amerikan Cumhurbaşkanı onamıştı.

Zuniga, doğruca Miami'ye inecek ve bütün dünyaya, bu baskının, kendisi gibi Castro hava kuvvetlerinden kaçan pilotlar tarafından, Küba'daki üslerden havalanarak yapıldığını ilân edecekti. Gerçekte ise, dokuz uçak da Mutlu Vadiden havalanmışlardı. Mutlu Vadi, Nikaragua'nın doğu kıyılarında, Puerto Cabezas'taki hava üssüne, CIA tarafından verilen kod ismiydi. Nikaragua hükümeti, bu hava üssünü

ve limanı, Küba'nın istilâsının hazırlığı ve sıçrama tahtası olarak kullanması için gizlice Amerikan hükümetine kiralamayı kabul etmişti.

Kuzeye, Miami'ye doğru uçarken Zuniga, hazırlanan öyküyü bir kez daha aklından geçirdi. Kübalı mülteci pilotlar arasından CIA'lı hocaları onu özellikle seçmişlerdi. Zuniga hazırlanan öyküyü hocalarıyla birlikte o kadar çok yinelemişti ki, uykusunda bile düşünü görür olmuştu. Asıl görevini, aradan yıllar bile geçse söylememesini sıkı sıkıya tembihlemişlerdi.

Florida'ya doğru yaklaşırken, aynı zamanda, Miami'deki karısıyla dört çocuğuna da yaklaşmış oluyordu. Anayurtlarını istilâ etmek için Orta Amerika'da eğitim gören Kübalı göçmenlere katılırken, ailesini Miami'ye bırakmıştı.

HEDEF CASTRO ÜSLERİ

Küba topraklarına doğru yola çıkan öteki kollardan "Linda", eskiden Küba Hava Kuvvetleri ve Küba Havayollarında çalışmış olan Luis Cosme'nin komutasındaydı. Öteki iki kolun pilotları gene eski hava kuvvetleri pilotlarından Alfredo Caballero ile Rene Garcia idi. Hedef, Havana'nın yirmibeş mil güneyindeki hayatî önemi olan askerî hava üssü San Antonio de los Banos'tu.

Havana'nın yakınındaki Camp Liberted alanını bombardıman edecek "Puma" kolu Jose Crespo'nun komutası altındaydı. Diğer iki B-26'nın pilotları Daniel Fernandez ile içlerinde en gençleri olan 25 yaşındaki Piedra idi. Bu üç pilotla yardımcıları, Domuzlar Körfezi harekâtından sağ kurtulmadılar.

"Gorilla" kolunu teşkil eden iki uçağın pilotları Gustavo Ponzoa ile Gonzalo Herrera idi. Hedefleri adanın güneydoğu kıyısındaki Santiago Cuba havaalanıydı.

Yarım düzine gemiden oluşan istilâ filosu da Amerikan

muhriplerinin koruyuculuğunda Küba'ya doğru yolalıyordu. Houston çıkartma gemisinin kalabalık güvertesinde uykusu kaçan, 2. piyade taburu E bölüğünden er Mario Abril başının üzerinde uçan bombardıman uçaklarının motor seslerini duydu. İki ay önce Miami'deydi. Guatemala'daki eğitim kampına gitmeye hazırlanıyordu.

WASHİNGTON BEKLİYOR

Washington'da, eski ekonomi profesörü Richard M. Bissell, Küba alanlarına yapılacak baskın ile Zuniga'nın Miami'ye varış haberini merakla bekliyordu. Prof. Richard M. Bissell, CIA'nın Plan Şubesi müdürüydü. Yabancı ülkelerde yapılan gizli harekâtı bu şube idare ediyordu. İstihbarat dilinde "siyah" gizli demekti. Bissell şu anda "simsiyah" bir harekâtı yönetiyordu. Domuzlar Körfezi harekâtını idare eden CIA ajanı, bir ucu Mutlu Vadiye uzanan şifreli teleteyp devresinin başından ayrılmıyordu. 15 Nisan cumartesi günü Bissell'in patronu CIA Müdürü Allen W. Dulles, Puerto Rico'daydı. Ticaret Odalarının yıllık toplantısında konuşmak için daha önceden söz vermişti. Konuşmayı iptal etse kuşku uyandırabilirdi. Ayrıca, Puerto Rico'da olması iyi bir örtü olabilirdi. CIA'nın başının Washington'da değil de San Juan'da olması, gelişmekte olan dramı CIA'nın yönettiği şüphelerini azaltabilirdi. Aşağı yukarı benzer nedenlerden, Başkan Kennedy de hafta sonu tatilini her zamanki gibi Virginia'daki Glen Ora'da geçirmeye karar verdi. Saat 11.37'de, dışişleri bakanlığında yapılan Afrika Özgürlük Günü kutlama töreninde konuştu, öğleden sonra helikopterle çiftliğine hareket etti. Amerikan tarihindeki en geniş gizli harekât başlarken ne Amerikan Cumhurbaşkanı, ne de Merkezî Haberalma Örgütü Müdürü Washington'daydı.

Havana'da sabahın altısıydı. Önce gökgürültüsü gibi bir ses duyuldu, ardından uçaksavarların salvoları. İşte o anda Küba'da başkent halkı bir hava baskınına uğradığını anladı. Camp Liberted yakınlarında oturanlar, Jose Crespo'nun "Puma" kolundan üç B-26'nın, bombalar, makineli tüfekler ve roketlerle havaalanına daldıklarını gördüler. Bombalardan bazıları cephane deposuna isabet etmişti, alevler gökyüzünü aydınlatıyordu. İdare binası hasara uğramış, pistte çukurlar açılmıştı. Saldırı onbeş dakika sürmüştü.

Aynı anda, Luis Cosme'nin "Linda" kolundan üç B-26, San Antonio de los Banos'u bombalıyordu. Pist üzerinde bulunan Amerikan yapısı bir T-33 jet eğitim uçağı havaya uçmuş, Castro'nun birkaç B-26'sı yerde yakalanmıştı.

Adanın en doğu ucundaki Santiago de Cuba'da, Antonio Maceo havaalanında, içinde bir deniz uçağı ile iki küçük uçak bulunan bir hangarı "Gorilla" kolu tahrip etti. İdare binası önünde bulunan bir C-47 de hasara uğradı.

Puma kolundan Daniel Fernandez Mon'un kullandığı B-26, Havana üzerinde tehlikeli bir isabet aldı ve alevler içinde okyanusun sularına gömüldü. Birkaç dakika önce anayurduna bombalar, roketler yağdıran 29 yaşındaki Daniel Fernandez ve Gaston Perez alevler içinde can verdiler. Caston Perez onüç gün sonra 26. doğum gününü kutlayacaktı.

MARİO ZUNİGA'NIN ÖYKÜSÜ

Saat 8 sularında, Miami Uluslararası Alanının denetleme kalesi bir B-26'dan verilen tehlike işaretlerini aldı. Biraz sonra alana inen bir bombardıman uçağının sağ motoru makineli tüfek ateşiyle stop etmiş gibi delik deşikti. Sırtında

beyaz spor bir gömlek, ayağında yeşil bir pantalonla, Zuniga, pilot mahallinden indi. Hemen Göçmen Bürosuna alınan Zuniga dört saat "sorguya çekildi" ve gazetecilerden başarıyla uzak tutulabildi. Amerikan Göçmen ve Yurttaşlık Servisi, Küba'da bulunan ailesinin "misillemeden" korunabilmesi için pilotun adının gizli tutulduğunu büyük bir ciddiyetle açıkladı. Yalnız işin tuhafı, adı gizli tutulan pilot ile delik deşik uçağının fotoğrafının çekilmesine izin verildi. Ertesi gün bütün gazetelerde, uzun boylu, gözlerinde siyah bir gözlük bulunan esrarengiz pilotun fotoğrafları vardı.

Adı belirsiz pilot, bir de demeç verdi. Şimdi artık CIA'nın ezberlettiği öykü telli ve telsiz araçlarla bütün dünyaya yayılıyordu:

"Küba Hava Kuvvetleri eski komutanı Petro Luis Diaz'ın yurdundan kaçmasından sonra, Castro hava kuvvetlerinde kalan oniki B-26 pilotundan biriyim. Üç pilot arkadaşımla birlikte, aylardır Castro yönetimindeki Küba'dan kaçmak için plan hazırlıyorduk. Önceki gün, bu üç pilottan teğmen Alvaro Galo'nun, Küba gizli polis şefi Ramiro Valdes ile konuştuğunu gördüm. Öteki iki arkadaşıma hemen haber verdim. Bazan korkakça hareketleri olan Galo herhalde bize ihanet etmişti. Zaman kaybetmeden hareket etmeye karar verdik.

"Dün sabah, San Antonio de los Banos'taki üssümden mutat devriye uçuşu için hareket ettim. Campo Liberted'deki arkadaşlarıma da durumu bildirdim. Onlar da harekete geçmemiz gereğine inandılar. Bir tanesi Santiago'ya uçacaktı; diğeri, önce altimetresini kontrol edeceğini söyledi. Bunlar 6'da Campo Liberted'den havalanacaklardı. Ben 6'yı 5 geçe havalandım.

"Alvaro Galo'nun ihanetini cezalandırmak için San Antonio'ya geri döndüm ve alanda duran uçağına iki dalış yaptım. Yanında duran üç uçağı da tahrip ettim. Dönerken ufak tefek isabetler aldım. Arkadaşlarım da önceden kararlaş-

tırdığımız alanları bombardıman edeceklerdi. Daha önce saptadığımız iniş yerimize benzinim az olduğu için gidemedim, buraya, Miami'ye geldim. Onlar, belki de, Fidel'in helikopterinin bulunduğu Playa Baracoa'ya baskına gitmişlerdir."

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDE BİR TARTIŞMA

Küba Devrim Konseyi Başkanı Dr. Jose Miro Cardona, aynı gün New York'ta ateşli bir açıklama yapmaktan kendini alamadı. Cardona, Hotel Lexington'daki karargâhından yayınladığı açıklamada diyordu ki: "Küba Hava Kuvvetlerinin bazı pilotları bu sabah, Küba'nın özgürlüğü için ilk darbeyi vurmuş bulunmaktadırlar. Bu bizim için bir sürpriz olmadı. Çünkü, Konsey, bu pilotlarla ilişkide olduğu gibi kendilerini de daima teşvik etmiştir." Cardona'nın bu hareketi, olayların sonradan gösterdiği gibi, hiç de iyi olmadı.

Havana radyosu saldırıyı üç saat sonra, saat 9 bülteninde bildirdi. Öğleye doğru bütün köşe başları, yüksek binaların damları, ellerinde Çekoslovak otomatik silahları bulunan milisler tarafından tutulmuştu. Havana'daki bütün yabancı diplomatlar dışişleri bakanlığına çağrıldı ve Küba'nın elinde, saldırıyı ABD'nin yönettiğine ait kanıtlar bulunduğu açıklandı. Fidel Castro yayınladığı bildiride, Birleşmiş Milletlerdeki delegesine, Amerikan hükümetini saldırıdan doğrudan doğruya suçlu tutması için talimat verdiğini; hava saldırısı eğer Küba'yı istilâ için başlangıç diye yapılmışsa, buna bütün ülkenin karşı koyacağını sert bir dille belirtti.

Nikaragua'nın etrafı sık ormanlarla kaplı bir havaalanında, şafaktan önce başlayan serüven, şimdi, New York'taki Birleşmiş Milletler binasından bütün dünyaya yayılıyordu. B.M.'deki Sovyet delegesi Valeryan Zorin'in önerisiyle

saat 15'te olağanüstü olarak toplanan B. M. Genel Kurulu Siyasî Komitesinde söz alan Küba delegesi Raul Rao, Amerika Birleşik Devletleri'ni; Amerika ve Guatemala topraklarında, Pentagon ve CIA uzmanlarınca eğitilen korsanlarla Küba'ya "korkakça ve haince bir baskında" bulunmakla suçluyordu. Yedi kişi ölmüş, birçok insan yaralanmıştı. "ABD, saldırının Küba Hava Kuvvetlerinden kaçan pilotlar tarafından yapıldığını iddia etmeye cüret ediyor. Bombardıman yapanlarla ilişkide olduğunu Dr. Cardona'nın açıkça söylemesi bile Amerikan Tarafsızlık Yasasının bir ihlâlidir."

ABD'nin Birleşmiş Milletlerdeki temsilcisi Adlai E. Stevenson için oldukça sıkıntılı anlar başlamıştı. Gerçi Stevenson'un CIA'nın Küba hareketi ile ilgili planlarından haberi vardı ama, ayrıntılarını ve bu baskının hazırlanışını, tarihini bilmiyordu. "Castro'nun zulmünden kaçan bazı pilotlar o sabah Florida'ya inmişlerdi. Bu harekâta ne Amerikalı personel katılmıştı, ne de Amerikan uçakları. Uçaklar Castro'nun kendi alanlarından kalkmışlardı. Şu fotoğraflarda da uçaklar üzerindeki arma ve FAR harfleri açıkça görülüyordu. Sabahleyin Miami'ye inen pilotun açıklaması işte şuydu." Bundan sonra Stevenson, Zuniga'nın öyküsünü Birleşmiş Milletler kürsüsünden, Birleşmiş Milletler temsilcilerine aynen okudu. Toplantı saat 16.05'te dağıldı.

DURUM AYDINLANIYOR

Ne var ki, evdeki hesap çarşıya uymuyordu. *New York Times* gibi büyük gazetelerin gözünden, öyküdeki bazı açık noktalar kaçmamıştı. Yatsıya doğru mumlar birer ikişer sönmeye başladı: Pilotların kaçacağını Cardona nasıl oluyordu da önceden bilebiliyordu? Miami'ye inen pilotun fotoğrafı basıldığı halde adını gizli tutmakta ne yarar vardı? 933 nolu B-26 ile havalanan FAR pilotunun adını Castro sanki bulamaz mıydı? Üstelik B-26'nın bomba yatakları toz

ve yağ kaplıydı. Yakınlarda bomba atmadığı besbelliydi. Hem, Castro'nun B-26'ları ile bunun arasında ufak tefek bazı farklar vardı.

Bütün bunları gazetelerden okuyan Başkan Kennedy'nin kan beynine sıçradı. Bu durum karşısında bombardımana devam edildiği takdirde ABD'nin ve CIA'nın bu işteki rolü iyice ortaya çıkacaktı. Oysa, denizden yapılacak çıkartmanın başarılı olabilmesi için, Küba hava üslerine karşı iki bombardıman daha yapılması planlanmıştı. Başkan Kennedy, çaresiz, ikinci saldırıyı iptal etmek zorunda kaldı. Bu iptal kararı, harekâtı Washington'dan fiilen yöneten —Allen Dulles hâlâ Puerto Rico'da idi— Bissell'i şaşkına çevirdi. Castro'nun hava gücü iyice ezilmedikçe çıkartmanın başarıya ulaşması olanaksızdı. Bissell, hafta tatilini Glen Ora'da geçiren Başkanla birkaç kez telefonla görüştü ve iptal kararını geri aldırmak için yalvardı. Kennedy kararından dönmüyordu.

Nikaragua ile Washington arasındaki muhabere kanalları, o gün durmadan işledi. B-26'larla, Castro hava üslerine yapılacak saldırıların durdurulduğu emri Mutlu Vadiye bildirildi. Bombardıman uçakları, sadece, Domuzlar Körfezine yapılacak çıkartmayı desteklemekle görevlendirilecekti. Yeni emir, CIA'nın Mutlu Vadi üssünde oldukça karışıklıklara yolaçtı.

İKİ ZİYARETÇİ

Her şey, 1960 Nisanının ilk günlerinde, Roberto Alejos'un, Guatemala başkenti, Guatemala City'deki yazıhanesine iki ziyaretçinin gelmesiyle başladı. Alejos, Guatemala'nın en zengin kahve yetiştiricilerinden biriydi. Kardeşi, Carlos, Guatemala'nın Washington büyükelçisiydi.

Bugünkü ziyaretçileri asıl ilgilendiren, Alejos'un, Guatemala'nın uzak bölgelerindeki iki büyük çiftliğiydi. Ayrıca

Alejos, bu Orta Amerika Cumhuriyetinin ne yapacağı önceden kestirilemeyen Cumhurbaşkanı Miguel Ydigoras Fuentes'in çok yakın dostu, destekleyicisi ve akıl hocasıydı.

Ziyaretçiler Amerikalıydı. Bir tanesi Alejos'un yakın arkadaşı Robert Kendall Davis idi. Davis, Guatemala City'deki Amerikan Elçiliğinin birinci sekreteri unvanını taşıyordu. Aslında Davis'in, CIA'nın Guatemala City'deki büro şefi olduğu diplomatik çevrelerde bilinen yarı-gizli bir gerçekti. Yanındaki CIA ajanı bu çevrelerde daha az tanınan birisiydi.

Davis ile arkadaşının istekleri pek de basit sayılmazdı. Acaba Alejos, Castro aleyhtarı Kübalı mültecilerin eğitimi için gizli bir eğitim merkezinin kurulmasına yardım edebilir miydi? Bu konuyu, Başkan Ydigoras ile konuşmalarını sağlayabilirse çok memnun olurlardı!..

CIA'nın Ydigoras ile böyle dolaylı şekilde ilişki kurması nedensiz değildi. İki yıl önce Ydigoras'ın Cumhurbaşkanlığına seçilmesi Washington'un pek hoşuna gitmemişti. 1958 Ocağında, henüz Ydigoras, Guatemala Kongresi tarafından başkan seçilmeden önce, bir Amerikalı, başkan adayını otelindeki özel dairesinde gizlice ziyaret etmişti. Ydigoras'ın sonradan anlattığına göre, Amerikalı Mr. Karr elindeki çantayı açmış ve adaylığını geri alması koşuluyla içindeki yüz bin doları Ydigoras'a önermişti.

Şimdi ise, aynı CIA, Ydigoras'a başka koşullar öne sürerek Guatemala'da gizli bir eğitim kampı kurulmasını öneriyordu. Bu koşulların ne olduğu tam olarak bilinemez; ama Ydigoras, Alejos'un, kendisini Davis'le görüştürme önerisini kabul etti.

Cumhurbaşkanlığı sarayında biraraya gelen Davis, Alejos ve Ydigoras, Kübalı mültecilerin Guatemala topraklarında eğitilmesi üzerinde bir anlaşmaya vardılar. Tasarının ayrıntısını Roberto Alejos hazırlayacaktı.

Böylece Guatemala, Küba'daki Castro rejiminin devril-

mesinin ilk perdesinin oynanacağı bir sahne oluyordu. CIA ile yapılan pazarlık sonunda Alejos'un, güney-batı Guatemala'da Boca Costa'daki büyük kahve çiftliği Helvetia'nın ana üs olarak kiralanmasına karar verildi. Burası CIA'nın amaçları için biçilmiş kaftandı. Çiftlik hâlâ faal olan Santiago Volkanı yamaçlarındaydı ve çiftliğe ancak özel bir yoldan gidilebiliyordu. 20 bin dönümlük arazi içinde 100 kilometrelik yol vardı. Sonraları "Trax Üssü" adı verilen eğitim merkezi, yamaçta 2 bin metre yükseklikteydi. Çevrede en yakın kent, Helvetia'dan 25 kilometre ötedeydi. Burada top atışları da dahil her türlü askerî manevra tam bir gizlilik içinde yapılabilirdi. Çiftliğin etrafında gerekli güvenlik önlemleri alındı ve Fidel Castro'yu devirecek mülteciler ordusunun eğitimine başlandı.

ABD CUMHURBAŞKANI ADINA

1960 Nisanında Roberto Alejos'u ziyaret eden iki Amerikalı, doğrudan doğruya Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanından aldıkları yetkiyle hareket ediyorlardı. Bu ziyaret, Başkan Dwight D. Eisenhower'ın 17 Mart 1960 tarihinde verdiği bir emrin sonucuydu. Eisenhower işte o tarihte Kübalı mültecilerin gizlice eğitilmesi ve silahlandırılması yetkisini Allen Dulles'a vermişti. Dulles da bu tasarıyı yardımcılarından Richard M. Bissell'e havale etmişti. Bissell, kendisinden "tehlikeli işler uzmanı" diye sözetmekten hoşlanırdı. U-2 casus uçağı programını da o planlamıştı.

Bissell, Yale Üniversitesinden ve London School of Economics'ten mezundu. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Gemi Sevkiyat İdaresinde çalışmıştı. 1948'de Marshall Planı'nda müdür yardımcılığı yapmış, 1954'te CIA'ya girmişti.

CIA, dağınık Kübalı göçmen gruplarıyla ilgilenme işiyle en enerjik ajanlarından Frank Bender takma adında bir memurunu görevlendirdi. Kübalı mülteciler arasında efsa-

nevî bir kişilik kazanan Bender'in, Domuzlar Körfezi bozgunundan sonra Kongo'da görüldüğü söylentileri yayıldı. Bender, karargâhını New York'ta kurdu ve böylece Washington, Miami ve Retalhuleu ile beraber, harekâtın dört kilit merkezi oldu.

CIA'nın ilk işi dağınık ve başıboş göçmen gruplarını bir birlik halinde toplamak ve içlerinden yetenekli liderleri seçmek oldu. Bunların içinde en umut vericileri Manuel Artime Buesa idi. Artime 1958'de Castro ile beraber Sierra Maestra'da çarpışmış ve 1959 yılında diktatör Fulgencio Batista'nın devrilmesinden sonra idarede görev almıştı. Sonraları Castro ile arası açılan Artime, Küba'dan kaçmıştı. CIA'nın seçtiği diğer bir lider de Batista'dan önceki devirde başbakanlık yapmış olan Manuel Antonio de Varona idi. 1960 Mayısı sonunda, Varona'nın düzenleyiciliği altında beş mülteci grubu ihtilâlci cephe (*frente*) olarak teşkil edildi. New York'ta yapılan bir toplantıda CIA, yeni kurulan *frente*'ye malî yardım vaadinde bulundu. Bender, bu amaçla, Miami'ye ajanlar gönderdi. CIA bu andan itibaren, *frente*'ye ve sonra da onun yerine geçen Küba İhtilâl Konseyine milyonlarca dolar akıtmaya başladı. CIA'nın bu işe ayırdığı fon Miami'de bir bankada duruyor ve *frente* tarafından Juau Paula adında bir tahsildarın imzasını taşıyan çeklerle çekiliyordu.

EĞİTİM KAMPLARI

Artık eğitim kampları için mülteci devşirilmesine başlanmıştı. Haber, Miami'nin aşağı mahallelerine, barlarına, kahvelerine ve genelevlerine bir anda yayıldı. İşin ucunda para da vardı. Bazan Kübalı liderler New York'a CIA ile görüşmeye gidiyorlar, bazan da Bender Miami'ye geliyordu.

1960 Mayısında, Davis ile Alejos'un görüşmelerinin üzerinden bir ay bile geçmeden, ilk Kübalılar grubu, Helvetia'-

ya geldi. Otuziki kişilik grup, Guatemala'ya harita mühendisi olarak girdiler. Bunlar Helvetia'da muhabere uzmanı eğitimi görmeye başladılar. İlk grup, Alejos'un misafirhanesinde rahatça oturuyordu. Eğitim göreceklerin sayısı arttıkça dağın yamacında Trax Üssü kuruldu. Üssün kod ismi, İspanyolca Kovboy anlamına gelen "Vaquero" idi. Harekâtı örtmek amacıyla Guatemala ordusu, Alejos'a, 400 adet Guatemala askerini de eğitmek izni verdi. Bunlar nöbet görevlerinde ve Trax bölgesi dışındaki 1.300 kahve işçisini uzakta tutma işlerinde kullanılıyordu. CIA eğitim uzmanları ile lojistikçileri ve büro hizmetlileri de üste kalıyorlardı.

Helvetia'ya ek olarak iki ayrı yerde daha eğitim yapılıyordu. Alejos'un Guatemala City ile Retalhuleu arasında Son Jose Buena Vista'da bir şeker kamışı çiftliği vardı. Arazi, paraşütle atlama eğitimleri ile büyük manevralara çok uygundu. Ayrıca, çıkartma talimleri de Retalhuleu yakınlarında, Pasifik kıyılarında yapılıyordu.

Temmuz başlangıcında CIA, Retalhuleu'da gizli bir pist inşasına başladı. Mevcut pist, yakında getirilecek olan C-46, C-54, ve B-26 uçakları için yeterli değildi. Pist inşaatı, merkezi New York'ta Chrysler binasında bulunan, büyük bir Amerikan inşaat şirketi olan Thompson—Cornwall Şirketine ihale edildi. O sırada Guatemala'da faaliyette olan şirketin o bölgede zaten ağır teçhizatı vardı. Alejos, Guatemala'daki bütün iş ilişkilerinde CIA'yı örten bir firma olarak çalışıyordu. Pist inşaatı kontratını da o imzaladı. Davis, Küba harekâtını Guatemala City'deki Amerikan Elçiliğinden düzenlemekteydi. Pistin ve üsteki araçların ilk masrafı için CIA bir milyon ikiyüz bin dolar harcadı. Ağustos sonunda üs aşağı yukarı bitmiş sayılırdı. "Allahın bu bozkırında bu modern havaalanının ne işi var?" sorusunu karşılamak için Guatemala'daki yabancı diplomatlara alanın "meyve ve dondurulmuş istakoz" ihracı için yapıldığı anlatıldı. Başkan Ydigoras ile oğlu ve muavini Miguelito Ydigoras ve yabancı

diplomatlar kordelayı kesmek için Retalhuleu'ya bir yolculuk yaptılar. Ne var ki, bazı ufak noktalar CIA'nın gözünden kaçmıştı. Dikkati biraz keskin diplomatlar meyvelerle nefis deniz ürünlerini taşıyacak uçakların üzerinde hiç bir işaret bulunmadığını farkettiler. Miguelito hemen söze karıştı. "Uçaklar burada işaretlenmek için bekliyorlardı!"

Bir kısım mültecilerin eğitimi de Amerika'da yapılıyordu. CIA uzmanları Miami'de Kübalılara silah kullanmayı ve gerilla savaşının temellerini öğretiyorlardı. Bir başka grup da Louisiana'da eğitim görüyordu. Retalhuleu'daki alan biter bitmez eğitim göreceklerin Florida'dan Guatemala'ya nakilleri yapılmaya başlamıştı. Mülteciler aracılığıyla, CIA ile ilişki kuran bir Kübalı ilk denemeyi başarı ile anlatırsa, hemen o gece CIA'nın "gizli misafirhanesine" alınıyor ve mükemmel bir elçabukluğu ile Miami'deki esrarengiz Opa-locka havaalanından Retalhuleu'ya uçuruluyordu.

YAS KERVANI

CIA bu arada propaganda işini de ihmal etmiyordu. *Frente*, 1960 Ağustosunda, Lem Jones'u bu iş için tuttu. Halkla ilişkiler uzmanı Lem Jones'un basınla arası iyiydi. Bir zamanlar da Twentieth Century Fox film şirketinin basın ve propaganda işlerini yönetmişti.

1960 Eylülünde New York'ta yapılan Birleşmiş Milletler toplantısına katılan Castro, halk arasında büyük ilgi uyandırıyordu. Bunu, bir karşı-gösteriyle yanıtlamak gerekiyordu. CIA ve Lem Jones, Miami'den iki otobüs dolusu Kübalı anneyi "Yas Kervanı" olarak New York'a getirmeye ve bir gösteri yaptırmaya karar verdiler. CIA'nın masraflarını ödediği Kervan, annelerin Manhattan'daki Saint Patrick Katedralinde dua etmesiyle son bulacaktı. Kervanın yol boyunca basın ve televizyon tarafından izlenmesi için, Jones, bütün hazırlıkları yaptı. Gelin görün ki, başlarında erkek bu-

lunmayan kadınlar kervanından iki gün hiç haber alınamadı. İçlerinde yalnız bir tanesi İngilizce biliyordu ve annelerin, şoförlerle sık sık başı derde giriyordu. Kadınlardan dördü hamileydi ve bu yüzden otobüsler iki adımda bir durmak zorunda kalıyorlardı. Kervan nihayet büyük bir gecikmeyle Washington'a varabildi. Oradan Philadelphia'ya uğradı. Sabahın kalabalık bir saatinde Manhattan'da olabilmesi için vakit çok iyi ayarlanarak Kervan yola düzüldü. Gerçekten de öyle oldu. Saint Patrick'te dua eden Kübalı anneleri, New Yorklular gözleri yaşararak seyrettiler ve akşam gazeteleri haberi resimlerle süsleyerek verdiler.

ARADA BİR OLAY

13 Kasım 1960 günü Guatemala ordusundan bazı birlikler Başkan Ydigoras'a karşı ayaklandılar ve Karaip Denizindeki Puerto Barrios'u ele geçirdiler. Retalhuleu'daki Kübalı pilotlar ayaklanmayı bastırmaya yardım ettiler. CIA, dostu Ydigoras'ın devrilmesiyle, eğitim kamplarının tehlikeye gireceğini biliyordu. Kübalı pilotlar, C-46'lar ile cepheye asker taşıyorlar, B-26'larla asileri bombardıman ediyorlardı. Bu arada Amerikalı pilotlar da harekâta katıldılar.

Guatemala ordusundaki ayaklanma böylece kısa zamanda bastırıldı. Sonraları bazı Guatemalalı politikacılar ayaklanmaya eğitim kamplarının neden olduğunu öne sürdüler. Ve bütün dünya, Guatemala'daki bir iç ayaklanmanın CIA uçakları ve pilotları ile bastırıldığından hiç haberdar olmadı.

OLAYLAR SIKIŞTIRIYOR

Daha Ekim ayı sonlarında "eğitim üsleri" ile ilgili haberler gazetelere sızmaya başladı. İlk açıklamalar Guatemala gazetelerinde çıktı. Arkasından, haber, Amerikan ga-

zetelerine ve dergilerine sıçradı. Tabiî hemen arkasından Guatemala ve Washington makamlarının yalanlamaları geldi. O zamanki dışişleri bakanlığı sözcüsü Lincoln White "... Üsler konusundaki haberlere gelince, bizim böyle bir şeyden kesinlikle haberimiz yoktur." diyordu.

18 Kasım 1960 tarihinde, seçim zaferinden hemen on gün sonra Başkan Kennedy, Dulles ve Bissell'den Küba harekâtı üzerine bilgi istedi.

Retalhuleu'ya yapılan insan ve malzeme sevki iyice hızlanmıştı. Gizli harekât ile ilgili haberler basına sızdıkça Ydigoras'ın da sabrı tükeniyordu. Artık bu işin bir sonu olmalıydı. CIA yetkilileri Başkan Kennedy'ye durumun beklemeye uygun olmadığını anlattılar ve işgal planını bir an önce onaylamasını istediler. İşgal ilkyazdan öteye alınırsa yağmur mevsimi hem çıkartmayı güçleştirir, hem de Guatemala'daki üsler kullanılamaz hale gelirdi. CIA, kamplardaki mülteci Kübalıların morallerinin bozulduğunu da farkediyordu.

ABD'nin yeni yöneticileri zafer sarhoşluğu içindeydi. Ayrıca, Washington'da gizli ya da açık bir tasarı bir kez başladı mı durdurulması güçtü. Başkan Kennedy işgali durdurmaya kalksa, Başkan Eisenhower'ın başlattığı ve Castro'yu devirerek yarımkürede komünizmi yokedecek bir planı baltalamakla suçlandırılabilirdi. Bütün bunlardan başka, CIA, harekâtın başarılacağı üzerine Kennedy'ye teminat vermişti. Yeni başkan uzmanlarına güveniyordu.

MARİO ABRİL'İN ÖYKÜSÜ

İşgal kararından sonra Guatemala'ya gönderilen Kübalılar arasında, 15 Nisan günü Houston gemisinin güvertesinde B-26'ların motor seslerini dinleyen E bölüğünden er Mario Abril de vardı. Abril, ailesiyle birlikte, 1960'ta Küba'dan kaçmıştı. Başından geçenler o günlerde yüzlerce Küba-

lının başından geçen olaylardı: "La Moderne Hotel'de Roger adında bir CIA ajanıyla tanıştım. Roger bana ve arkadaşlarıma patlayıcı maddeler ve yeraltı faaliyetleri hakkında bilgiler veriyordu. Arasıra yakındaki bir eğitim kampında silah talimleri yapıyorduk. 1961 Ocağında eğitim kamplarını duydum. 27. cadde 10. sokaktaki kayıt bürosuna başvurdum. 13 Mart gecesi bizi eski bir eve götürdüler, sırtımıza haki üniforma, başımıza mavi beyzbol şapkası giydirdiler. Birer de asker çantası verdiler. Gece bir kamyonla Opa-locka alanına gittik. Yanımızda bizim gibi giyinmiş iki Amerikalı vardı. Bir DC-4 ile sabaha karşı Retalhuleu'ya geldik. Adamakıllı bir kahvaltı verdiler. Karnım iyice doyunca burası hoşuma gitmeye başladı.

"Trax üssündeydik. Ben, 2. Tabur E bölüğünü seçtim. Orada arkadaşlarım vardı. Her taburda bir Amerikalı eğitimci vardı. Bizimki Bob'du. Hepsinin şefi de Albay Frank'tı. Boğa gibi birisiydi. Bütün Amerikalı hocalarımız gibi belinde 38'lik bir tabanca vardı. Makineli tüfek, tabanca, bazoka talimleri yapıyorduk. Yağmur yağınca ortalık çamur deryası olurdu. Her gün de yağmur yağıyordu. Amerikalı hocalarımız, havadan korunacağımızı söylüyorlardı. Üzerimize tank filan gelmeyecekti. Bazoka talimi yaparken, hocamız Bob'a, 'Mademki tank olmayacak, niye bize bazoka talimi yaptırıyorsunuz?' diye sordum. 'Belki lâzım olursa diye' karşılığını verdi. B-26'lar bizi koruyacaklarmış."

HAVADAN KORUMA

Hemen hemen bütün mülteci taburu erleri CIA'lı hocalarının, çıkartma sırasında havadan korunacaklarını söylediklerini ifade etmişlerdir. Öyle anlaşılıyor ki, bu koruma, Castro hava kuvvetlerinin çıkartmadan önce yerdeyken tahrip edilmesi temeline dayanıyordu. Bu amaca ulaşmak için

CIA, önemli ölçüde bir hava gücü oluşturdu. Başlangıçta elinde onaltı tane B-26 vardı. İşgal sırasında bunlara sekiz tane daha katıldı. Ayrıca altı tane C-46, altı tane de C-54 uçağı vardı. Bu sonuncu nakliye uçakları işgalden önce Küba'ya indirme yapmakta kullanılmıştı, işgal sırasında da paraşütçü birliklerinin indirilmesinde kullanılacaktı. Kübalı pilotlara komutan olarak CIA, Küba Hava Kuvvetlerinden kaçan Manuel Villafana Martiney ile Luis Cosme'yi seçmişti. Retalhuleu'da altmışbir tane Kübalı pilot vardı. Bunlardan başka seyrüseferciler, telsizciler ve bakımcılar da bulunuyordu. Eğitim ve işgal sırasında altı Amerikalı öğretmen bunlarla aralıksız birlikte kaldı, diğer bir kısım Amerikalılar da arasıra gelip gidiyorlardı. Önceleri *Amerikalı başdanışman* hava albayı "Billy Carpenter" idi. Daha sonra, "Lou", "Gar", "Billy Bett", "Stevens", "Seig Simpson", *başdanışmanlık* görevinde bulundular. Tabiî bu CIA danışmanlarının isimlerinin hepsi de takmaydı.

Başkan Ydigoras, şubat ayı başında Başkan Kennedy'ye bir mektup yazarak kamplarda maneviyatın çok yüksek olduğunu, kıtaların sefere hazır beklediğini bildirdi. İşgalin hemen yapılmasını önerdi. Oysa, Ydigoras'ı asıl kuşkulandıran, kamplar konusunun gitgide bir huzursuzluk kaynağı olmasıydı. Bu iş bir an önce halledilsin istiyordu. Mektubu Washington'a bizzat Robertc Alejos götürdü. Beyaz Sarayda Başkan Kennedy ve Allen Dulles'la kamplar konusunu görüştü.

KAMUOYU HAZIRLANIYOR

Frente, Küba Devrim Konseyi adıyla New York'ta yeniden örgütlendi. Konsey başkanlığına Dr. Jose Miro Cardona getirildi. Castro'nun ilk Başbakanı Cardona, sonradan görevinden istifa etmiş, Washington Büyükelçiliğine atanmıştı. Cardona bu göreve gitmemiş, Arjantin Elçiliğine sı-

ğınmış, sonra da Amerika'ya gitmişti. Konseyin kuruluşu, 22 Martta, New York'ta, Lem Jones'ın düzenlediği bir basın toplantısında açıklandı. 3 Nisanda, dışişleri bakanlığı, Küba hakkında bir *Beyaz Kitap* yayınladı. *Beyaz Kitap*, Castro rejiminin, Amerika kıtalarındaki gerçek toplumsal ekonomik ve politik reformlar için açık bir tehlike teşkil ettiğini söylüyordu. Castro devrime ihanet etmiş ve bir "Sovyet uydusu" olmuştu. Bütün bunlar, bulunulacak işgal girişimi için kamuoyunu hazırlama manevralarıydı.

Washington'da perde arkasında hazırlanan işgal planına karşı bazı sesler yükselmeye başlamıştı. Senato Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı J. William Fulbright, 30 Martta, Başkan Kennedy'ye bu konuda bir muhtıra vermişti. Açık sözlü senatör, bu muhtırada, olacakları âdeta biliyor gibiydi! "Milyonlarca insan hâlâ 1954 yılında Guatemala'da yapılan Castillo-Armas harekâtını Amerika'nın çıkarttığına inanmaktadır. Hem de, bu işteki ABD parmağı, bugün Kübalı mülteciler serüveninden çok daha iyi gizlenmişti. Üstelik Kübalı mültecilerin, Castro'yu devirme faaliyetleri hızlandıkça ABD parmağını gizlemek daha da güçleşecektir... Küba'nın mülteciler tarafından işgali girişimi, yenilemez bir direnme ile karşılaşabilir. Bu durumda ABD, ya kendi rolünü gizlemek gibi boş bir umutla girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasına katlanır, ya da her şeyi göze alarak sonucu etkileyecek biçimde işe müdahale eder. Bu müdahale belki de silahlı kuvvetlerin kullanılmasını gerektirebilir. İş bu hale gelince, kâğıt üzerinde bu duruma bir meşruiyet verilse bile, daha önceki müdahalelerimizle birlikte bunun da unutturulması kolay olmayacaktır. Ayrıca, Küba'daki düzen ve asayişi koruma sorumluluğunu yüklenerek, başımıza sonu gelmez gaileler açabiliriz. Castro'nun devrilmesini gizlice desteklemek bile Amerikan Devletleri Örgütü antlaşmasının ve Amerikan Tarafsızlık Yasasının ihlâli demektir."

Dışişleri bakanlığında 4 Nisan tarihinde yapılan yük-

sek düzeydeki bir toplantıda Başkan Kennedy, işgal planı hakkında herkesin teker teker düşüncesini sordu ve yalnız Senatör Fulbright harekâtın karşısında olduğunu açık ve kesin bir dille belirtti.

İŞGAL FİLOSU

Nisan başında Retalhuleu'daki Kübalı pilotlara, havalandıktan sonra açılmak üzere kapalı birer zarf verdiler. Pilotlar havalandıktan sonra zarfları açtılar. Zarftaki emir, Nikaragua'nın doğu kıyılarındaki Puerto Cabezas'a inmelerini söylüyordu. Mutlu Vadi adı takılan bu üs, CIA'nın bundan sonraki sıçrama tahtası olacaktı. Guatemala'daki Amerikalı danışmanlar ile mülteciler taburu da hava yoluyla Puerto Cabezas'a taşındı. CIA'nın işgal donanması da burada toplandı. Filo, Garcia Line Corporation örtü adı altında teşkil edilmişti. Garcia Line Corporation, merkezi Havana'da olan ve Amerika kıtasındaki limanlarla iş yapan Kübalı Garcia kardeşlere ait bir firma idi. Kübalı bir firma, CIA'nın aradığı mükemmel bir örtü olabilirdi. Garcia kardeşler (ne karşılığında olduğu bilinmiyor) CIA'ya gemilerini kiraya vermeye razı oldular. Çıkartma günü yaklaşırken Garcia kardeşler şüphe uyandırmadan Küba'dan ayrıldılar. Houston, Lake Charles, Rio Escondido, Caribe ve Atlantico gemileri Puerto Cabezas'da toplandılar. CIA ayrıca, Blagar ve Barbara J. adında iki tane de çıkartma gemisi satın aldı. Kübalı mültecilere Garcia Line şirketine tayfa olarak yazıldıklarına dair birer de kontrat imzalatılınca, kâğıt üzerindeki örtüler tamamlanmış oldu.

SON HAZIRLIKLAR

Çıkartma yeri üzerinde hazırlanan planları CIA, Amerika Ortak Genelkurmay Başkanlığının tetkikine sunmuştu.

Başkanlık çıkartmanın Trinidad'da yapılmasını önerdiyse de, CIA, Domuzlar Körfezi üzerinde durdu ve 10 Nisanda Beyaz Sarayda yapılan toplantıda bu son çıkartma yeri Başkan Kennedy tarafından da onaylandı. Bütün sorun körfezde bir köprübaşı kurmak ve tutunmaktı. Bu takdirde CIA, Küba halkının Castro'ya karşı ayaklanacağını ummaktaydı. Domuzlar Körfezindeki alandan kalkacak uçaklarla Castro'nun ulaştırma olanakları ve diğer hayatî hedefleri yoğun bir bombardımana tâbi tutulacaktı.

Pentagon, Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin işgale fiilî olarak katılmamasını prensip olarak kabul etmekle birlikte, donanmaya ait birkaç destroyerin işgal filosuna eşlik etmesini ve donanmanın Küba açıklarında toplanmasını uygun gördü. Başkan Kennedy belki son anda fikrini değiştirir ve deniz piyadelerinin, harekâtı desteklemesini emredebilirdi.

Çıkartmadan dört gün önce, CIA işgal filosu, Puerto Cabezas'tan demir aldı. İkinci ve beşinci taburlar mühimmat yüklü Houston gemisinin güvertesinde içiçe oturuyorlardı. Hedefleri, körfezin üst başında Playa Larga idi. Ağır silahlarla donatılmış üçüncü ve dördüncü taburlar ile altıncı piyade taburu Rio Escondide ve diğer gemilerdeydi. Bunların hedefi de körfezin doğu kıyısındaki Giron kumsalıydı. Birinci tabur ile paraşütçüler, havadan, daha gerilere indirilecekti.

16 Nisan cumartesi günü, filo, Küba'ya doğru yolalırken, B-26'lar da Castro alanlarını bombardıman ediyorlardı. Zuniga, Miami'ye inmişti ve New York'ta Birleşmiş Milletler'de, Roa ile Stevenson söz düellosuna başlamışlardı.

Pazar sabahı, er Mario Abril ile arkadaşlarına, komutanları, son talimatlarını veriyorlardı. Araziyi iyice bellesinler diye havadan alınmış fotoğraflar gösteriyorlardı.

"Küçük teneke kutularla viski dağıttılar. Siyah ve berbat. Hiç beklemedim, hemen içtim. Cephanemi aldım. Bir

kutu mermi, altı tane el bombası. Silahımı temizledim. Fişekliği göğsüme taktım, hazırlandım.. Öğleden sonra beşti. Altıda, patron bir konuşma yaptı. Sigara içmeyin, kibrit falan yakmayın dedi, Küba'ya yaklaşmışız.

"Sigara içemiyordum. En iyisi dinlenmek dedim, yattım. Önümüzde çetin günler vardı. Saat 6.30'du. Sarsılarak uyandım. Karanlıktı. Kalktım, kıyı hemen karşımdaydı. Demek nihayet gelmiştik. Sağımda parıltılar gördüm, şimşek çakıyor gibiydi. Arkadaşlarmış, Giron Kumsalına çıkmışlar. Savaş başlamıştı. Saatime baktım, sabah 1.30'du. Gemi yavaşladı. Gelmiştik. Domuzlar Körfezindeydik."

İŞGAL

16 Nisan pazar günü geceyarısına doğru Lem Jones'un telefonu acı acı çaldı. Washington'dan, CIA'dan telefon ediyorlardı. Evet işgal başlamıştı. CIA ajanı, Jones aracılığı ile, Küba Devrim Konseyi adına basına verilecek bülteni dikte ettirdi.

Lem Jones'un çıkartmanın bu gün yapılacağından haberi yoktu. O gün öğleden sonra Lexington Otelinde kalmakta olan Konsey Başkanı Miro Cardona'ya telefon etmiş ama görüşmesi mümkün olamamıştı. Çünkü öğle üzeri otele gelen CIA ajanları, başta Cardona olmak üzere, bütün Konsey üyelerini, dikkati çekmemek için arka kapıdan çıkartmış ve orada bekleyen arabalara bindirmişlerdi. Kübalı konsey üyelerine sadece önemli bir iş için Miami'ye götürüldükleri söylenmişti. Philadelphia'ya kadar otomobillerle götürülen üyeler orada bir uçağa bindirildiler ve Opa-locka'ya götürüldüler. Sözde Küba'nın kurtuluşunu yönetecek liderler burada tam üç gün tamtakır barakalarda âdeta tutuklandılar. Anayurtları Küba'yı, komünist Castro yönetiminden kurtarmak için bir işgal girişiminde bulunduklarını bu barakada radyodan öğrendiler.

Sabahın saat ikisinde Lem Jones'un ajanslara aceleyle dağıttığı bildiri şöyleydi:

"Küba Devrim Konseyinden

"Bildiri No. 1. 17 Nisan 1961

"Küba Devrim Konseyi Başkanı Dr. Jose Miro Cardona bu sabah şu demeci vermiştir:

" 'Bugün şafaktan önce kent ve dağlardaki Kübalı yurtseverler anayurdumuzu özgürlüğe kavuşturmak için büyük bir mücadeleye başlamışlardır...' "

ÇIKARTMA BAŞLIYOR

Houston gemisinin güvertesinde hazır bekleyen Mario Abril, geminin durduğunu hissetti:

"Tekneleri vinçlerle denize indirmeye başladılar. Gürültü o kadar fazlaydı ki, sahilden makineli tüfekle ateş açtılar. Aydınlatma fişekleri atıyorlardı. Bölüğüm ilk çıkacak birliklerdendi. Bir deniz motoruna bindik. Domuzlar Körfezinin ortasında motor stop etti. Kıyıya daha iki mil vardı. Motoru çalıştırdık, makineli tüfek ateşi başladı. Yerimiz belli olur diye karşılık verdirmediler. Kıyıda kayalara çarptık, anlaşılan, tam düşünülen yere çıkamamıştık. Etraftaki öteki birliklere rasladık. Biraraya toplandık, ne yapacağız diye düşünmeye başladık. İki tarafımız da bataklıktı. Yola doğru yürümeye başladık..."

KUĞU RADYOSU

Yüzlerce mil ötede, Honduras açıklarındaki minicik Kuğu Adasındaki CIA Kuğu Radyosu, birkaç saat önceden yeraltı örgütüne esrarengiz mesajlar vermeye başlamıştı:

"Dikkat, dikkat! Gökkuşağına iyi bakınız. Yakında balık doğrulacaktır... gök mavidir... balık kırmızı. Gökkuşağına iyi bakınız."

Ardından, Kuğu Radyosu, 1 nolu bülteni yayınlamaya başladı.

B—26'LARIN YENİ GÖREVİ

Nikaragua'da, Puerto Cabezas'ta 7 Nisan pazartesi sabah 1.15'te, altı tane B-26 piste dizilmiş, Castro hava üslerine karşı ikinci darbeyi vurmaya hazırlanıyorlardı. Böylece iki gün önce yapılan saldırı tamamlanacak ve Castro hava kuvvetleri şafakta tamamen imha edilmiş olacaktı. Bu hazırlık boşunaydı. Başkan Kennedy'nin şahsî emriyle ikinci baskından vazgeçilmişti. Nihayet saat 1.55'te pilot mahallinde bekleyen pilotlara, Washington'dan alınan bir emirle görevlerinin iptal edildiği bildirildi. Bunun yerine Domuzlar Körfezine çıkartma yapacak birlikleri havadan koruyacaklardı. Bir B-26'nın Mutlu Vadiden, Domuzlar Körfezine gitmesi iki saat elli dakika alırdı. Çıkartma sahası üzerinde iki saat kalsa bile, yakıtları, üslerine dönmeye yeterdi. Yeni plana göre B-26'lar yarımşar saat arayla ikişer ikişer uçacaklardı. İlk çift şafaktan önce kalktı ve sırayla onbir B-26, çıkartma birliklerini korumak üzere havalandı.

Mülteciler alayı kıyıya yaklaşırken Castro işgal haberini aldı ve jetlerini şafaktan önce Domuzlar Körfezine doğru havalandırdı.

ÇIKARTMA ÜZERİNE KISA NOTLAR

Mario Abril'in E bölüğü nihayet düşmanla temasa gelmişti: "Saat dörtte ilk Castro milis kuvvetiyle karşılaştık. Bir yandan küfrediyor, bir yandan ateş ediyorlardı. Yere yattık ve bekledik. Aramızda kamışlar vardı; karşılıklı bağrışıyorduk. 'Teslim olun' dedik. Bizimle dövüşeceklerini söylediler. '*Patria o Muerte*!' diye bağırdılar. Başladık ateş etmeye."

Saat onbeşte, CIA'nın Kuğu Radyosu tekrar konuşmaya başladı:

"Devrim Konseyine bağlı kuvvetler, Küba adasında geniş ölçüde bir ayaklanmaya katıldılar. Castro'nun çok güvendiği milis kuvvetlerinin paniğe kapıldığı görülmektedir. Fidel Castro'nun komünist diktatörlüğüne karşı savaşmak üzere, bir kurtuluş ordusu, Küba'ya girmiştir. Fidelci kuvvetleri her yerde eziniz. Radyo ile verilecek talimatı dinleyiniz ve faaliyetlerinizi radyo ile bildiriniz. Zafer Kübalılarındır!"

New York'ta, CIA, Jones'a, 2 nolu bildiriyi de dikte ettirdi:

"Küba Devrim Konseyi, başarılı bir çıkartma yapıldığını bildirmiştir. Konsey üyeleri, şu anda, Küba'da meydana gelen dramatik olaylarla *tamamen meşgul* olduklarından, görüşleri basına Konsey sözcüsü tarafından bildirilecektir.."

Devrim Konseyi üyeleri, belki de *tamamen meşgullerdi*, ama şu anda tamamen özgür olduklarını kimse iddia edemezdi. Opa-locka'daki barakalarında Kübalı liderler zincire vurulmuş aslanlar gibi homurdanıyorlardı. CIA'nın niyeti, Domuzlar Körfezinde bir köprübaşı kurulur kurulmaz, bunları uçakla oraya taşımaktı. Amerika Birleşik Devletleri, bu yeni kurulacak *meşru Küba hükümetini* derhal tanıyacaktı.

Puerto Rico'nun San Juan kenti. Saat 9.15. Genç Başkanlar Örgütünün üyeleri, kürsüdeki hatibi alkışlıyorlar. Hatip: CIA Müdürü Allen Dulles. Konu: "Yabancı ülkelerdeki komünist işadamları."

17 Nisan pazartesi sabahı onbir tane B-26 uçağı, Mutlu Vadiden havalandılar. Görevleri, son anda, Castro üslerine baskın yerine körfeze yapılacak çıkartmayı korumaya çevrilmişti. Birinci baskında pek az hasara uğrayan Castro hava kuvvetleri, mülteciler filosunu perişan ettiler. Altı uçak kayboldu, ancak beş uçak Mutlu Vadiye dönebildi. CIA'nın çıkartma birliklerine vaadettikleri havadan destek ve örtü de

böylece suya düştü.

Houston gemisi Castro uçaklarının tam isabetiyle batmaya başlamıştı. Kaptan, yaralı gemiyi, zorla açıktaki resiflere oturtarak büsbütün batmasını önledi. Güvertedeki yedek kuvvetler suya atladılar. Houston'un savaş dışı edilmesiyle ikinci tabur cephanesiz ve ikmalsiz kalmıştı. Mario Abril, pazartesi öğleden sonra, bir bakıma yiyeceksiz ve pek az cephaneyle *düşman kuvvetlerle* karşı karşıya geldi.

"Birkaç milisle karşılaştık. İlk milisi orada öldürdüm. Ağaçtaydı. Toputopu onbeş kişilerdi ama, bize epey sıkıntı verdiler. Biraz ateş ediyorlar, biraz duruyorlardı. Nereden ateş edildiği belli olmuyordu. Sonra o ağaçtaki delikanlıyı vurdum. Sallandı kaldı. Ağaca bağlıydı. Sarkaç gibi sallanıyordu."

YADSIMA FIRTINASI

Birleşmiş Milletlerde, Küba delegesi Raul Roa ateş püskürüyordu. Amerika Birleşik Devletleri'ni, işgali finanse etmek ve desteklemekle suçluyordu. CIA'nın işgal hazırlığı için ayda 500.000 dolar harcadığını söylüyordu. Ana üs Opa-locka alanıydı. Miami'deki baş CIA ajanı "Bender" adında biriydi. Pazartesi öğleden sonra, kırksekiz saattir ikinci kez, Adlai Stevenson ayağa kalkıyor ve bütün bu söylenenleri yadsıyordu.

Dışişleri bakanlığı sözcüsü, "herhangi bir işgalden bakanlığının haberi olmadığını" bildiriyordu. Pentagonun da hiç haberi yoktu. Beyaz Saray ise, "Küba'da olup bitenleri, biz ajanslardan öğreniyoruz" diyordu.

Yadsımanın en kuvvetlisi, Dışişleri Bakanı Dean Rusk'dan geliyordu: Küba'ya Amerikan kuvvetleri ne müdahale etmiştir, ne de edecektir. Başkan bu hususu açıkça belirttiği gibi, Küba'daki bu harekâta Birleşik Devletler'in katılmayacağına da kararlı olduğunu söylemiştir. Zaten bizim bu ada-

da olup bitenler üzerine tam bir bilgimiz de yoktur. Amerikan halkının, Küba'ya müdahale ettiğimizi, ya da ilerde edeceğimizi bilmeye hakkı vardır. Bu sorulara verilecek yanıt, hayırdır. Küba'da olup bitenler Küba halkını ilgilendirir."

Yeryuvarlağının öteki yanında, Karadeniz kıyısındaki villasında Nikita S. Kruşçev, bu sırada Dışişleri Bakanı Gromiko ile birlikte, Amerika'ya verilmek üzere bir nota kaleme alıyordu. Kennedy işgali durdurmadığı takdirde, Rusya, Küba'nın yardımına koşacaktı.

BALIK DOĞRULACAK

Pazartesi gecesi CIA, Lem Jones'a 3 nolu bildiriyi dikte ettirdi: "Castro'ya karşı Küba ayaklanmasının büyük savaşı önümüzdeki birkaç saat içinde verilecektir. Bugünkü harekât bir ikmal ve destek faaliyetiydi... Kent ve köylerdeki gerillalarımız diktatöre karşı olan muazzam iç ayaklanmayı başlatacak olan mesajımızı yalnız kendilerinin anlayabilecekleri bir biçimde alacaklardır. Şafaktan önce Küba adası, komünizmi ülkemizden silip süpürecek olan kitle halinde bir sabotaj ve isyanla ayağa kalkacaktır. Gizli radyomuz adadaki isyancılara talimat vermektedir. Dün bu radyodan verilen şifreli bir mesajda 'balığın yakında ayağa kalkacağı' bildirilmiştir."

Roma devrinde takibata uğrayan hıristiyanlar, gizli bir toplantının yapılacağını belirtmek için bir balık çizerlerdi. CIA, bunu, işgale simge olarak seçmişti. Kuğu Radyosunun "balık doğrulacaktır" sözü, bu anlamda kullanılmıştı. Balık dikey durumda olunca iç ayaklanmanın bütün şiddetiyle başladığına işarettir. Balık bu gece ayağa kalkacaktır.

Pazartesi gecesi Dulles, aceleyle Puerto Rico'dan Washington'a döndü. Havadan yapılacak ikinci baskının iptal edilmesinin tam bir yıkıma neden olduğu anlaşılmaya başlanmıştı. İşgal tasarısı suya düşmek üzereydi. Onaltı B-26'-

dan, onu kaybolmuş, kırksekiz saatte on pilot ölmüştü. Bu durumda Washington, Castro üslerine ikinci bir baskının yapılmasına izin verdi. Ama Kübalı mülteci pilotlar perişandılar. Hava da bozmuştu. Havalanan beş B-26, ya hedeflerini bulamadılar ya da uçaklarındaki arızalar yüzünden yarı yoldan dönmek zorunda kaldılar. Böylece gecikmiş ikinci baskının son bilançosu sıfırdı.

SABOTAJA TEŞVİK

Salı sabahı saat 3.44'te Kuğu Radyosu, Küba Ordusu ile milislerine bir çağrıda bulundu: "Karayollarını ve demiryollarını denetim altında bulunduran stratejik yerleri tutmanın tam zamanıdır. Emirlere uymayanları ya tutuklayınız ya da derhal temizleyiniz. Deniz kuvvetlerindeki kardeşlerimiz! Samimiyetinizi göstermek için bu bir fırsattır. Hür Küba Deniz Kuvvetlerindeki yerinizi şimdiden alınız ve sağlamlaştırınız.. Hava kuvvetlerindeki kardeşlerimiz! Bizi iyi dinleyiniz. Bütün uçaklar yerde kalmalıdır. Hiç bir fidelci uçağın kalkmamasını sağlayınız. Radyolarını bozunuz, dümenlerini tahrip ediniz, aygıtlarını kırınız, yakıt tanklarını deliniz. Hizmet etmeyi reddediniz! Arkadaşlarınıza, bizimle işbirliği ederlerse, kendilerini şan ve şerefin beklediğini söyleyiniz. Bizimle birlik olmayan hainleri ise ölümün beklediğini haber veriniz!"

Üç saat sonra da halk iç sabotaja teşvik ediliyordu: "Havana halkı! Dikkat! Havana halkı! Kurtuluş Ordusunun kahraman askerlerine yardım ediniz. Rejimin elinde kalan birkaç fabrikaya bugün elektrik santralları elektrik vermemelidir. Bu sabah 7.45'te biz işaret verir vermez evinizdeki bütün elektrikleri yakınız ve elektrikli aygıtları çalıştırınız. Elektrik şirketinin jeneratörlerinin yükünü artırınız!... Havana halkı merak etmeyiniz. Kurtuluş kuvvetleri elektrik santrallarını hızla tamir edecektir."

Domuzlar Körfezinde Kurtuluş Ordusunun hali berbattı. Mario'nun ikinci taburu çekilme emri almıştı.

"Saat 11'de Giron Beach'e hareket ederek öteki taburlarla birleşmemiz emri geldi. Kendi kendime, 'niçin?' diye sordum. Tanklara karşı cephanesiz, desteksiz ve öteki taburların yardımı olmadan geceki savaşı kazandığımızı sanıyordum. Kamyona bindim, yirmi mil ötedeki Giron Beach'e hareket ettik. Oraya 12.30'da vardık. Biraz dinlendik, su ve peksimet verdiler. Castro'nun işçiler için yaptırdığı yeni bir binadaydık. Castro uçakları boyuna bombardıman ediyorlardı. Öyle yorgunduk ki, ne olursa olsun umurumuzda değildi."

Mülteci kara kuvvetleri ümitsiz de olsa harekâta devam ediyorlardı. İşin burasında Cumhurbaşkanlığının önceki emirlerine karşın CIA'nın Amerikalı pilotları da bombardımana katıldılar. İki tanesi Amerikalı pilotların yönetiminde olmak üzere altı B-26 Körfeze doğru ilerleyen bir Castro konvoyuna ağır kayıplar verdirdiler.

Salı günü saat 01.20'de Lem Jones, New York'ta Küba Devrim Konseyinin 4 nolu bildirisini yayınlıyordu. Bildirinin tonu ilk kez kötümserdi: "Kübalı özgürlük mücahitleri Matanzas bölgesinde Sovyet tankları ile Mig* uçaklarının ağır saldırısıyla karşı karşıya kalmışlar ve önemli miktarda tıbbî malzeme ve teçhizat hasara uğramıştır."

SOVYETLER MÜDAHALE EDİYOR

Bu arada Kruşçev'in verdiği nota Washington'a ulaşmıştı. Sovyet Başbakanı, Birleşik Devletler'i, mültecileri silahlandırmak ve eğitmekle suçluyordu. Washington, işgali

* İşgal sırasında Castro'nun elinde Mig yoktu. Bunlar herhalde **T-33** jet eğitim uçaklarıydı.

durdurmadığı takdirde, Castro'ya "gerekli her türlü yardım" yapılacaktı. Salı akşamı saat 7'de Dışişleri Bakanı Rusk, Sovyet Büyükelçisi Mihayil Menşikov'a notanın yanıtını verdi. Bu notada Başkan Kennedy, Kruşçev'e savaşa katılmamasını ihtar ediyordu. Dış müdahale halinde, ABD "derhal bu kıtadaki sorumluluklarını" yüklenecekti.

Birleşmiş Milletlerdeki Sovyet delegesi Zorin, Stevenson'un yadsımalarına karşı, "Peki bütün bu insanlar fezadan mı çıktı geldi?" diye alaylı sözlerle karşılık vermekteydi.

Guatemala'nın Washington Büyükelçisi Carlos Alejos (Roberto'nun kardeşi), Birleşmiş Milletlerde konuşarak, Küba delegesinin suçlamalarına yanıt veriyordu. Küba'da karaya çıkan kuvvetler, ne Guatemala'da eğitilmiş, ne de buradan hareket etmişlerdi. Guatemala, hiç kardeş bir güney Amerika cumhuriyetine yapılacak saldırıya yataklık eder miydi!.

DONANMA JETLERİ HAREKÂTA KATILIYOR

O geceyarısı Beyaz Sarayda, Başkan Kennedy, yüksek askerî komutanlar ve sivil müşavirleri ile olağanüstü bir toplantı yaptı. Ortak Genelkurmay Başkanları ile CIA ileri gelenleri de bu toplantıda hazırdı. İşgal başarısızlığa uğramak üzereydi. Richard Bissell, Jamaika ile Küba arasında hazır bekleyen uçak gemilerindeki donanma jetlerinin kullanılmasına izin verilirse, harekâtın hâlâ kurtarılması ümidinde olduğunu söylüyordu. Donanma Komutanı Amiral Burke de jetlerin kullanılması yanlısı olduğu gibi, şu seçenekleri öneriyordu: Bir tabur deniz piyadesi kıyıya çıkartılabilirdi; bir destroyer işgalcileri top ateşiyle destekleyebilirdi; donanma jetleri üç millik sınır çizgisi dışında uçabilirlerdi. Ortak Genelkurmay Heyeti Başkanı General Lemnitzer, Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı General White ile

birlikte Burke'nin bu son seçeneğini desteklediler.

Başkan Kennedy, bu kadar baskı karşısında, işgalde Amerikan kuvvetlerinin kullanılmaması üzerine verdiği karardan dönmek zorunda kaldı ve toplantıda bulunanlar bir uzlaşmaya vardılar. Essex uçak gemisinden kalkacak ve üzerlerinde herhangi bir işaret bulunmayan jetler şafaktan hemen önce, bir saat Domuzlar Körfezi üzerinde uçacaklardı. Bu jetler o sabah Mutlu Vadiden kalkacak B-26'ları koruyacaklardı. Başkanın emrine göre, bu uçaklar, üzerlerine ateş edilmedikçe ateş açmayacaklardı. B-26'ları püskürtmeye gelecek Castro jetleri çikolata ikram etmeyeceğine göre, bu, donanma jetleri pekâlâ ateş açabilecekler demekti. Burada sadece ufak, pek ufak bir ikiyüzlülük gizliydi.

Amiral Burke'nin kaleme aldığı emir Pentagon kanalıyla, Karaipler'deki İkinci Filoya, oradan da Essex uçak gemisine bildirildi. Emri alan gemi komutanının ilk işi jetlerin üzerlerindeki işaretleri boyamak oldu.

Mutlu Vadide o sabah durum endişe vericiydi. Kübalı pilotlardan on tanesi ölmüş, gerisi ise yorgun ve perişandı. Bu durumda o gece başlayacak olan gece uçuşunun Amerikalı danışmanlar tarafından yapılması kararlaştırıldı. Böylece, Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin ve Amerikalıların, Küba işgaline fiilen katılmamaları kararı ikili olarak bozulmuş oluyordu: Amerikalı CIA pilotlarının uçacakları B-26'ları, Amerikan donanmasından kalkan jetler koruyorlardı.

O gece Mutlu Vadiden beş B-26 havalandı. Shamburger ile Wade Caroll Gray ilk B-26'daydı. Thomas Willard Ray ile Leo Francis Baker ikincide; "Joe" ile bir başka Amerikalı da üçüncü uçaktaydı. Dördüncü B-26'nın pilotu Seig Simpson idi. Beşinciyi ise, Kübalı Gonzalo Herrera yönetiyordu.

Bissell, Beyaz Saraydaki toplantıdan ayrılır ayrılmaz CIA özel muhabere kanalları aracılığıyla, şafakta yapılacak hava saldırısının donanma tarafından korunacağını Mutlu Vadiye bildirdi. Shamburger, Gray, Ray ve Baker, Domuzlar Körfezi üzerinde Amerikan jetleri tarafından korunacakları umuduyla uçtular, ama görünürde jet falan yoktu. Donanma jetleri de ne B-26'ya rasladılar, ne de Castro jetlerine; jetler gelip gittikten ancak bir saat sonra B-26'lar Domuzlar Körfezine ulaştı.

Sonradan anlaşıldığına göre bu müthiş (!) yanlışlığa neden, Washington ve Küba ile, Nikaragua arasındaki bir saatlik zaman farkı olmuştu. Nikaragua'daki Mutlu Vadiden sabah yerel saatle 3.30'da kalkan bir uçak Domuzlar Körfezine, Nikaragua saatiyle 6.30'da, yani tam şafakta varır. Ama Küba ile Nikaragua arasındaki bir saatlik fark nedeniyle, o anda Domuzlar Körfezinde saat, 7.30'dur. Bu hesaba göre B-26'lar bir saat geç gelmiş oluyorlardı.

19 Nisan gününe raslayan o sabah, Domuzlar Körfezi, dört Amerikalı pilota mezar oldu. Riley Shamburger ile Wade Gray isabet alarak denize düştüler. Ray ile Baker'in uçakları daha içerlere düşmüştü. Joe kıyıya bile yanaşamadı, düşen dört Amerikalı havacının imdat çığlıklarını telsizden duyunca geri döndü. Uçağı delik deşik olan Gonzalo Herrera da zorla üssüne dönebilmişti.

MUTSUZ SON

Mutlu Vadide sabah 8.30. CIA başdanışmanı Garr, Domuzlar Körfezine gitmek için Kübalı pilotlardan gönüllü istedi. "Yirmidört saat daha tutunsak yeter" diyordu baş danışman. Ama, Kübalı pilotlar artık bu işten bıkmışlardı. Hiç bir ümit kalmadığını görüyorlardı. İsyan ettiler. Dört günlük

çarpışmada yirmidört B-26'dan onikisi düşmüştü. On Kübalı, dört Amerikalı, ondört pilot ölmüştü.

New York'ta, Lem Jones, CIA için iki bülten daha yayınladı. Sonuncusu şöyle diyordu: "Küba'daki son çıkartma ısrarlı hata ile daima işgal diye nitelendirilmiştir. Oysa, bu çıkartma, aylardır Küba'da savaşan yurtseverlerimizin ikmal harekâtından başka bir şey değildi... Bugünkü harekâtta trajik bir kayba uğradığımızı, ne yazık ki, kabul etmek zorundayız. Kahramanlıklarıyla, kuvvetlerin büyük bir kısmının Escambray dağlarına ulaşmasını sağlayan ufak bir birlik Sovyet tanklarına ve Mig'lerine görülmemiş bir cesaretle karşı koydular. Castro'yu derhal devirmeyi zaten beklemiyorduk. Komünist danışmanların kullandığı Sovyet silahlarından yarasız beresiz kurtulacağımızı ummak yersiz olurdu. Ama gene de ayaktayız! Altı milyon Kübalının kurtuluş savaşı devam ediyor"

Mario Abril yüzlerce arkadaşı ile birlikte ertesi gün esir edildi. Bir-buçuk yıl Havana'da bir hapisanede kaldıktan sonra, 1962 Noel esir değişiminden yararlanarak taburundan arta kalanlarla Amerika'ya döndü.

SON UÇUŞ

20 Nisan sabahı Kübalı pilot Sergio Garcia, Mutlu Vadiden uçağıyla denize doğru açıldı. Uçağında CIA'nın bastığı binlerce bildiri vardı. Bu bildiriler muzaffer işgal kuvvetleri Küba içinde ilerlerken uçaklardan atılacaktı. "Kübalılar artık özgürsünüz!" sloganları vardı üzerlerinde.

Nikaragua kıyılarından yüzlerce mil ötede Garcia bir düğmeye bastı ve Domuzlar Körfezi harekâtının son artıkları da rüzgârın önünde bir o yana bir bu yana sallanarak uçuşmaya başladı. Garcia, pilot mahallinden masmavi denize dökülen ak kâğıtları seyrediyordu.

İKİ

C I A

GÖRÜNMEYEN HÜKÜMET NASIL KURULDU?

Görünmeyen Hükümet, Pearl Harbour baskınının toz ve dumanları arasında, 7 Aralık 1941 tarihinde dünyaya geldi denebilir. İkinci Dünya Savaşından sonra soğuk savaş başladığı sırada henüz daha çocuktu. 1950'lerde yetişti ve Kennedy'nin Başkanlığa gelişiyle iyice olgunlaştı.

Pearl Harbour baskını, gerçekten de, Amerika Birleşik Devletleri'nin derli toplu bir haberalma örgütüne gereksinmesi olduğunu gösterdi. Ortada her ne kadar Japonya'nın Birleşik Devletler'e saldıracağına dair işaretler, belirtiler vardıysa da, bunlar sistemli bir biçimde toplanıp tahlil edilmemiş ve dayanakları ile birlikte hükümetin dikkatine sunulmamıştı.

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'nın işlerine karışmama ilkesine dayanan geleneksel politikasını bırakmış ve İkinci Dünya Savaşı sonunda, Batı âlemi denilen topluluğun önderliğini benimsemişti. Pearl Harbour'un verdiği acı ve çok pahalıya malolan ders bir yana, şimdi yüklendiği bütün dünyaya yaygın sorumluluğu, bu ölçülere uygun bir haberalma ağının kurulmasını gerektiriyordu. Ayrıca ABD, henüz barış kutlamaları bitmeden, Sovyetler Birliği'ni karşısında güçlü bir rakip olarak görmeye başlamıştı. Savaştan sonra Birleşik Devletler'in uygulayacağı politikayı güvenilir bilgilere dayandırma gereği hükümetçe şiddetle duyuluyordu.

General Eisenhower'ın başkan seçilmesinden sonra, Truman, 21 Kasım 1952'de, bu durumu CIA ilgililerileriyle yaptığı gizli bir konuşmada şöyle açıklıyordu:

"20 Ocakta resmen görevine başlayacak olan General Eisenhower'a birkaç gün önce bazı açıklamalarda bulundum. Bir karara varmak için, Başkanın bilmesi gerekli şeylerin çokluğu karşısında âdeta şaşırıp kaldılar. Günümüzde Amerikan cumhurbaşkanları tarihte eşi görülmemiş bir kudrete sahiptirler. Bu kudret ne Cengiz Han'da, ne Sezar'da, ne de Napolyon'da vardı. 1945 yılında ben başkan olduğum zaman haberalma örgütü diye bir kuruluş yoktu. Herhangi bir konuda bilgi edinmek için birçok bakanlığa ait dokümanı okumak zorunda kalırdım."

Başkan Roosevelt de aynı gereği duyarak o sırada New York'ta avukatlık yapan William J. Donovan'ı haberalma konusunu incelemekle görevlendirmiş ve onun öğütleriyle 1942 Haziranında Haberalma Koordinasyon Başkanlığı kurulmuş ve başına Donovan getirilmişti. Bu örgütün başlıca görevi her ne kadar istihbarat toplamak idiyse de savaş sırasında Fransa'da, Norveç'te, İtalya'da, Burma'da, Siyam'da düşman hatları gerilerine paraşütçüler indirmesiyle ün yapmıştı.

Donovan, 1944 yılında bir merkezî haberalma örgütü kurulması için Roosevelt'e bir tasarı sunmuştur. Ortak Kurmay Başkanlığına incelenmek için gönderilen tasarı, orada hasıraltı edilmişti.

Truman başkanlık görevini devir aldıktan sonra 22 Ocak 1946'da, bir başkanlık emriyle, bir Ulusal Haberalma Başkanlığı kurmuştur. Bu başkanlığın emrinde bir Merkezî Haberalma Grubu teşkil ediliyordu. Bugünkü Merkezî Haberalma Örgütünün (Central Intelligence Agency—CIA) çekirdeğini işte bu grup teşkil etmiş oluyordu.

Haberalma Başkanlığının yürütücü kolu olan Merkezî Haberalma Grubunun başına, Truman, Amiral Sidney W. Souers'i getiriyordu. Souers, savaşta donanmaya katılmadan önce ticaretle uğraşıyordu. Memphis'de, Piggly Wiggly Mağazalarının sahibiydi. Böylece merkezî haberalma örgütünün ilk başkanı, bir işadamı oluyordu. Haberalma örgütünün büyük iş çevreleriyle bu yakın ilgisinin ileride de devam ettiği daha sonraları da görülecektir.

Souers'in tekrar serbest ticarete dönmesi üzerine, örgüt birkaç başkan değiştirdi ve Amiral Roscoe H. Hillenkoetter'in başkanlığı sırasında, 1947 yılında, Truman'ın imzaladığı Ulusal Güvenlik Yasası ile Ulusal Güvenlik Kurulu (NSC) ve Merkezî Haberalma Örgütü (CIA) resmen kurulmuş oldu.

CIA'NIN GÖREVLERİ

CIA'nın görevleri şu beş maddede özetleniyordu:

1. Ulusal Güvenlik Kuruluna, bakanlıklar ile diğer hükümet kuruluşlarının ulusal güvenlikle ilgili haberalma faaliyetleri hakkında tavsiyelerde bulunmak.

2. Bu gibi haberalma faaliyetlerinin düzenlenişi için Ulusal Güvenlik Kuruluna tavsiyelerde bulunmak.

3. Ulusal Güvenlikle ilgili haberalmayı değerlendirmek

ve sonuçların ilgili hükümet makamları arasında dağılımını sağlamak. *Örgütün polis kuvveti, sorguya çekme ve yasa koyma yetkisi ya da iç güvenlik görevi yoktur.*

4. Mevcut haberalma örgütlerinin işlerini kolaylaştırmak için Ulusal Güvenlik Kurulunun, merkezî olarak daha iyi yürütülebileceğine karar vereceği ortak ek hizmetleri yapmak,

5. Ulusal Güvenlik Kurulunun zaman zaman gerek duyacağı, ulusal güvenliğe etkili olabilecek haberalmayla ilgili diğer görevleri yerine getirmek.

Bu duruma göre yasa, CIA'ya sadece haberalmanın toplanması, değerlendirilmesi ve ilgili hükümet makamları arasında dağıtılması görevini yüklemektedir. Böyle olunca nasıl oluyor da CIA, kendi hava ve deniz kuvvetleri ve 1.400 kişilik bir işgal ordusuyla Küba kıyılarına çıkartma yapabiliyor, ya da birçok defalar olduğu gibi yabancı hükümetleri devirmeye kalkışıyor ve deviriyor? sorusu akla gelebilir.

Bu sorunun karşılığı, olsa olsa yukardaki 5. paragrafın çok geniş bir yorumu ile "diğer görevler" ibaresine sıkıştırılmaktadır.

Hemen kuruluşunun ilk günlerinden beri, örgüt, bazan askerî ölçülere varan gizli faaliyetlere (buna CIA dilinde, *special operation* yani *özel harekât* deniyor) katılmıştır. Daha 1948 yılında, Çekoslovakya'da komünist bir yönetimin kurulması üzerine Amerikan Savunma Bakanı James Forrestal bu gidişle İtalya'da da seçimlerin komünistlerce kazanılacağından endişelenmiş, seçimlerde Birleşik Devletler'in işine gelebilecek bir sonuç alabilmek için bazı planlar hazırlamıştı. İlk iş olarak, özel bir hareket hazırlamak amacıyla Wall Street'deki* arkadaşları arasında bir para toplama kampanyası açmıştı. Ama, Allen Dulles, problemin özel ellerde yeterli bir çözüme ulaşamayacağını öne sürerek, hü-

* Washington'da büyük iş merkezi. —ç.

kümetin çeşitli *özel harekâtı* yürütebilecek gizli bir örgüt kurması düşüncesini ortaya atmıştır.

1947'de imzalanan Ulusal Güvenlik Yasasında bu çeşit gizli politik harekâta izin veren açık bir hüküm bulunmaması nedeniyle, Ulusal Güvenlik Kurulu, Çekoslovakya ile İtalya olaylarının da etkisiyle, 1948'de özel harekâta izin veren bir emir yayınladı. Bu emrin belkemiğini, *harekâtın gizli olması ve hükümetçe yadsınmasına, yalanlanmasına uygun olması* düşüncesi oluşturuyordu.

CIA içinde, gizli politik harekâtı yönetecek bir örgütün kurulması karar altına alındı. Dışişleri bakanlığında çalışmakta olan eski bir istihbaratçı Frank G. Wisner, Politik Düzenleşme müdür yardımcısı unvanıyla kendi icadı olan bu kuruluşun başına getirildi.

Bu masum başlık altında Amerika Birleşik Devletleri artık her çeşit gizli politik harekâtın tamamen içine girmiş oluyordu. 4 Ocak 1951 tarihinde Plan Şubesi adını alan bu kuruluş, o tarihten beri yapılan bütün *özel harekâtın* tek yönetmeni ve sorumlusudur.

BEKLENMEYEN GELİŞMELER

1947 Ulusal Güvenlik Yasası için oy kullanan yasa koyucularının o sırada CIA'nın yeryüzünde girişebileceği gizli faaliyetlerin bu derece genişleyebileceğini akıllarına bile getirmedikleri söylenebilir. Örneğin eski başkan Truman, 21 Aralık 1963 tarihli Amerikan gazetelerinin birçoğunda yayınlanan bir yazısında, bu sonuca varılacağını hiç ummadığını şu satırlarla anlatıyor:

"Epey zamandır, CIA'nın esas görevinden ayrılması beni derin derin düşündürmektedir. Örgüt, hükümetin bir harekât, zaman zaman da politika yapan kolu halini almıştır. CIA'yı kurarken, bu örgütün, barış zamanında maskelenmiş silahlı işlere girişeceğini aklımın ucundan bile geçirmemiş-

tim. Düştüğümüz sıkıntılı ve karmakarışık durumların nedenini, kısmen de olsa, Cumhurbaşkanının sessiz sedasız çalışan haberalma kolunun bu ilk ödevinden ayrılarak sinsi ve hain bir yabancı entrika yuvası olarak görünmesinde aramalıyız."

Bu sızlanmalara karşın, CIA *özel harekâta* Başkan Truman zamanında başlamıştır denebilir. Allen Dulles'ın 1947'de Kongreye sunduğu bir muhtırada, "CIA'nın gizli haberalma harekâtını yürütmede tek yetkili organ olduğu," belirtilmektedir.

Ulusal Güvenlik Yasasındaki, "diğer görevler" sözü, yasada ima bile edilmeyen birçok CIA faaliyetlerini içine alacak biçimde şekillendirilmiştir. CIA'nın gizli politik savaşı, bu yasayı böylesine yorumlayarak yürüttüğü genellikle pek bilinmez. Bilinmeyen bir başka konu da bu yasa ve daha sonra yayınlanan Cumhurbaşkanlığı kararıyla Merkezî Haberalma Örgütü Müdürünün iki görevi birarada yürütmesidir. O, sadece CIA başkanı değil, aynı zamanda, Merkezî Haberalma Örgütü Müdürü olarak *bütün haberalma topluluğunu da* yönetmektedir. CIA, en güçlüsü olmakla birlikte, bu topluluğun sadece bir koludur.

SONSUZ PARA HARCAMA YETKİSİ

1949'da kabul edilen Merkezî Haberalma Örgütü Yasası, CIA'yı, "örgüttekilerin görevlerinin, adlarının, unvanlarının, maaşlarının ve personel sayısının" bildirilmesini gerektiren bütün Federal yasalardan bağışık tutmuştur. Yasa aynı zamanda Merkezî Haberalma Müdürüne, harcamalar konusunda, eşi benzeri olmayan yetkiler tanımaktadır. Müdür, "resmî harcamalarla ilgili her türlü yasa ve yönetmelikleri dikkate almaksızın" harcamada bulunabilmektedir. Gizli yıllık bütçesindeki milyonlarca doları sadece imzasını atmakla, dilediği gibi kullanabilmektedir. Gene bu yasayla tanınan

yetkiye dayanarak müdür, her yıl normal muhaceret yasaları dışında yüz kişiyi gizlice Birleşik Devletler'e sokabilmektedir.

1950 yılından itibaren Görünmeyen Hükümet, CIA ortada olmak üzere, daha geniş bir çerçeve kazanmıştır. 1952'de çeşitli kuruluşların yönetimini idare eden *Birleşik Devletler Haberalma Kurulu* teşkil edilmiştir. Şifrelerin açılması ve şifreleme teknikleri yeni kurulan *Ulusal Güvenlik Örgütünün* görevleri arasında sayılmıştır. Askerî haberalma örgütleri 1961'de *Savunma Haberalma Örgütü* adıyla biraraya getirilmiştir. İdarî yönden yapılan yeni düzenlemelerin yanısıra Görünmeyen Hükümet, büyüklük, kullandığı teknikler ve sahip olduğu iktidar ve güç bakımından da büyük gelişmeler göstermiştir. İşin en dikkate değer yanı, bu gelişmeler, kamuoyundan gizli tutulduğu gibi Kongrenin de haberi olmadan yürütülmüştür.

Kore Savaşının kritik günlerinde, CIA'nın başına Hillenkoeter'in yerine, İkinci Dünya Savaşı sırasında Eisenhower'ın kurmaybaşkanlığını yapmış olan General Walter Bedell Smith getirildi. Bedell Smith, Moskova eski büyükelçilerindendi ve hiç bir askerî okuldan mezun olmayan bir orgeneral olmasıyla tanınıyordu.

Kore çatışmasıyla, bu savaş sırasındaki haberalma oyunlarında önemli bir rolü olan Bedell Smith zamanında, CIA iyiden iyiye saldırgan bir yapıya büründü. Gene de bu örgüte kişisel damgasını en fazla vuran kimse, hiç şüphe yok ki, Allen Welsh Dulles olmuştur.

ALLEN DULLES DEVRİ

Eisenhower, cumhurbaşkanlığına seçilmesinden hemen sonra, 10 Şubat 1953'te, Allen Dulles'ı, Merkezî İstihbarat Müdürlüğüne tayin etti. O güne kadar iki amiral ile iki general bu görevde bulunmuştu. Dulles, örgütün ilk sivil müdürü

oluyordu.

Allen Dulles'ın, İkinci Dünya Savaşı sırasında, istihbarat başkanı olarak İsviçre'deki casusluk faaliyetleri herkesçe biliniyordu. En önemli özelliği de, kardeşinin dışişleri bakanı olmasıydı. Bu iki kardeşin durumları birarada incelenmeksizin Görünmeyen Hükümetin kazandığı eşsiz kudreti ve nüfuzu anlamak olanaksızdır.

John Foster Dulles ile küçük kardeşi Allen Welsh Dulles, New York'lu bir *presbyterian* papazın oğullarıydı. Allen, 7 Nisan 1893'te doğmuştu. Bir yandan, Foster Dulles'ın dışişleri bakanlığı, uluslararası soğuk savaşın doğup geliştiği en bunalımlı yıllara raslarken, öte yandan Allen Dulles, CIA'nın sınırsız bütçesini, dünyanın dörtbir yanında hükümetler devirmek, gizli politik manevralar çevirmekte kullanıyordu. Kendi deyimiyle, "bu berbat dünyada, ateşe ateşle karşı koyuyordu".

Allen Dulles'ın yönetimi altında CIA, özellikle denizaşırı hükümet darbelerinin bir numaralı sahneye koyucusu oldu. Bütün bu gizli harekât, Domuzlar Körfezinde olduğu gibi fiyaskoyla sonuçlanmadığı sürece, Amerikan halkından gizli tutulabiliyordu. Yabancı ülkelerde görevli Amerikalı diplomatlar ile gizli ajanlar, yani dışişleri bakanlığı ile CIA arasındaki kaçınılması mümkün olmayan bazı çatışmalar Dulles kardeşlerin kurduğu sıkı işbirliği sayesinde önlenmiş oluyordu. Ve bunun sonucu olarak da, CIA üzerindeki denetim yolları da kendiliğinden tıkanıyordu.

Örgütün başında bulunduğu onbir yıl içinde Dulles, içerde ve dışarda pek çok eleştirilere uğradı. Başarısızlıkları acı acı yerildi. Ne var ki, sonuçları ne olursa olsun, Dulles'ın becerdiği gizli kalmış birçok işlerin de varlığı kabul edilmek gerekir.

Amerikan istihbarat topluluğunu yönettiği yıllarda Dulles'ın yanında, ilerde adları geçecek şu yardımcılar çalışıyorlardı. Müdür Yardımcısı Hava Orgenerali Charles Pearre

Cabell, Plan Şubesi Müdür Yardımcısı Richard Bissell, İstihbarat Müdür Yardımcısı Robert Amory.

Allen Dulles'ın yıldızı, Merkezî İstihbarat Örgütünün bütün sorumluluğu taşıdığı Domuzlar Körfezi çıkartmasında uğradığı ağır yenilgiden sonra hızla sönmeye başladı.

JOHN McCONE DEVRİ

CIA tarafından hazırlanan Kübanın istilâ planının 1961 Nisanında büyük bir fiyasko ile sonuçlanması, zamanın başkanı Kennedy'yi kızdırdı. İstihbarat topluluğunu tepeden tırnağa değiştirmeye karar verdi. Yeni bir Domuzlar Körfezi bozgununa Birleşik Devletler'in tahammülü yoktu. "Ayrıca" diyordu Kennedy, "böyle bir bozgun benim de sonum demektir".

İstilâ girişiminden iki gün sonra, Kennedy, o zamanki özel askerî danışmanı General Maxwell Taylor'dan gerekli araştırma ve incelemeleri yaparak istihbarat örgütünün yeniden düzenlenmesi için gerekli önerileri hazırlamasını istedi. General Taylor'ın başkanlık edeceği araştırma komitesine Robert Kennedy, Allen Dulles ve Arleigh Burke de üye olarak seçilmişlerdi.

Domuzlar Körfezi skandalının şaşkınlığı içinde, herkes, kabahati karşısındakine yükleme yarışına girmişti. Birçok çevrelerde, CIA'nın görevinin sadece istihbarat toplamayla sınırlanması, gizli harekâtın sorumluluğunun başka bir örgüte, gerekirse Pentagona verilmesi fikri taraftar kazanmaya başladı. Bu düşünceye, başta Dulles olmak üzere CIA ileri gelenleri şiddetle karşı çıktılar ve bu yüzden olacak Taylor komitesinin son raporunda, gizli harekât sorumluluğunun CIA'dan alınmasıyla ilgili bir öneri yeralmadı.

Gene de Taylor komitesi, Küba'nın istilâsı gibi bir planın CIA tarafından yürütülemeyecek genişlikte olduğu sonucuna varıyor ve gelecekte bu örgütün sadece *küçük çapta*

silahları gerektiren harekâta girişmesini öneriyordu. Yanı CIA, bundan böyle uçaklı, toplu, tanklı, çıkartma gemili bir harekât yürütmeyecekti. Gerektiğinde, bu büyüklükteki harekât, Pentagon tarafından yönetilecekti. "Gizli harekât, kolayca inkâr edilebilir bir çapı aşmamalıydı."

GEMİ İNŞAATÇISI VE PETROL KRALI McCONE

Küba çıkartmasının baş plancısının kaçınılmaz hale gelen istifası, dosta düşmana gülünç düşmemek için, ancak 27 Eylül 1961'de kabul edildi. Yerine, 29 Kasımda, John McCone getirildi. Müdür Yardımcısı General Cabell emekli oldu ve yerini Tümgeneral Sylvester Carter aldı. Richard Bissell, Plan Şubesi Müdür Yardımcılığından istifa etti ve yerine muavini Richard M. Helms atandı. İstihbarat Müdür Yardımcısı Robert Amory, Bütçe Şubesine atandı ve yerine Ray S. Cline geçti.

Milyarder John McCone'un Merkezî İstihbarat Müdürlüğüne getirilişi Amerika'da geniş tartışmalara yolaçtı. Gerek iş, gerekse siyaset dünyasında, McCone'un en yüksek zirvelere tırmanması büyük kuşkulara, çeşitli söylentilere neden oluyordu.

İleri gelen bilim adamları, 1956 yılında on meslektaşlarının Kaliforniya Teknoloji Enstitüsünden atılmasına onun neden olduğunu henüz unutmamışlardı. Sözü edilen bu bilim adamları, o yıl yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Adlai Stevenson'un ortaya attığı nükleer denemelerin yasaklanması önerisini desteklemişlerdi. Enstitü yönetim kurulu başkanı McCone, bu bilim adamlarını Sovyet propagandasına "alet olmakla" ve "halkın kafasında, hidrojen bombası denemelerinden ileri gelen radyoaktif dağılmaların tehlikeli olacağı korkusunu yaratmakla" suçladı.

Sonraları, her ne kadar McCone bu bilim adamlarının enstitüden uzaklaştırılmalarında bir rolü olmadığını öne sür-

müşse de, buna pek inanan olmadı.

Üniversite çevresi dışındaki yurttaşların da McCone üzerinde başka türlü bir kuşkuları vardı. McCone'un savaş sırasında gemi inşaat işinden elde ettiği muazzam kârlar pek çok yurttaşın midesini bulandırıyordu.

Maliye yetkililerinden Ralph E. Casey, McCone'un atanmasını onaylayacak Senato Silahlı Kuvvetler Komisyonunun önünde, 18 Ocak 1962'de yaptığı bir tanıklıkta, McCone ve ortaklarının Kaliforniya Gemi İnşaat Kumpanyasındaki 100 bin dolarlık bir yatırımla 44 milyon dolarlık bir kâr elde ettiklerini beyan etmiştir.

"Şurasını kesinlikle söyleyebilirim ki", diyordu Casey, "savaşta olsun barışta olsun, Amerikan ticaret tarihi, şimdiye kadar bir avuç insanın bu kadar az bir riskle, bugünün ve geleceğin vergi yükümlülerinin cebinden bu kadar fazla para kazandıklarını henüz kaydetmemiştir."

McCone bu suçlamayı da reddetti. "Yatırımlar Casey'nin söylediklerinden çok fazla olduğu gibi, kâr da biraz şişirilmişti. Hem kazandığının büyük kısmını da vergi olarak hükümete geri vermemiş miydi?"

Silahlı Kuvvetler Komisyonu üyesi Senatör Stuart Symington, işin burasında, McCone'un imdadına yetişti ve, "Kâr etmek değilse de, kâr etmeye çalışmak, çok şükür Amerika'da henüz suç sayılmamaktadır sayın senatörler!" dedi ve gemi inşaat şirketinin kâr hesapları böylece temize çıktı.

Bire dört yüz kırk veren gemi inşaat işlerinin yanında kamuoyunun zihnini bir şey daha kurcalıyordu. McCone uluslararası petrol sanayii ile de sıkıfıkıydı.

Atamayı inceleyen Senato Silahlı Kuvvetler Komisyonunun 1962 Ocağında yaptığı oturumlarda, McCone, Panama Pasifik Tanker Kumpanyasında müdürlük günlerini, ve gene Orta Doğu'da, Endonezya'da ve Güney Amerika'da, faaliyette bulunan petrol şirketlerinin başında gelen Standard Oil'daki bir milyon dolarlık hisse senetlerini anlattı.

Komisyon üyelerinden senatör Joseph Clark, *"Bugün artık Amerika'da herkes Amerikan petrol kumpanyalarının Orta Doğu'da gırtlaklarına kadar politikaya gömüldüğünü ... ve CIA'nın da gene Orta Doğu'da bu politikanın tam ortasında olduğunu biliyor!"* demişti.

Clark, McCone'un atanmasına, elindeki petrol hisse senetlerinin "ileride hoş olmayacak durumlar yaratabilecek kadar çok olduğunu" öne sürerek karşı koydu.

McCone, hisse senetlerini elinden çıkarmayı önerdiyse de, komisyon, bu öneri üzerinde mütalaa yürütmeyi bile gereksiz saydı. Yapılan soruşturmanın gidişi öyle gösteriyordu ki, senatörlerin büyük bir çoğunluğu, McCone'un geçmişinden rahatsız olmak şöyle dursun, bu başdöndürücü başarıların pek etkisi altında kalmışlardı.

"Mr. McCone'u bugüne kadar yakından tanıma fırsatını bulamamıştım." diyordu Seratör Strom Thurmond. "Sadece ününü duymuştum. Şimdi, hayat öyküsünü dinleyince, Amerika'yı Amerika yapan şeyin ne olduğunu gayet iyi anlıyorum."

Kennedy, Allen Dulles'ın yerini alabilecek çeşitli adlar üzerinde durduysa da kimisi bu görevi kabul etmek istemedi; bazılarının da o sırada çıkan iş çevreleri ile ilgili skandallara adları karıştığı için atanmalarından vazgeçildi.

Bu durumda, Merkezî İstihbarat Müdürlüğü için en iyi aday McCone kalıyordu ve Başkan Kennedy 1961 Eylülünde bu kararını açıkladı. Bu karar McCone'un yukarıda açıklanan iş ilişkileri nedeniyle hükümet çevrelerinde pek iyi karşılanmadı. Senato, atamayı, kısa ama çetin bir tartışmadan sonra onikiye karşı yetmişbir oyla kabul etti. Senatör J. William Fulbright aleyhte oy verenler arasındaydı.

Görevi devir alır almaz McCone'un ilk işi Dulles'ın tavsiyelerine uyarak, örgütün *Avrupa ve Asya'daki tesislerini* teftiş etmek oldu. Kendisine yardımcı olarak General Carter'ı seçti, böylece örgütün en ileri iki noktasında bir sivil ve

bir de asker bulunuyordu.

MERKEZİ İSTİHBARAT MÜDÜRÜNÜN EMRİNDEKİ ÖRGÜTLER

Merkezî İstihbarat Müdürü, sadece CIA'dan değil, hükümetin istihbarat işleriyle ilgili diğer örgütlerinin yönetiminden de sorumludur. Müdür, bu istihbarat topluluğunu *Birleşik Devletler İstihbarat Kurulu* aracılığıyla yönetir. Bu kurulda, her kurumun bir temsilcisi vardır ve her hafta Langley'deki yeni CIA binasının en üst katındaki müdürlük dairesinin bitişiğindeki bir odada toplanırlar.

Merkezî İstihbarat Müdürünün yönetim ve denetimi altındaki istihbarat örgütleri şunlardır: CIA, Kara Kuvvetleri İstihbarat Dairesi, Deniz Kuvvetleri İstihbarat Dairesi, Hava Kuvvetleri İstihbarat Dairesi, Atom Enerjisi Komisyonu, Federal Tahkikat Bürosu (FBI), Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Dairesi, Ulusal Güvenlik Kurulu, Savunma Bakanlığı İstihbarat Dairesi.

YENİ KARARGÂH

Allen Dulles, 1953 Şubatında CIA müdürü olduğu sırada, örgüt binası Washington'un iç mahallelerinden birindeydi. Kapısında, "Amerikan Devlet Basımevi" levhası vardı. Turist rehberlerinin bile kollarını otobüsten çıkartarak, "İşte burası meşhur CIA binası" dediklerini duyunca o levhayı kaldırttı ve yerine "Merkezî İstihbarat Örgütü" levhasını koydurttu.

Bu merkez binasından ayrı olarak başkentin şurasında burasında gene CIA'ya ait otuzdört bina vardı. Evrakların bu binalar arasında gidip gelmesi hem masraflı oluyordu, hem de güvenliği sağlamak güçtü.

Dulles, yeni bir bina yapılması için Kongreden kırkaltı milyon dolar koparmayı başardı. Yeni merkez binası için

en uygun yer olarak Washington'a oniki kilometre kadar uzaklıktaki Langley ormanlık bölgesi seçildi. Bugün, beş yüz dönümlük bir ormanın ortasındaki CIA binasını ağaçlar bütün gözlerden gizlemektedir.

Washington telefon rehberindeki İş Bulma Bürosu karşısındaki 351-1100 numarayı çevirdiğiniz zaman, santral memuru, ad vermeden, sadece, "üç yüz elli bir-bin yüz", der. Birkaç ileri gelen memur dışında, mutlaka, telefon edeceğiniz kimsenin dahilî numarasını söylemeniz gerekir.

Arazinin çevresini üç buçuk metre yüksekliğinde bir tel örgü çevirmektedir. Tel örgünün üzerinde sık sık "Fotoğraf çekmek yasaktır" ya da "Girilemez" yazıları okunur.

Birkaç kat yüksekliğindeki açık kül rengi yapının soğuk bir görünüşü vardır. Alt kat pencereleri kalın demir parmaklıklarla kaplıdır. Çatısını, CIA'yı dünyanın dörtbir yerindeki şubelerine bağlayan elli bin dolar değerinde özel telsiz antenleri kaplar. Gizli evrakın yakılması için kullanılan üç ocak, yüz beş bin dolara malolmuştur. Binanın her tarafında alarm sistemi vardır.

Girişte, sağdaki mermer duvara, "Gerçeği bilmek, seni özgür yapacaktır." sözleri kazılmıştır. Büyük holde, gene mermer üzerinde, örgütün oval armasında Merkezî İstihbarat Örgütü sözcükleri yazılıdır ve ortada bir kartal başı vardır.

İş için gelenler, önce müracaata kaydolur, gideceği yere kadar emniyet muhafızı ile gider ve aynı muhafız, işini bitirinceye kadar bekleyerek, kendisine dış kapıya kadar refakat eder.

Odaların kapıları daima kapalıdır ve üzerlerinde hiç bir işaret ya da yazı yoktur. Bu haliyle, bina, sanki boş gibidir.

CIA karargâhı, tıpkı bir savaş gemisi gibi birbirinden tamamen ayrılabilen bağımsız bölümlerden ibarettir. Bir bölümde çalışan, diğerinde olup bitenlerin farkına bile varamaz.

Binadaki özellikler arasında iki yüz bin dolarlık bir laboratuvar dikkati çeker. Burada, minyatürleştirilmiş silahlar, görünmez mürekkepler, özel patlayıcı maddeler ve diğer araçlar yapılır ve bunların daha iyilerini elde etme yolları aranır. Dikkati çeken başka bir aygıt da CIA "bilgisayar"ıdır. CIA için özel surette imal edilen bu alet, merkeze gelen dağlar gibi bilgiyi tasnif eder, saklar ve istenildiği zaman gerekli bilgileri hazırlar. Gelen bilgiler, ayrıca, kırk milyon delikli kart üzerine işlenerek ileride kullanılmak için depo edilir.

CIA ilgilileri, diyelim ki, Castro'nun bir konuşması ya da Sovyetlerin yapma uydu çalışmaları hakkında gizli raporu gözden geçirmek isteyince bilgisayara, ilgili anahtar sözcükleri kaydeder. Bilgisayar, mikrofilme alınmış dokümanı bularak ültraviyole ışığı ile fotoğrafını çeker ve bu fotoğrafı ekrana yansıtır. Bütün bu işlemler beş saniye içinde olur.

CIA, ayrıca, bütün casus romanlarını toplar. Kütüphanesinde Ian Fleming'den Eric Aruhler'e kadar eski-yeni bütün casus romanları vardır. James Bond tipi kahramanların en son ustalıkları, hileleri, CIA'yı çok yakından ilgilendirir.

CIA AJANLARI

CIA'da çalışanlar, içiçe bir hayat sürerler. Âdeta, kapalı bir zümre gibidirler. Birbirleri arasında evlenme epeyce sıktır. Bu çeşit evliliğin en hatırda kalanı, Rusya üzerinde düşürülen U-2 pilotu Francis Gary Powers oldu. Ruslar tarafından salıverilmesinden sonra Powers, CIA'daki görevine devam etti. Ekim 1963'te kurumdan ayrılarak CIA'da psikolog olarak çalışan Claudia E. Downey ile evlendi.

CIA mensupları, Washington'da verilen kokteyllere pek katılmazlar, daha çok kendi aralarında partiler verirler. Eskiden hiç bir CIA memuru çalıştığı yeri açıklayamazdı, şimdi gizli servistekiler hariç diğerleri CIA'da çalıştıklarını

söyleyebiliyorlar. Ayrıca örgüt dahilinde takma ad kullanılmaktadır. Karşı-istihbarat örgütlerinin öğrenmemesi için görev başında ve muhaberelerde bu takma adlar kullanılıyor.

Memur maaşları yılda 3.820 dolardan başlamaktadır. Müdür, yılda 21.000, yardımcısı 20.500 dolar almaktadır.

CIA, yeni memurlarını, çoğu zaman, üniversitelerden seçmektedir. Dekanlarla sürekli ilişkiler kuran CIA ajanları, en iyi öğrencileri seçmek için çabalar harcamaktadır. Örneğin, 1952 yılında Çin Halk Cumhuriyetinde Amerikan casusu olarak tutuklanan John Downey, bir yıl önce Yale Üniversitesinden mezun olmuş ve CIA'ya girmişti.

Örgüte girecek olanların içkiye düşkün olmaması, az konuşması, sosyalist ülkelerde akrabaları bulunmaması, tehlikeli ilişkileri olmaması başta gelen koşullar arasındadır. Bundan sonra, adaylara, "yalan keşfeden aygıt" ile bir test yapılmaktadır. Allen Dulles televizyonda bu konu ile ilgili sorulara şu karşılıkları vermiştir:

"*Soru*: Yalan keşfeden aygıtın muhtemel casusları, ajanları ya da homoseksüelleri ortaya çıkarmada ne gibi faydası olmaktadır?

"*Yanıt*: CIA'daki denemelerimizde bu aygıtın büyük faydalarını gördük.

"*Soru*: Bu aygıtla en kolay hangi olaylar ortaya çıkmaktadır?

"*Yanıt*: Özellikle homoseksüellik olaylarında karşılaşmaktayız. Elbette yalnız bu değil, diğer zaaflara da raslamaktayız."

Bütün bu engelleri aşabilen adaya, işe başlarken, bir güvenlik beyannamesi imzalatılır. Bu beyannamede memur, iş sırasında elde ettiği gizli bilgileri işten ayrılsa bile sözle ya da yazı ile açıklamayacağına yemin eder.

CIA, *İstihbarat Makaleleri* adlı bir dergi çıkarmaktadır. Bu dergide, istihbarat teknikleri, casusluk olayları ve bu olaylardan alınacak dersler üzerine yazılar yayınlanır.

Ajanların, çalışma saatlerinin muntazam olmayışı, çoğu zaman yabancı ülkelerde tehlikeli koşullar altında çalışmaları ve gizliliğin özel hayatlarına kadar girmiş olması birçok ruhsal dengesizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. CIA çevresinde intihar oranı oldukça yüksektir. Örneğin, Almanya'daki iki yıllık görevini bitirerek Amerika'ya dönen genç bir ajan ile karısı Ekim 1950'de kendilerini Potomak nehrinin akıntılı sularına atmışlardır.

Ajan James Woodbury boğulmuş, güzel sarışın karısı kurtarılmıştır. Genç kadının polise verdiği ifadede, "kocasının her yerde izlendiğini, bir akıl hastanesine konulmak için baskı yapıldığını" anlatmış, ama kocasını akıl hastanesine kimlerin koymak istediği sorusunu karşılıksız bırakmıştır.

Görevlerindeki tehlikelere karşın, CIA mensuplarının iş güvenliği hiç yok gibidir. Örgüt yasalarına göre, CIA memurları, müdürün takdirine bağlı olarak görevlerinden atılabilir. Memurun itiraz hakkı yoktur.

1961 yılında Dulles'ın işten attığı, örgüte uzun zaman emek vermiş ve özelikle ajanlarla temas işlerinde uzmanlaşmış John Torpats'ın durumu, bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

Torpats'ın atılmasının nedeni olarak, "ajanları idarede gösterdiği yetersizlik ve Estonyalı göçmenler konusundaki beceriksizlik" gösterilmiştir.

1956 yılında Avrupa grubunda özel bir görev verilen Torpats, işten atılması üzerine şunları ifşa etmiştir: "Görevim bittikten sonra grup amirim Mr. Barues, başarılarımı çekemeyen bir başka ajanın ihbarıyla beni evimde hapsetmiş, sonra da zorla Amerika'ya göndermiş, ayrıca da örgütten atılmamı tavsiye eden bir rapor vermiştir."

Torpats, önce gizli servisten, sonra da Dulles'ın emriyle örgütten atılmıştır. Bu ajan, mahkemeye müracaat etmişse de davayı kaybetmiştir.

CIA, kuşkusuz Görünmeyen Hükümetin en büyük, en önemli, en etkili koludur. Örgüt dört şubeye ayrılmıştır: İstihbarat, Plan, Araştırma, Destek. Her şubenin başında bir müdür yardımcısı vardır.

Destek Şubesi, CIA'nın idare koludur, teçhizat, lojistik, güvenlik ve muhaberattan sorumludur. Hükümetin diğer bölümlerinde bile bilinmeyen gizli şifreler burada hazırlanır.

Araştırma Şubesi, teknik istihbarattan sorumludur. Dış ülkelerde, bilim, teknik ve atom silahları alanlarındaki ilerlemeleri bu bölüm izler. 1956-1960 arasında Sovyetler Birliği üzerinde U-2'lerin aldıkları fotoğrafları bu şube tahlil etmiştir. Bugün de U-2 ile yapma casus uydularından alınan fotoğrafları bu kısım değerlendirmektedir.

Plan Şubesi, CIA'nın maskelenmiş silahlı faaliyetlerini yürütür. Guatemala, Küba, İran gibi dış ülkelerdeki bütün özel harekât bu şubenin sorumluluğu altında hazırlanmıştır. Örgütün istihbaratını, denizaşırı casuslar ve ajanlar aracılığıyla bu bölüm toplar.

İstihbarat Şubesinin görevi oldukça ileri bilimsel bir çalışmayı gerektirir. Elde ettiği bilgilerin yüzde-seksenini teknik dergiler, radyo yayınları, bilimsel incelemeler, propaganda broşürleri ve Amerikan Haberler Merkezi gibi dünyanın dörtbir köşesine yayılmış hükümet organlarının topladığı bilgiler oluşturur. Amerikan Haberler Merkezi müdür yardımcısı Donald M. Wilson, 1963 yılında, Senato Dışişleri Komisyonu önünde yaptığı bir konuşmada "CIA ve öteki istihbarat örgütleri ile çok sıkı işbirliği halinde" çalıştıklarını söylemiştir.

İstihbarat Şubesi gizli ve açık kaynaklardan elde ettiği bilgilere dayanarak yeryüzündeki herhangi bir hükümetin ekonomik, sosyal ve politik durumları hakkında raporlar ha-

zırlar. Bu şube ayrıca üç bölüm halinde çalışır. Birinci bölüm, dünyanın kaynaşma halinde olan bölgelerinde meydana gelmesi muhtemel olaylar üzerine uzun vadeli tahminlerde bulunur. İkinci bölüm, mevcut durumlardaki günlük gelişmeleri izler. Üçüncü bölüm ise, CIA'nın faaliyetlerindeki eksik ve hatalı noktaları saptar.

ULUSAL İSTİHBARAT TAHMİNLERİ

İstihbarat Şubesinden çıkan en önemli raporları *Ulusal Tahminler Kurulu — Board of National Estimates* (BNE) hazırlar. Oniki kişilik bu kurulun başında Yale Üniversitesi eski tarih profesörü Sherman Kent vardır. Sherman Kent, İkinci Dünya Savaşı sırasında o zamanki Amerikan istihbarat örgütünün Avrupa-Afrika şubesini yönetmiştir. Bu kurulun hazırladığı raporlara *Ulusal İstihbarat Tahminleri — National Intelligence Estimates* (NIE) denir.

NIE hakkında, CIA ileri gelenlerinden birisi şunları söylemektedir: "Ulusal İstihbarat Tahminleri, hükümetimizin istihbarat mekanizmasının hazırladığı belki de en önemli dokümanlardır. Bu tahminler, gelecekte bir ülkede, bir bölgede, belli koşullarda neler olacağını ifade eder."

Hazırlanan Ulusal İstihbarat Tahminleri, doğruca Birleşik Devletler İstihbarat Kuruluna gider ve burada incelenir. Merkezî İstihbarat Müdürünün başkanlık ettiği bu kurulda, gözden geçirilen raporlar, çoğu zaman Müdür McCone'un isteğine uyularak yeniden kaleme alınır.

NIE, daha sonra, Merkezî İstihbarat Müdürünün tahminleri olarak cumhurbaşkanına sunulur. Bu nedenle de, yukarda sayılan bütün o geniş istihbarat ağına karşın, nihaî rapor, cumhurbaşkanına tek bir adamın sorumluluğu altında, kendi görüş ve tahminleri olarak verilir.

Böylece Ulusal İstihbarat Müdürü, Amerikan Cumhur-

başkanının masasının üzerine konan en hayatî gizli bilgilerin, tahminlerin ve değerlendirmelerin en son sorumlusu olmaktadır. Birleşik Devletler İstihbarat Kurulunda temsil edilen bütün istihbarat örgütlerine başkanlık eden müdür, aynı zamanda, bu örgütlerden birisi olan CIA'nın da başında bulunmaktadır. Böylece, yalnız, CIA'nın istihbarat sonuçlarını değil, Görünmeyen Hükümetin bütün istihbarat sonuçlarını da denetlemektedir. Yani hem İstihbarat Kurulunun Başkanı, hem de bir üyesi durumunda bulunmaktadır.

CIA İÇİNDE GİZLİLİK

CIA, azamî gizliliği sağlamak için birbirinden tecrit edilmiş kısımlara ayrılmıştır. Örgütün sağ elinin ne yaptığını, sol elin bilmemesine özellikle dikkat edilmiştir. İstihbarat Şubesi yabancı ülkelerindeki CIA ajanlarının topladığı bütün gizli bilgileri toplar, ama bu ülkelerde girişilen gizli harekâttan hiç haberdar edilmez. Maskelenmiş silahlı her türlü harekâtı Plan Şubesi, örtülü olarak yürütür.

Örneğin, Küba çıkartmasından o zamanki İstihbarat Şubesi Müdürüne daha önceden hiç haber verilmemiştir. McCone bu usulü değiştirmiş, Plan Şubesinin bütün faaliyetleri hakkında İstihbarat Şubesini haberdar etmesi için kesin talimat vermiştir. Böylece istihbaratçıların, özel harekât için gerekli bütün bilgileri daha ayrıntılı olarak toplaması mümkün olmuştur. Her türlü haberalma olanağını elinde bulunduran bu şube, sonu belirsiz hareketleri de iptal ettirme avantajını kazanmış durumdadır.

Aralarındaki yakın işbirliğine karşın, daha çok bilimsel bir çalışma ve değerlendirme içinde bulunan İstihbarat Şubesi ile, görev itibarıyla maceracıları, gözüpek kişileri cezbeden Plan Şubesi arasında sürekli bir kuşku ve güvensizlik vardır. İstihbaratçılar daha liberal, plancılar

daha tutucu sayılmaktadır. Özel harekâttan sorumlu plancıların, daima, sağcı, gerici hükümetleri destekledikleri yadsınılamaz bir gerçektir.

CIA BİLGİ TOPLUYOR

Bu şubelerin işleri Langley'deki karargâhta toplandığı halde, CIA, Amerika dahilinde birçok kentlerde çeşitli adlar altında faaliyet göstermektedir. CIA'nın, ülkenin (ABD) yirmi kentinde büroları vardır.* CIA'nın sadece dış istihbarat amaçları ile kurulduğu gözönünde bulundurularak, ülke içindeki bu büroların, ne gibi bir ihtiyaçla kurulduğu sorulabilir.

CIA ileri gelenleri, bu soruya, bu büroların, dış istihbaratı, dahilden, *özellikle dış ülkelerden dönen turistlerden toplamak için* gerekli olduğu karşılığını vermektedirler.

Ulusal Güvenlik Kurulunun yayınladığı gizli bir emre göre, CIA'ya, Amerika dahilinde halkı sorguya çekme yetkisi verilmiş bulunmaktadır.

Sosyalist ülkelere gidecek bir Amerikalı ile, bir CIA ajanının ilgilenmesi hiç olağanüstü sayılmaz. Elbette her turiste yaklaşılmamaktadır. Turistlerin çoğu, tehlikeli bir amatör casusluğa yanaşmamaktadır.

Yakınlarda, Sovyetler Birliği'ne seyahat edecek bir yayınevi sahibi ile karısına, CIA telefon ederek, temasları sırasındaki ilginç bir konuşmayı bildirip bildirmeyeceklerini, önemli fotoğrafları verip veremeyeceklerini sormuş, editör ve karısı bu isteği reddetmişlerdir.

Bu normal turistlerin yanında, örgüt, sosyalist ülkelerde kendi turistlerini de, arasıra meydana gelen felâketli sonuçlarına karşın, yerleştirmektedir. 1960 Ağustosunda, askerliğini hava kuvvetlerinde yapmış iki genç, Amerikalı,

* Türkiyenin yirmiiki kentinde de CIA'nın ajanları olduğu 1965 yılında gazetelerimizde haber olarak yazılmıştır. —ç.

Mark I. Kaminsky ile Harvey C. Bennett, Sovyetler Birliği'nde seyahat ederken tutuklanmışlardır. Her iki genç de, çok iyi Rusça bilmekteydiler. Kiyev'de bir mahkemede yargılanmışlar ve yedi yıl hüküm giymişlerdir. Ruslar sonradan fikir değiştirerek Kaminsky ile Bennett'i ülkeden çıkarmışlardır.

20 Ekimde Amerika'ya dönen delikanlılar havaalanında gazetecilerin sorularına casuslukla ilgileri olmadığını, gezilerini bir vakıftan kendilerine verilen ikişer bin dolar ile yaptıklarını anlatmışlar, ama ne vakfın ereğini açıklayabilmişler, ne de verdikleri ad altında bir vakıf bulunduğu saptanılabilmiştir.

Gene, 1961 yılında William Makinen adında Almanca ve Finceyi çok iyi konuşan genç bir Amerikalı, Rusya'da seyahat ederken tutuklanmıştır. Kiyev'deki askerî tesislerin fotoğraflarını çekmekle suçlandırılan ve casusluk yaptığını itiraf ettiği bildirilen Makinen, sekiz yıl hapse mahkûm edilmiştir. 1963 yılında Amerika'da tutuklanan bir Rus casusu ile değiş-tokuş edilen Makinen, Amerika'ya dönüşünde gazetecilere, tutuklanmasına, "itirafının neden olduğunu," söylemiştir.

BARIŞ GÖNÜLLÜLERİ

Gizli Hükümetin gerek kişilerden bilgi elde etmeye çalışması, gerekse uluslararası en umulmadık kuruluşlara sızma çabası o derece ileri gitmiştir ki, meşru Amerikan Hükümeti bile CIA ajanlarının sızması karşısında bazan çaresiz kalmaktadır. Barış gönüllüleri buna bir örnek diye gösterilebilir. Öykünün başlangıcı şöyleydi:

1960 Cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında Kennedy, başkan seçildiği takdirde, bir barış gönüllüleri örgütü kuracağını vaadetmişti. Kennedy, sözünü tutarak, 1961'de bir emirle bu örgütü kurdu ve başına kayınbiraderi Sargent

Shriver Jr.'u getirdi.

Shriver'in göreve başlar başlamaz ilk aklına gelen şey, haklı olarak, bütün yeryüzüne yayılmış binlerce genç gönüllüyü barındıran bir topluluğun istihbarat örgütleri için ideal bir örtü olarak hücuma uğrayacağı ihtimali oldu. Bu nedenle Shriver, barış gönüllüleri arasına ajan sızmasını önlemek için bütün önlemleri almaya karar verdi. Tek bir casusluk olayının bile, örgütü darmadağın edeceğini çok iyi biliyordu.

1961 ilkyazında, tarafsız devletlere, barış gönüllülerini kabul etmeye ikna için bir hazırlık gezisi yaptı. Bu ülkelerin başındakilerin ilk sordukları soru, bu örgütün ajanlar için örtü olarak kullanılıp kullanılmayacağı oluyordu. Shriver, bu sorulara karşılık, CIA'nın, bu örgüte sızmasını önlemek için hükümetin elinden geleni yapacağını söylüyordu.

Gerçekten de Shriver doğrudan doğruya Başkan Kennedy'ye başvurarak barış gönüllülerine hiç bir CIA ajanının sızmayacağı vaadini aldı. Başkan Kennedy, Allen Dulles'a sonra da onun yerine geçen McCone'a yazılı emir vererek, CIA'nın barış gönüllülerinden uzak durmasını istedi.

Bütün bunlara karşın, Shriver'in içi rahat değildi. Alt kademeden bir CIA ajanının sırf görev duygusuyla gönüllüler arasına karışıvermesinden kaygı duyuyordu. Böylece hükümetin bir örgütü, kendi içine aynı hükümetin diğer bir örgütünün sızmasını önlemek için türlü türlü önlemler aldı.

Yıllarca önce de olsa istihbarat işlerinde çalışmış olanlar örgüte alınmıyorlar ve alınanların da CIA ajanlarıyla temasları şiddetle yasaklanıyordu. Shriver, yardımcılarından birini, sırf istihbaratçıların gönüllüler arasına sızmasına engel olmakla görevlendirmişti.

Bütün bu önlemler, Moskova, Pekin, Havana radyoları ve buralarda çıkan gazetelerin, barış gönüllülerinin, Amerikalıların yeni icadettikleri, "*yerde yürüyen U-2'ler*" olduklarını yaymak için geniş bir kampanya açmalarına engel

olamadı ve bugün, barış gönüllülerinin birer CIA ajanı olduğuna aşağı yukarı bütün gittikleri ülkelerde inanılmaktadır.

ÜNİVERSİTELERLE TEMAS

CIA büroları, dış ülkelerle geniş ticarî ilişkileri olan firmalardan da bilgiler elde etmede çok yararlı olmaktadırlar. Bu bürolar, ayrıca, üniversiteler ile temas noktaları olarak da kullanılmaktadır. CIA ile üniversiteler arasındaki ilgi, karşılıklıdır. CIA, bazı üniversitelerin araştırma programlarını finanse etmekte, buna karşılık da üniversiteler CIA'ya personel temin etmekte ve daha önemlisi de bazı yabancı ülkeler hakkında CIA'yı ilgilendiren bilgileri hazırlamaktadırlar.

Akademik özerkliği kaybetme pahasına da olsa üniversiteler ile profesörlerden çoğu CIA hesabına iş görmekten kaçınmamaktadır. Örgüt, yaklaştığı akademik kuruluşların ve bireylerin hemen hepsinin yardımını sağlamaktadır.

Harward Üniversitesi, gizli projeler için para almayı reddetmiş, ama bazı fakülte üyeleri, yakındaki Massachusetts Teknoloji Enstitüsü aracılığıyla CIA için incelemeler yapma gibi dolaylı bir yoldan CIA'dan para almaktan çekinmemişlerdir.

Massachusetts Teknoloji Enstitüsü Uluslararası Araştırmalar Merkezi, 1950 yılında, CIA'nın parası ile kurulmuş ve CIA Karargâhındakine benzer bazı usulleri aynen benimsemiştir. Kapılarında silahlı nöbetçiler beklemekte ve çalışan akademisyenler giriş ve çıkışlarında özel kimlik kartlarını göstermek zorunda bulunmaktadırlar.

Uluslararası Araştırmalar Merkezini, İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan istihbarat işlerinde çalışan ekonomi profesörü Walt Whitman Rostow kurmuştur. 1953 yılında Rostow ve arkadaşları, CIA hesabına, "Sovyet Toplumunun

Dinamik Kuvvetleri" adlı gizli bir kitap hazırlamışlardır.

Üniversiteler ile CIA arasındaki bu çeşit sıkı işbirliği, Amerikan bilim adamlarının entelektüel tarafsızlığı ve bağımsızlığı konusunda geniş bir olumsuz propaganda yapılmasına yolaçmıştır.

Bulgar Dışişleri Bakanlığı, 1963 yılı Aralık ayında, Princeton Üniversitesi Slav Bilimleri Bölümü yöneticisi Cyril Black'ı, Bulgar diplomatı Ivan-Assen Kristov ile CIA hesabına temas etmekle suçlamıştı. Kristov bir ay sonra Amerika hesabına casusluk etmek suçu ile kurşuna dizilmiştir. Mahkemede Kristov, Sofya'daki Amerikan Kolejinin eski müdürünün oğlu olan Black ile Birleşmiş Milletlerde görevde bulunduğu beş yıl içinde sık sık buluştuğunu itiraf etmiştir. Kristov, yaptığı hizmetler için iki yüz bin dolar aldığını, bu paranın hepsini metreslerine harcadığını, bunlardan üç tanesinin sırf kendisi için CIA hesabına New York'a uçakla getirtildiğini söylemiştir.

Profesör Black bu suçlamaları tamamen reddetmişse de, olay, akademik çevrelerde epey huzursuzluk yaratmıştır.

Akademik çevreler dışında CIA'nın bazı vakıfları, kültür gruplarını ve yayınevlerini finanse ettiği konusunda deliller vardır.

Amerikalıların çoğu CIA'nın ülke içi çalışmalarından tamamen habersiz bulunmaktadırlar. Bazı kentlerin telefon rehberlerinde "resmî daireler" başlığı altında, CIA için bir numara vardır, ama örgütün adresi rehberde gösterilmemiştir. Tıpkı Langley'de karargâhta olduğu gibi santraldaki kız, "CIA" demez, sadece numarayı yinelemekle yetinir.

ÖRTÜ FİRMALAR

CIA'nın kentlerdeki büroları, sadece bu telefon rehberlerindekilerden ibaret değildir. Bir de başka adlar altında

çalışan CIA büroları vardır. Örneğin, CIA, Miami'de 1963 yılında *Zenith Technical Enterprises Inc.* firması adı altında da çalışmaktaydı. CIA'nın örtü olarak kullandığı sadece bu firma değildi. CIA, Miami'de ayrıca *Double-Check Corporation, Gibraltar Steamship Corporation* ve *Vanguard Service Corporation* adları altında da çeşitli faaliyetler göstermekteydi.

Bütün bunları saymaktan amaç, CIA'nın, sadece dış ülkelerde istihbarat toplayan bir kuruluş olmadığını göstermek içindir. Zaten CIA memurlarının yüzde-yetmişi Amerika'da, geri kalanı dış ülkelerdedir. CIA, Amerika'da en az yirmi kentte çeşitli gizli faaliyetlerle meşguldür. İşin önemine göre bazan tek bir kentte, Zenith, Double-Check, Gibraltar Steamship ve Vanguard gibi çeşit çeşit maskeler arkasında iş görmektedir.

Üniversite çevrelerinde, büyük kentlerde, vakıflar, kültür komiteleri, göçmen grupları, Kübalı göçmen örgütleri, dışişleri araştırma merkezleri, Sovyetler Birliği hakkındaki kitaplar üzerine ihtisası olan yayınevleri, gemi nakliyat şirketleri, iane ile yaşayan radyo verici istasyonları, masum görünüşlü istişare firmaları, bir de bakarsınız Görünmeyen Hükümetin birer kolu olarak karşınıza çıkabilir. Bu örnekler hiç de gelişigüzel seçilmemiştir.

1947 yılında Ulusal Güvenlik Yasasını çıkartırken Kongre, işlerin bu hale geleceğini biliyor muydu? Ya da Kongre, bugün bile bunlardan haberdar mıdır? İşte size üzerinde uzun uzun düşünülmesi gereken iki soru.

ELÇİLİK ÖRTÜSÜ ALTINDA FAALİYET

Dış ülkelerde CIA, bellibaşlı olarak, ya elçilik ya da ticarî örtü altında çalışmaktadır. Dünyanın birkaç köşesinde CIA küçük firmaların arkasına gizlenmiş olarak iş görmektedir. Örgüt için en hassas sorun, bu örtü sorunudur.

Çünkü maskelenmiş silahlı harekâtta, maskeyi, bu örtü teşkil etmektedir.

Dünyanın *bütün başkentlerindeki Amerikan Elçiliklerinin hemen hepsinde* herkesin giremeyeceği ya bir kat ya da bir kısım vardır. İşte burası CIA'ya tahsis edilmiştir. Burada yönetim "büro şefi"ne aittir ve emrinde o ülkedeki işin önemine göre değişen sayıda istihbaratçı vardır. Bir de o ülkeden elde edilen ajanlar, bu istihbaratçılara çeşitli bilgiler toplamada yardım eder.

CIA personeli, *dışişleri bakanlığı memuru olarak gösterilmişlerdir*. Çoğu zaman CIA büro şefinin kimliği, diplomatlar ve gazeteciler arasında çabucak bilinir. Elbette bunları, karşı-casusluk örgütü memurları da hemen öğrenir. Bu durum, kimlikleri nadiren bilinen İngiliz ve Sovyet gizli servis şefleriyle tam bir zıtlık halindedir. Büro şefi dışındaki CIA ajanları, elçilik çevresi dışında daha az bilinir. Elçilik memurları ise, CIA ajanlarının kimler olduğunu kısa zamanda öğrenirler.

Elçilik örtüsü altında çalışan CIA ajanlarının örtülerinin pek de sağlam olmadığını bazı olaylar göstermektedir. 1957-1960 yılları arasında Havana'daki Amerikan Elçiliğinde deniz ataşesi olarak çalışan Binbaşı Charles R. Clark'ın 1964 Nisanında Senato İçgüvenlik Talî Komitesi önündeki tanıklığı buna bir örnek diye verilebilir.

"*Senatör Sourwine*: Elçilikte CIA ajanları var mıydı?

"*Bnb. Clark*: Evet, epeyce CIA ajanı vardı.

"*Sourwine*: Bunların örtüleri iyi miydi?

"*Bnb. Clark*: Çok kötüydü. Kentte bu işlerle azıcık ilgisi olanlar bunların neci olduğunu bilirlerdi... Örtüleri öylesine inceydi ki, aralıklardan her şey görülebiliyordu.

"*Sourwine*: Elçilikteki CIA ajanlarının hepsinin birarada bir partiye gittikleri olmuş mudur?

"*Bnb. Clark*: Bir kez Kübalı bir doktorun verdiği bir partiye gitmiştim. O gece hemen hemen bütün CIA ajanları

oradaydı. CIA ajanı olmayan galiba bir ben vardım. Kübalı doktor bunların hepsinin de CIA ajanı olduğunu biliyordu."

Elçiliklerdeki CIA ajanları, dışişleri bakanlığı Biyografi Elkitabında, "ataşe" "dışişleri memuru" ya da "dışişleri bakanlığı memur yardımcısı" gibi unvanlarla sıralanmaktadır.

Örneğin, Bonn'daki CIA şefi Henry Pleasants, 1963 Biyografi Elkitabında ataşe olarak; 1954'te Guatemala harekâtını yöneten Plan Şubesi Müdürü Frank Wisner, gene ataşe olarak gösterilmiştir. Guatemala'daki, Küba'ya çıkartma yapacak mültecilerin eğitim gördüğü kampı yöneten Robert Kendall Davis, elçilik ikinci kâtibi olarak görünüyordu.

Vietnam'daki CIA şefi William Egan Colby, resmî evraklara, elçilik birinci kâtibi olarak kaydolunmuş ve 1963 yılında Amerika'ya dönerek CIA'nın Uzak-Doğu bölümünün başına getirilmiştir.

Atina ve Manila'daki görevinden sonra, Saygon CIA şefliğine tayin edilen John H. Richardson, Amerikan Elçiliği birinci kâtibi diye görevine devam etmiştir.

Başta sosyalist ülkeler olmak üzere birçok ülkelerin zaman zaman Amerikan diplomatlarını istenmeyen kişi olarak yurtlarından çıkartma girişimlerinin nedeni, herhalde yukarıda anlatılan "örtü" olayları olmalıdır.

Kennedy idaresi, Amerikan elçiliklerinde diplomatik örtü altında çalışan ajanların sayısını azaltmak için bazı girişimlerde bulunmuştur. Gene de elçilik örtüsü CIA için en iyi maskeyi oluşturmaktadır.

Sadece diplomatik örtüye güvenmek, CIA için büyük bir kusur teşkil etmektedir. İki ülke arasında diplomatik ilişkiler kesildiği takdirde, CIA, bilgi kaynaklarından tamamen yoksun kalmaktadır. Örneğin 1961 Ocağında Washington ile Havana arasındaki diplomatik ilişkiler kesilince, CIA, Küba'daki temas noktasını kaybetmiştir. Oysa Kübalılar, hem

Washington'daki Amerikalı Devletler Örgütündeki temsilcileri, hem de New York'taki, Birleşmiş Milletler Örgütündeki görevlileri yoluyla, Birleşik Devletler ile olan temas noktalarını devam ettirmişlerdir.

Dış ülkelerde ticarî örtü altında çalışan CIA ajanları ise, uluslararası yasaların güvenliği arkasında birer iş adamı gibi hareket etmektedirler. Kısa zaman önce, Washington'da çalışan bir CIA ajanı, dostlarına, işten ayrıldığını, İsviçre'deki Preager Yayınevinde çalışacağını söylemişse de buna pek az kimseyi inandırabilmiştir.

GÖRÜNMEYEN HÜKÜMETİ DENETİM YOLLARI ARANIYOR

Görünmeyen Hükümetin yıllık masrafları için Amerikan vergi yükümlüleri yılda yaklaşık olarak dört milyar dolar ödemektedir.* Kesin rakam sıkı sıkıya saklanan bir sır olup bütçe ile ilgili belgelerde gözükmemektedir. Hatta bu örgütün ileri gelenleri bile bu miktarı bilmediği gibi, bir dairenin başında bulunan, diğer dairenin ne harcadığını bilemez.

Görünmeyen Hükümetin bütün bu gizli paraları, savunma bakanlığı bütçesinin Minuteman ve Polaris füzeleri gibi milyarlık silah siparişleri arasına ustalıkla saklanmış durumdadır. Ancak, Pentagondaki malî işleri yöneten bir-iki yetkili, bu paraların gizlendiği yeri bilmektedir.

1963 yılında McCone, yüksek rütbeli subaylar önündeki bir brifingte, yıllık bütçelerinin iki milyar dolar ve istihbarat işlerinde çalışanların yüz bin kişi olduğunu söylemiştir. McCone'un verdiği bu rakamlar, CIA ve öteki istihbarat örgütlerinin mutat istihbarat işlerinde sarfedilen parayı ve kullanılan memurları kapsadığı söylenebilir. Buna ek olarak

* Bu kitabın yazıldığı yıllarda, dört milyar dolar, otuzaltı milyar Türk lirası ediyordu. Bu, gene o yıllardaki Türkiye'nin yıllık bütçesinin ortalama iki katıydı. —ç.

her yıl, elektronik istihbarat ile havadan yapılan casusluk işlerine de iki milyar dolar harcanmaktadır. Bu iki tip istihbarat, birarada düşünülürse toplam bütçe dört milyar dolara, kullanılan personel sayısı da iki yüz bine* ulaşmaktadır.

Çoğu zaman bu geniş istihbarat örgütünü, Ulusal Güvenlik Kurulunun denetlediği sanılır. Oysa uygulamada, Görünmeyen Hükümetin faaliyetlerinin çoğu, bu kurulun toplantılarında incelenmemiştir bile. Ayrıca bu faaliyetlerden Birleşik Devletler İstihbarat Kurulunun da haberi olmamıştır. Örneğin, Küba çıkartmasından bu iki kuruluşa daha önceden haber bile verilmemiştir.

ÖZEL GRUP

Görünmeyen Hükümetle ilgili önemli kararlar *Özel Grup* adıyla bilinen komite tarafından verilir. Bu komitenin yapısı, küçük değişiklikler gösterirse de, üyeler, genellikle şu kimselerden ibarettir: merkezî istihbarat müdürü, dışişleri bakanlığı müsteşarı (ya da yardımcısı), savunma bakanı ve müsteşarı. Kennedy ve Johnson idareleri zamanında Özel Grupta cumhurbaşkanlığı temsilcisi, McGeorge Bundy idi. Diğer üyeler ise sırasıyla, McCone, McNamara, Savunma Müsteşarı Roswell Gilpatric, Dışişleri Müsteşarı U. Alexis Johnson idi.

Özel Grup, Eisenhower zamanında, başkanlığın 54/12 nolu gizli emriyle kurulmuştur ve bugün bile "54/12 Grubu" diye anıldığı olur. Bu grup, Görünmeyen Hükümetin "beyni" gibidir ve istihbarat topluluğunda bile grubun varlığından pek az kişinin haberi vardır. Özel Grup haftada bir kez toplanır ve Birleşik Devletler İstihbarat Kurulunun kararına bırakılması doğru görülmeyen fazla önemli işler üzerinde ka-

* Kitabın yazıldığı yıllarda, Türkiye'de çalışan devlet memurları üç yüz bin kadardı. —ç.

rar verir. Amerika Birleşik Devletleri'ni ve bazan da bütün dünyayı savaşa sürükleyebilecek kararlar işte bu birkaç kişinin oluşturduğu grup tarafından alınır.

CIA'cıların kendi politikalarını hiç bir zaman kendilerinin kararlaştırmadıklarını, daima daha üstün bir otoritenin emirleriyle hareket ettiklerini söylemelerinin nedeni, işte bu gruptur. Allen Dulles, bir keresinde, "CIA şimdiye kadar hiç bir kimseyi ya da hükümeti, kendi dışında daha yüksek bir hükümet makamının izni olmadan desteklememiştir." demişti. Ortalama bir vatandaş için Dulles'ın bu ifadesi, tehlikelerle dolu bir gizli harekâtın her yönünü, objektif bir ölçüyle tartışmak için toplanan kabineyi, Ulusal Güvenlik Konseyini ya da özel bir cumhurbaşkanlığı komisyonunu akla getirir. Oysa gerçek şudur ki, bu çeşit kararların bazıları, öteki hükümet komitelerinin izledikleri yöntem ve kurallar dışında, tamamen gayri-resmî olarak alınmıştır. Üstelik ülkenin kaderi üzerinde etkisi olan bu kararlar dıştan ve tarafsız hiç bir eleştiriye ya da tahlile tâbi tutulmamıştır. Görünmeyen Hükümet liderlerinin cesaretlerini, becerikliliklerini ortaya koymak ya da iktidarlarını genişletmek gibi insanî zaaflardan uzak bulunduklarını iddia etmek mümkün müdür?

DENETİM GİRİŞİMLERİ

Bu denetim noksanlığı zaman zaman şiddetle hissedilmiş, gerek Eisenhower, gerekse Kennedy idaresi sırasında, Görünmeyen Hükümetin faaliyetlerini daha sıkı denetleyebilmek için bazı komisyonlar kurulmuştur.

Kongrede de bu denetim gereği duyulmaya başlanmış ve 1954 yılında, Senatör Mike Mansfield, verdiği bir önergeyle, Merkezî İstihbarat Örgütü Ortak Komitesinin kurulmasını önermiştir. Bu komite, altısı senatodan, altısı meclisten olmak üzere oniki kişiden oluşacaktı. Amerika poli-

tikasında sağduyuyu temsil eden Senatör Mansfield'ın bu önerisini, otuzdört senatör desteklemeyi vaadetmişlerse de, dış baskılar sonucu bunlardan ondördü sonradan caymış ve öneri, yirmiyediye karşı ellidokuz oyla reddedilmiştir.

Mansfield'ın tasarısının dili, Görünmeyen Hükümetle yakın ilgileri bulunanları ve gerici Demokrat senatörleri hiç de memnun edecek çeşitten değildi. Senatör, karar tasarısında şöyle diyordu.

"Merkezî İstihbarat Örgütünün, Kongre tarafından düzenli ve sorumlu bir denetime tâbi tutulması kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Demokratik hakların korunması ve örgütün geleceği ve dış politikamızın başarıya ulaşması için bu denetim gereklidir. Kongre ile CIA arasında devamlı bir ilişki kurulmadığı takdirde, bugünkü kuşkular daha da büyüyecektir...

"Barış zamanında dış ülkelerdeki *istihbarat harekâtı her şeyden önce Amerikan geleneklerine aykırıdır*. Bizim hükümet şeklimiz, denetim ve denge sistemine dayanmaktadır. Eğer bu sistemin bir noktada dengesi bozulursa, bütün sistem tehlikeye girer ve despotluğun alıp yürümesine yolaçılmış olur.

"CIA, her türlü Kongre denetiminin dışında bırakılmıştır. Harcamaları, diğer hükümet kuruluşlarında suiistimallere engel olan hükümlerin dışında tutulmuştur. Ödeneği diğer hükümet ödenekleri içine gizlenmiştir...

"Bir istihbarat örgütünün etkili olabilmesi için tam bir gizlilik içinde olması gereğini kabul ediyorum. Ne var ki, belli bir amacın gerçekleştirilmesi için gerekli gizlilik ile sırf gizlilik için gizlilik arasında büyük bir fark vardır. Gizliliğin kutsallaştırıldığı yerde, kötüye kullanılması da başlar.

"Gizlilik için gizlilik fikrini kabul ettiğimiz takdirde istihbarat örgütümüzün iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu bilmemize olanak yoktur. Gizlilik, bugün, CIA'nın yaptığı her şeyi örtmektedir."

Mansfield'ın tasarısı 1956 Nisanında oylanmış ve Senato Silahlı Kuvvetler Komisyonu Başkanı Richard B. Russel ve eski cumhurbaşkanı yardımcılarından Alben W. Barkley gibi muhafazakâr kanattan demokrat senatörlerin açtıkları karşı kampanya sonucu, yukarıda da belirtildiği gibi reddedilmiş ve böylece CIA, her türlü politik ve malî denetim dışında, başına buyruk bir örgüt olarak faaliyetine devam etmiştir.

ELÇİLİKLERLE KARŞILIKLI İLGİSİ

Kongrenin istihbarat topluluğu ile ilgisi yönünden ortaya çıkan bu güçlüklerin bir başka çeşidi ile de dış ülkelerdeki Amerikan elçileri karşılaşmaktadırlar. Senato Dış İlişkiler Komitesi 1959 yılında ad açıklamaksızın bazı emekli elçilerin bu konuyla ilgili konuşmalarını biraraya getiren bir kitap derlemiştir. Eski bir büyükelçi, bu konuda şunları söylüyor:

"Dışişleri bakanlığı ile dışarda görevde bulunan yüksek devlet memurlarının hepsi, CIA'nın yabancı ülkelerdeki hükümetleri devirme çabalarını duymuştur ya da CIA'nın karıştığı bu çeşitten muayyen olaylara tanık olmuştur. Ne yazık ki, bu faaliyetlerin çoğunda örgüt, ya baltayı taşa vurmuş ya da Amerika'nın itibarını bu ülkelerin halkı gözünde iki paralık etmiştir. İşin en üzülünecek yanı da CIA ajanlarının bu ülkelerdeki elçilik ve konsolosluklarda, elçilik ve konsolosluk memurlarıymış gibi gizlenmiş olmasıdır."

Birkaç büyükelçi, casusluk faaliyetlerinde perde gibi kullanılmaktan şikâyet etmişlerdir. Ama CIA'cılar elçilik örtüsünün, çalışabilmeleri için ana koşul olduğunu öne sürmüşlerdi. *Diplomatik dokunulmazlık olmaksızın CIA şifrelerinin, evrakının ve muhabere şebekesinin güvenliği sağlanamaz demektedirler.* CIA, kendi şifrelerini ve bağımsız muhabere sistemini kullanmaktadır. CIA ajanları, elçiye haber vermedikleri takdirde, bunların ne iş gördüklerini, Washing-

ton'a ne gibi raporlar gönderdiklerini, elçi kesinlikle bilecek durumda değildir.

Dışişleri memurları ile CIA ajanları arasındaki çatışma o hale geldi ki, Eisenhower, 1960 Kasımında aşağıdaki cumhurbaşkanlığı emrini yayınlamak zorunluluğunu duydu: "Dış ülkelerdeki Amerika Birleşik Devletleri diplomatik misyon şefleri, Başkanın temsilcisi ve onun adına hareket eden kimseler olarak, yasanın tanıdığı ölçüde ve başkanın zaman zaman yayınlayacağı talimatlar gereğince, bu ülkelerde faaliyette bulunan örgütlerin koordinasyonundan, denetlenmesinden tamamen sorumludurlar."

Eisenhower'ın bu emri ilk bakışta, dış ülkelerde faaliyette bulunan hükümet kuruluşları üzerinde elçilerin otoritesini kurmaya yeter gibi görünüyorsa da, birçok kimse bunun aksine, CIA'ya da bazı "gizli" emirler verilmesi ihtimalinden ciddî şekilde şüphe etmektedirler.

Kennedy de cumhurbaşkanı olur olmaz, dışişleri bakanlığı ile elçilerin bu konudaki yetkilerini doğrulamak için 29 Mayıs 1961'de bütün elçilere bir mektup gönderdi:

"Siz Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün diplomatik misyonlarının yönetiminden sorumlusunuz ve onların her türlü harekâtını denetlemenizi isterim. Misyonunuz, sadece dışişleri bakanlığı personelini değil, görevli bulunduğunuz ülkede programı ya da faaliyeti olan diğer bütün Birleşik Devletler kuruluşlarını ve temsilcileri de kapsamaktadır. Bu görevi yürütmede, sizi bütün gücümle destekleyeceğim.

"Şurasını söylemenin gereği yoktur ki, diğer kuruluşların temsilcileri, burada, Washington'daki temsilcileriyle doğrudan doğruya muhabere edecekler ve sizinle aynı fikirde olmadıkları zaman, kararlarınız hakkında Washington'daki daha yüksek makamdan kararın gözden geçirilmesini isteyebileceklerdir.

"Gene de, görüşleri ve faaliyetleri hakkında size tam bilgi vermekten sorumlu oldukları gibi, size ve onlara başka

bir talimat verilmediği takdirde, kararlarımıza da uymak zorundadırlar."

Kennedy'nin bu mektubu yazmasına o zamanki dışişleri müsteşarı Cheser Bowles neden olmuştu. 1961 yılı yazında Bowles, yeni durumu anlatmak için bir dünya gezisine çıkmıştı. Dışişleri bakanlığı, CIA ve AID'den beş kişilik bir ekip Bowles'le birlikte, yedi bölge toplantısında elçilik ileri gelenlerine yeni tertibi anlattılar.

Bowles, bu toplantılarda, elçilerin, CIA'nın yazışmalarından tamamen haberdar edilmesini ve CIA'nın Washington'a gönderdiği mesajlardan birer kopyasının elçilere verilmesini istedi. Her toplantıda CIA'cılar şu endişeyi öne sürüyorlardı: elçilerin, CIA'nın özel sorunlarını anlayamaması halinde ne yapacaklardı?

Bowles, durumu bize bildirin, yeni elçiler bulalım, karşılığını verdi.

CIA'cılar, istihbarat kaynaklarımızı elçilere bildirecek miyiz? diye merakla sordular. Evet, dedi Bowles. Elçi böylece elde edilen bilgilerin doğruluğunu araştırabilecekti.

CIA'cılar, "sıkışık durumlarda" elçileri atlama yetkisinin verilmesini istediler. Bowles "olmaz" dedi. Bir yıl sonra durumu denetlemek için Amerikan elçiliklerine yaptığı teftiş gezisinde, CIA'dan tek bir şikâyet ya da mütalaa işitmedi. Bowles de yeni sistemin iyi işlediği sonucuna vardı.

Ne var ki, 1962 yılı sonunda, Senato Hükümet Harekâtı Tali Komitesine bağlı uzmanlara dünya ölçüsünde yaptırılan bir inceleme gezisinde elde edilen sonuçlar tamamen başkaydı.

Bu uzmanlar, Kennedy'nin mektubunun bir "gölge" olduğu ve CIA'yı içine almayacak şekilde yorumlandığı sonucuna vardılar. Elçiler, hâlâ, ne CIA'ya emir verebiliyorlardı, ne de bu örgütün giriştiği bir hareketi durdurabiliyorlardı. Göze görünür tek değişiklik, şimdi artık, elçilerin, bir CIA programını protesto edebilecek ve Washington'dan gelebile-

cek yeni bir emre kadar durdurabilecek durumda olmalarıydı.

Görünmeyen Hükümetin, hükümetle olan bütün ilgilerine de kolayca uygulanabilecek şu gözlem, raporda dikkati çekiyordu: "Elçilerin üstünlüğü fikri, bir dereceye kadar, *nazikâne bir hayal* olarak kabul edilebilir."

ÜÇ

GUATEMALA

CIA'NIN MUZ AYAKLANMASI

"ÇOCUKLAR" diyordu Büyükelçi John E. Peurifoy, çalışma arkadaşlarına, "yarın bu vakitler, büyük bir ziyafet çekeriz kendimize."

Sahne, Guatemala City'deki Amerikan Büyükelçiliğiydi, tarih 18 Haziran 1954'tü. Sol eğilimli Cumhurbaşkanı Jacobo Arbenz Guzman'a karşı CIA'nın hazırladığı hükümet darbesi başlamıştı. O gün öğleden sonra, Amerika'da eğitim görmüş 150 kişilik mülteciler ordusu, Albay Carlos Castillo-Armas komutasında, Honduras sınırını geçmişti. Yani Guatemala'nın istilâsı başlamıştı. Bütün bunlar, Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Eisenhower'ın çok önceden alınan tasvibi ile oluyordu.

Ne var ki, Büyükelçi Peurifoy'un bu tahmini biraz fazla iyimserdi. Arbenz'in devrilmesini kutlamak için verilecek partinin iki hafta kadar gecikmesi gerekti. CIA'nın bir gecede olur biter diye planladığı hükümet darbesi, tam oniki gün sürdü. Büyükelçi Peurifoy, hiç ummadığı, maskelenmiş, silahlı birçok politik manevralara katılmak zorunluluğunu hissetti. Amerika Cumhurbaşkanı ise, dışişleri bakanlığının ısrarı üzerine, CIA'nın hazırladığı bu ayaklanmayı başarıya ulaştırabilmek için, üç tane daha av uçağı göndermek zorunda kaldı.

Domuzlar Körfezinin aksine, 1954 Guatemala harekâtı başarıya ulaşmıştı. Bir yıl önce İran'da olduğu gibi, Guatemala da, CIA'nın hükümet devirme alanında kazandığı ilk zaferlerden biridir. Dwight D. Eisenhower, 10 Haziran 1963 tarihinde, Washington'da, dikkati az çeken, ama önemli bir konuşma yaptı. Eski Başkan, bu konuşmasında, ilk kez, 1954'te Amerika Birleşik Devletleri'nin, Guatemala Hükümetini devirdiğini söyledi. "Bir defasında" dedi eski başkan, "Orta Amerika'da umutsuz (ya da bizim öyle sandığımız) bir durum meydana gelmişti. Başa geçen komünist bir hükümeti devirmemiz gerekmişti. İlk çabalarımız yenilgiyle sonuçlandı. Bu durumda derhal harekete geçmemiz gerekti."*

Eski cumhurbaşkanının işaret ettiği olay şuydu: Peurifoy'un elçilik memurlarının iyimser tahmininden dört gün sonra, Eisenhower'a, CIA'nın, birkaç P-47 Thunderbolt'tan kurulu mütevazı hava kuvvetinin büyük bir felâkete uğradığı bildirildi. Bir tanesi harekât sırasında isabet almış, bir başkası düşmüş parçalanmıştı. Thunderbolt'lar, seçimle işbaşına geçmiş olan Jacobo Arbenz Guzman'ı cumhurbaşkanlığından düşürmek için Guatemala City'yi bombardıman ediyorlardı.

Allen Dulles düşen bu uçakların yerine yenilerini isti-

* Eisenhower'ın 10 Haziran 1963'te Amerikan Kitap Satıcıları Birliğinde yaptığı bir konuşmadan.

yordu. Bazı çevreler, harekâtın başlamasından sonra hâlâ Castillo-Armas'a uçak vermenin Birleşik Devletler'in bu işteki parmağını iyice açığa çıkaracağından korkuyorlardı. Ama Allen Dulles'a göre başlanılan bir işi mutlaka bitirmek gerekti. Castillo-Armas'ın bu istilâ hareketi aylardır büyük bir dikkatle hazırlanmıştı. CIA pilotu Jerry Fred Delarm, P-47'lerle Guatemala üzerine yaptığı baskınlarda büyük başarılar kazanmıştı.

BEYAZ SARAYDA BİR TARTIŞMA

Öğleden sonra Beyaz Sarayda uçakların gönderilmesi konusunda Eisenhower'ın başkanlığında bir toplantı yapıldı. Toplantıya katılan dışişleri bakan yardımcısı Henry Holland, uçak gönderilmesi fikrine kesinlikle karşıydı. Allen Dulles ise uçakların gönderilmesini hararetle savundu. Eisenhower da bu fikre katılarak uçakların gönderilmesini emretti. Sonraları Dulles, bu toplantıda alınan karar için şöyle diyordu: "Karşı-fikri savunanın tartışmayı kaybedeceğini hemen anlamıştım. Çünkü, koltuğunun altında üç hukuk kitabı ile toplantıya gelmişti."

Guatemala darbesi sırasında, Honduras'ta, Amerikan büyükelçisi olan Whiting Willauer, 1961 Temmuzunda, Senato İçgüvenlik Komitesi önünde verdiği ifadede, CIA'nın bu darbedeki rolünü açıkça anlatmıştır. Willauer, "Guatemaladaki hükümet darbesinden sonra, Allen Dulles'tan bir telgraf aldım"; diyordu, "bu telgrafta Mr. Dulles beni kutluyor ve bensiz bu ayaklanmanın başarıya ulaşamayacağını söylüyordu. Bu telgraftan dolayı büyük gurur duyuyorum."

Daha sonra komitedeki soruşturma şöyle devam etti:

"*Soru*: Bay Büyükelçi, Guatemala'daki Arbenz hükümetini devirme işi bir ekip çalışması mıydı, yoksa bu harekâtta siz yalnız mıydınız?

"*Yanıt*: Bir ekip vardı.

"*Soru*: Jack Peurifoy da orada mıydı?

"*Yanıt*: Evet, Jack de Guatemala'daki ekipteydi ve bellibaşlı kişilerden biriydi. Sonra, Costa Rica büyükelçisi Robert Hill ile Nikaragua büyükelçisi Tom Whelan da vardı. Elbette, sahnede birkaç CIA ajanı da bulunuyordu.

"*Soru*: Mr. Dulles'ın bu bölgeyle ilgisi neydi?

"*Yanıt*: M. Allen Dulles'ın mı?

"*Soru*: Evet.

"*Yanıt*: CIA, anti-komünist ihtilâlci kuvvetlerini donatıyordu.

"*Soru*: Bütün bu harekâtın geçtiği bölgenin yönetiminin sizde olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?

"*Yanıt*: Kuşkusuz çok önemli görevler verilmişti bana. Özellikle kendileri de devrilmekten ödü kopan Honduras Hükümetini hizaya getirmem ve Honduras'ta üslenmiş bulunan ihtilâlci faaliyetlerin devamını sağlamam gerekiyordu."

LA FRUTERA

Eski büyükelçi, Guatemala'daki hükümet darbesi hakkında gayet açık konuşuyordu. Dış dünya, bu ülkeyi, daha çok kahve ve muz ülkesi olarak tanırdı. 3.800.000 nüfuslu bu ülke halkının yüzde-altmışı kızılderilidir. Kızılderililer, İspanyollar gelip bütün Orta Amerika'yı Guatemala City'den yönetmeden önce, bin yıl hüküm süren ileri bir kültüre sahip Maya soyundan geliyorlardı. Halkın geri kalan kısmı, başta İspanyollar olmak üzere karışıktır. Bunlara, ladinoslar denir. Kızılderililerin çoğu okur yazar değildir ve çok ucuz bir işgücü oluştururlar.* Guatemala tam bir feodal devlet-

* Köylü ve işçilerin yıllık ortalama kazançları 87,7 dolar, üst sınıfların 2.917,0 dolardır. Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre hayat, burada, Amerika'ya göre %10 daha pahalı, kazanç ise onsekizde-biri kadardır. Nüfusun ancak %35'i ayakkabı giyebilmektedir. Kızılderililerin ortalama hayat uzunluğu 38 yıldır. —ç.

tir.* Nüfusun yüzde-ikisi, toprakların yüzde-yetmişinden fazlasına sahiptir. Son dönemlerde Guatemala'da en önemli sözcük, *La Frutera*, United Fruit Company'dir. Bu Amerikan muz kumpanyası, binlerce dönüm toprağa sahip olduğu gibi, binlerce dönümü de ortakçılıkla işletir. Kumpanya, ayrıca ülkenin demiryolu şebekesinde ana ortaklardan biridir ve politik faaliyetlerle yakından ilgilidir.**

Arbenz, 1951 Martında işe başlar başlamaz, kahve işçileri, derhal, asgarî ücretlerinin iki kat artırılmasını istediler. Bu artış isteği fazla gibi görünebilirse de bu işçilerin gündeliklerinin 40 sent olduğu bilinince bu isteğin hiç de fazla olmadığı anlaşılır. İşçi sendikaları da, gündelikleri bir dolar otuz altı sent olan ve United Fruit'da çalışan muz işçilerinin ücretlerinin artırılmasını istediler.

1944'teki büyük bir öğrenci ayaklanmasıyla diktatör Jorge Ubico devrilmişti. Bundan sonra başa geçen Juan Jose Arevalo amansız bir Amerikan düşmanıydı ve Amerikalılara göre komünist olan Arbenz'in yönetimine, onun zamanında yolaçılmış oldu.

O sıralarda Arbenz rejiminin komünist bir rejim olduğu söylenmişse de Arbenz'in başta toprak dağıtımı olmak üzere giriştiği bütün reformların tamamen burjuva reform olduğu derhal farkedilir. Aslında parlamentoda da 54 milletvekilinden sadece 4'ü komünistti. Amerika, bu komünist suçlamasını, sırf *Amerikan sermayesine karşı girişilen kamulaştırma çabalarıyla emperyalist çıkarlarının tehlikeye düştüğünü* görerek, bir paravana gibi kullanmıştır.

* Herbiri ortalama olarak 90.000 dönümlük 22 büyük çiftlik vardır ve ekilebilir toprakların %13'ünü oluşturan bu topraklar üç kişiye aittir. —ç.

** Ülkenin demiryolu şebekesinin %33'ü *United Fruit*'un elindedir. Geri kalan kısmı da gene Amerikan sermayesine aittir. Bu şirketler, Amerika'da, %38 kazanç vergisi öderler, burada ise Guatemala hükümetine bir kuruş bile ödemezler. Guatemala'nın en önemli limanı Puerto Barrios, gene *United Fruit*'un idaresi altındadır. Pan American, Guatemala Havayolları *Aviteca*'nın %25 hissesine sahiptir. *United Fruit*, bu ülkede yaptığı toptan yatırımların %72'si oranında yıllık bir kâr sağlamaktadır ve bu *kâr, her türlü vergiden muaftır.* —ç.

Cumhurbaşkanı Jacobo Arbenz Guzman, 1952'de, ülkesindeki dengesiz toprak mülkiyeti durumunu düzeltmek istedi. Süratle bir toprak reformu programını uygulamaya kalkınca, büyük çiftlik sahipleri ile United Fruit Kumpanyasını karşısında buldu. Toprak reformu ile toprak ağalarını ve sermaye çevrelerini karşısına alan Arbenz, bu yetmiyormuş gibi bir de United Fruit'un Pasifik Okyanusu kıyılarındaki 900.000 dönümlük en verimli toprağını kamulaştırdı. *La Frutera*'nın 40.000.000 dolarlık yatırımını korumak için, Amerika Birleşik Devletleri'nin, solcu Arbenz rejimini devireceği zaten beklenmekteydi. United Fruit topraklarının kamulaştırılması, Eisenhower'ı harekete geçirmeye yetti.

1954 Mayısında Çek silahlarının Guatemala'ya sevkedilmeye başlanması, sonradan, CIA tarafından organize edilen hükümet darbesinin nedeni gibi gösterilmeye çalışıldıysa da, Arbenz'i devirme hazırlıkları çok önceden başlamıştı. 1953 yılı sonunda, John Emil Peurifoy, ilk kez sahnede göründü. O sıralarda Guatemala içten içe kaynıyordu. Sonraları Guatemala cumhurbaşkanlığına getirilen Miguel Ydigoras Fuentes, 1954 başında, Guatemala'nın güney komşusu El Salvador'da yaşıyordu. Ydigoras yakınlarda yayınladığı bir kitabında o yılları şöyle anlatıyor:

"United Fruit Kumpanyasının eski müdürlerinden Mr. Walter Turnbull, bana, CIA ajanı diye tanıttığı iki kişiyle birlikte geldi. Bana, Guatemala halkının sevdiği bir kimse olduğumu, Arbenz hükümetinin devrilmesine yardım edeceğimi söylediler. Yardım koşullarını sordum. Bu koşullar kabul edilecek gibi değildi. Diğer şeyler arasında United Fruit Kumpanyası ile Orta Amerika Uluslararası Demiryolları idaresine çıkarlar sağlamam; demiryolu işçileri sendikasını dağıtmam; diktacı bir yönetim kurmam isteniyordu. Ayrıca, yapılacak her yatırımı kuruşuna kadar ödemem gerekiyordu."

1953 yılı sonunda, Eisenhower, artık kararını vermişti: Arbenz devrilmeliydi. Bu kararını uygulamak için CIA'ya ve Allen Dulles'a başvurdu. Gerekli planlar hazırlandı. Peurifoy'un Guatemala'ya tayini bu planın bir parçasıydı. Bir tek yabancı dil bile bilmeyen ve doğru dürüst bir eğitim görmemiş olan bu dışişleri bakanlığı memurunu, sadece gizli işlerine alet edebilmek amacıyla, CIA, Guatemala'ya büyükelçi tayin ettirmişti.

Allen Dulles ile yardımcısı General Cabell her ne kadar CIA'nın bu işe katılmasındaki bellibaşlı sorumluluğu taşıyor idiyseler de, Guatemala harekâtının yürütülmesi işi, Plan Şubesi Müdürü Frank G. Wisner'e verilmişti. "Siyah" harekâtta epey deneyimi olan Wisner, İkinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da ve Bükreş'te istihbarat şefi olarak görev yapmış ve sayısız gizli işler çevirmişti.

Şimdi, 1954 yılında, Guatemala'da, Wisner'ın ve CIA'nın aradığı adam, Arbenz'e karşı girişilecek harekâtta lider olarak kullanılabilecek birisiydi. Bu iş için Albay Carles Castillo-Armas'ı seçtiler. Armas, 1950 yılında, Arbenz'e karşı girişilen bir ayaklanmayı yönetmiş ve hareketin başarılamaması üzerine Honduras'a kaçmıştı. Castillo-Armas, karargâhını Honduras'ın Tegucigalpa kentinde kurdu ve CIA'nın yardımıyla istilâ planları hazırlamaya başladı.

Bu gizli faaliyetler, ilk kez, 1954 Ocağının 24'ünde Guatemala hükümetinin Castillo-Armas ile Ydigoras arasında yapılan yazışmaların ele geçirilerek, açıklanmasıyla ortaya çıktı. Gerçekten de bu iki sürgün lider temas halindeydiler ve Arbenz'i devirmek için aralarında bir anlaşma bile imzalamışlardı.

Guatemala, gizli harekâtın merkezinin Nikaragua'nın merkezi Managua olduğunu ve bu girişimi, Cumhurbaşkanı Anastasio Somoza ile Dominik Cumhuriyeti diktatörü Gene-

ral Rafael L. Trujillo'nun desteklediğini öne sürdü. Arbenz hükümeti, aynı zamanda, "kuzeydeki kuvvetli bir hükümetin de planı tasvip ettiğini" ilân ediyordu. Bu suçlamaya göre harekâtın şifre adı *El Diablo* (Şeytan) idi ve isyancılar Puerto Cabezas'daki (yedi yıl sonra, Domuzlar Körfezi harekâtının hava üssü olacak yer) Başkan Somoza'ya ait bir çiftlikle Managua gölü üzerindeki Monotambito adasında eğitim görüyorlardı. Sabotaj ekiplerinin eğitimini Amerikan ordusundan emekli Albay Carl T. Struder yönetiyordu. Silahlar, Batı Almanya'daki H. F. Cordes Kumpanyasından geliyordu.

Amerikan Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, bu suçlamalara, her ne kadar gülünç deyip geçmek istedilerse de, Castillo-Armas kuvvetlerinin eğitimi, gerçekten de, Monotambito adasında yapılıyordu ve Nikaragua Cumhurbaşkanı Somoza, Arbenz'in devrilmesiyle çok yakından ilgiliydi. Nikaragua'daki eğitim, "Albay Rutherford" takma adında Amerikalı bir CIA subayı tarafından yönetiliyordu.

CIA HAVA KUVVETİ

Bu darbe planında en önemli askerî unsur, CIA'nın hava kuvvetiydi. Bunlar, Managua Uluslararası Havaalanında harekâtta bulunan P-47 Thunderbolt'lar ile C-47 nakliye uçaklarıydı. Pilotların hepsi Amerikalıydı. Aralarında en gözü karası, olayların sonradan gösterdiği gibi Jerry Fred Delarm idi. CIA, Delarm ile 1954 yılında anlaştı. Guatemala City'ye yerleşen Delarm, uçuş dersleri veriyor ve örtü olarak otomobil satıcılığı yapıyordu. Şifre ismi "Rosebinda"ydı.

Bu arada, John Foster Dulles'ın başında bulunduğu Amerikan delegasyonu, mart ayı içinde, Caracas'ta toplanan Onuncu Amerikalılararası Konferansa katıldı. Dulles, doğrudan doğruya Guatemala'yı hedef tutan bir anti-komünist

karar tasarısı önerdi: Arbenz'in dışişleri bakanı Guillermo Torlello, Dulles'ı bir "muz perde" kurmakla suçladıysa da Amerikan karar tasarısı, bir oya karşı onyedi oyla kabul edildi. Sadece Guatemala, karar tasarısı aleyhinde oy kullanmıştı. Guatemala'ya bir gemi dolusu Çekoslovak yapısı silah gönderildiğini CIA'nın öğrenmesi üzerine, işler büsbütün hızlandı. Amerikan hükümeti karşı-önlem olarak Nikaragua'ya dev nakliye uçaklarıyla silah taşımaya başladı.

Haziran ayı başında, Guatemala City'de Delarm gibi uçuş dersleri veren eski Amerikan Hava Kuvvetleri pilotlarından Ferdinand F. Schupp, Guatemala Hava Kuvvetleri komutanı Albay Rodolfo Mendoza Azurdia ile birlikte Mendoza'nın özel uçağıyla sınırı geçti. El Salvador'a inen iki eski havacı iltica hakkı istedi.

CIA'nın hava harekâtı gitgide hazırlığını tamamlıyordu. Mendoza ile Schupp da bu harekâta katılmak için kaçmışlardı. Castillo-Armas'ın istilâ kuvvetleri sınırı geçmeden önce Delarm da Guatemala'dan yavaşça sıvıştı.

KOMÜNİST BOYUNDURUĞU

İstilâ başlamadan birkaç gün önce, Beyaz Sarayda, Dulles kardeşler ile genelkurmay temsilcilerinin katıldığı ortak bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda, Eisenhower, masanın çevresindekilere şu soruyu sordu: "Bu harekâtı başaracağımızdan emin misiniz?" Hazır bulunanlar, "Evet" dediler. Eisenhower, "Ben de başarıya ulaşmamız için hiç bir şeyden kaçınmayacağım" dedi, "çünkü eğer başarırsak Guatemala halkı komünist boyunduruğundan kurtulacak. Başaramazsak Amerikan bayrağı yenilmiş olacak."

18 Haziranda Castillo-Armas ile bir avuç "Kurtuluş Ordusu", Honduras-Guatemala sınırını geçtiler. Bir yandan da P-47'ler Guatemala'nın, Pasifik kıyılarındaki önemli liman-

larından San Jose'yi bombardıman etti. Guatemala hükümeti yabancıların hazırladığı bir istilânın başladığını resmen ilân etti. Amerikan dışişleri bakanlığı, "halkın Guatemala hükümetine karşı ayaklandığını" bildirdi.

Gazeteciler savaşı izlemek için Guatemala ve Honduras'a akın ettiler. Ama ortada savaş falan yoktu. Castillo-Armas ile kurtuluş ordusu sınırdan altı mil içerde Esqupulas'a yerleşmişti. Hazırlanan plana göre, Arbenz rejiminin yıkılmasını burada bekleyecekler ve başkente muzaffer bir yürüyüşle gireceklerdi.

İstilâ ordusu sınırda haber beklediği günlerde Nikaragua Cumhurbaşkanı Somoza, Ydigoras'ı saraya öğle yemeğine davet etti. Yemekte, Albay Rutherford da vardı. Üzerine renkli iğneler batırılmış bir harita üzerinde harekâtı görüştüler. Uçak biçimindeki dört iğneden bir tanesi Delarm'ın uçağını temsil ediyordu. Delarm, istilânın ilk günü sadece başkent üzerine propaganda broşürleri atmıştı. Bundan sonraki saldırılarda artık kâğıt yerine bomba yağdırmaya başlamış ve bazı hedeflere isabetler olmuş, hükümet liderlerinin moralleri epey bozulmuştu. Ama iki P-47'nin tam isabet alması CIA uçaklarının şansını değiştirdi. 20 Haziran günü, Guatemala delegesi, Birleşmiş Milletlerde, iki Amerikalı pilotun, Guatemala City'yi bombardıman ettikten sonra Meksika sınırı yakınındaki Tabachula'ya zorunlu iniş yaptığını söyleyerek, Amerika'yı suçladı. Amerikan delegesi Hanry Cabot Lodge, bu suçlamalara karşı, istilâyı, hükümetinin hazırladığı yolundaki iddiaları tamamen reddederek, "durumun Guatemala hükümetine karşı halkın ayaklanmasından başka bir şey olmadığını" söyledi.

İşte tam bu sırada Allen Dulles, Cumhurbaşkanı Eisenhower'ı daha fazla uçak vermek için kandırmaya çalışıyordu. Henry Holland'ın uluslararası hukuk yönünden yaptığı itirazlar da dikkate alınmayınca, şimdi, işin "kitabına uydurulması" sorunu kalıyordu. Birleşmiş Milletlerde, Ameri-

ka'nın bu harekâttaki parmağı sezilmeye başlamıştı. Yeni bir skandala meydan vermemek için şu formül düşünüldü: Amerikan Hava Kuvvetleri, uçakları, Nikaragua hükümetine satacaktı. Alışverişi iyice örtmek için Nikaragua'nın 150.000 doları peşin olarak ödemesi gerekiyordu. Çok ilginç bazı malî cambazlıklardan sonra Nikaragua'nın Washington Büyükelçisi Guillerme Sevilla-Sacasa, bu parayı, Amerikan hazinesine ödedi ve uçaklar Nikaragua'ya sevkedildi. Elbette bu para CIA'nın kesesinden çıkmıştı. Uçaklar sonradan silahlandırılmak üzere, silahsız olarak sevkedilmişti. Bu telâş arasında uçaklardan bir tanesinin iniş takımı unutulmuştu. Amerikan Hava Kuvvetleri unutulan parçaları derhal yerine ulaştırdı ve bu Thunderbolt da istilâya katıldı.

Beyaz Saraydaki toplantıdan iki gün sonra, 24 Haziranda, Guatemala City üzerine dalan bir P-47, benzin depolarını havaya uçurdu ve bir radyo istasyonunu tahrip etti. Ama tesadüfe bakın ki, bu radyo istasyonu, Arbenz'in sözde komünist radyo istasyonu değil, Amerikalı bir Protestan misyonerinin işlettiği bir propaganda istasyonuydu.

New York'ta konuşan bir United Fruit Kumpanyası sözcüsü, savaş nedeniyle muz hasadının durduğunu söylüyordu. Ama, Guatemala City'deki "menajerleriyle" yakın temas halindeydiler. "Zaten bu klasik iç ayaklanmalar ile hiç ilgisi bulunmayan Amerikalılar için hiç bir tehlike yoktu."

ŞAŞIRTMA MESAJLAR

Sürekli hava saldırıları karşısında Arbenz'in maneviyatı bozulmaya başlamıştı. Hava Kuvvetleri Komutanı Mendoza'nın kaçışı, Guatemala Hava Kuvvetlerinin moralini bozan bir etken olmuştu. Cephe ile karargâh arasındaki muhabereyi, CIA, tamamen denetimi altına almıştı. CIA gizli radyo merkezleri, bütün askerî muhaberatı alıyor ve durumu karıştırmak için cepheye ya da karargâha aynı dalga ve

frekans üzerinden işine geldiği şekilde mesajlar gönderiyordu. Bu şekilde tahrif edilen bozgun haberleri üzerine Arbenz duruma hakim olamıyor, morali gitgide bozuluyordu. 25 Haziranda, Thunderbolt'lar başkente yeni bir akın daha yaptılar. Peurifoy'un içeriden çevirdiği bir seri dolaplardan sonra, Arbenz boyuneğmek zorunda kaldı. Amerikan büyükelçisi, önce dışişleri bakanı Toriello ile ardından da silahlı kuvvetler komutanı Albay Carlos Enrique Diaz ile görüştü. Gecenin ilk saatlerinde Arbenz, radyo ile istifasını ilân etti. İdareyi ele alan cuntanın başına Albay Diaz geçmişti.

İşin içyüzünü iyi kavrayamadığı anlaşılan Diaz büyük bir gaf yaptı. Radyodaki konuşmasında, "Guatemala'yı işgale gelen korsanlarla savaşın devam edeceğini" bildirdi. "Albay Arbenz görevini bitirmiştir. Şimdi aynı işe ben devam edeceğim." diyordu.

Kurulmasında, Amerikan elçisinin bunca emeği geçmiş olan cunta, şimdi de CIA'ya karşı savaşa devam edileceğini ilân ediyordu. İşte bu olamazdı. Beline 45'lik bir tabanca takan Peurifoy, bu sefer de Diaz'ı devirmek için yola çıkıyordu. Büyükelçi işi öylesine açığa dökmüştü ki, CIA'cılar bile endişeye düştüler.

Ertesi gün Delarm, Guatemala City'yi, adamakıllı bir daha bombaladı. Radyo istasyonunu (bu kez doğrusunu), askerî tesisleri tahrip etti. Beklenilen etki hemen görüldü. Bir günlük Cumhurbaşkanı Diaz, birkaç albayın namluları önünde başkanlıktan ayrıldı ve Peurifoy'un tasvip ettiği Albay Elfego Monzon yönetiminde yeni bir cunta kuruldu.

BİR TOSLAŞMA

Savaş bitmişti, ama CIA ile dışişleri bakanlığı, her an yeniden başlamasından kaygı duyuyorlardı. Monzon ile Castillo-Armas arasındaki barış görüşmelerinin Guatemala'nın güney komşusu El Salvador'da yapılmasına karar verildi.

Washington, Peurifoy'a, askerî cunta ile CIA'nın piyonu Castillo-Armas'ı biraraya getirmesi emrini verdi. Peurifoy, o günlerde bir yakınına, "El Salvador'a gidip iki Guatemalalıyı kafa kafaya tokuşturmamı istiyorlar" diyordu. Gerçekten de Amerikan Büyükelçisi, müzakereler için El Salvador'a gitti. 2 Temmuz günü, cumhurbaşkanlığı sarayında Monzon ile Castillo-Armas gözyaşları içinde barış antlaşmasını imzaladılar. Cunta yeni bir başkan seçene kadar Monzon başta kalacaktı. Ertesi gün Castillo-Armas büyük bir karşılama töreni ile Guatemala City'ye girdi. Yalnız burada önemsiz bir nokta halkın gözünden kaçtı. Albay, Castillo-Armas muzaffer ordusunun başında değil, Amerikan elçisi Peurifoy'un özel uçağı ile başkente dönmüştü!

KREMLİN'İN ŞEYTANCA AMAÇLARI

Bu sırada John Foster Dulles radyo ve televizyonda Amerikan halkına sesleniyordu: "Guatemala'daki mücadele, Amerika kıtasında yuvalanmak isteyen Kremlin'in şeytanca amaçlarını bir kez daha dünyanın gözleri önüne sermiştir. Guatemalalı yurtseverler Albay Castillo-Armas'ın önderliği altında komünist yönetime karşı ayaklanmışlar, böylece durum, *bizzat* Guatemalalılar tarafından düzeltilmiştir."

ÇİMENTO TİCARETİ

Diyelim ki, CIA Hükümet darbesi Guatemala'da komünizmin kökünü kazıdı, ama ardından gelen yönetimin demokrasiye benzer yanı yoktu. İlk iş olarak cunta okuma-yazma bilmeyenlerin oy hakkını geri aldı. Böylece Guatemala nüfusunun aşağı yukarı yüzde-yetmişini oluşturan bir kitlenin (hemen hemen bütün Kızılderililerin) oy hakları ellerinden alınmış oluyordu. 8 Temmuzda, cunta, Castillo-Armas'ı cum-

hurbaşkanlığına getirdi. Ağustos içinde, büyük kurtarıcı, anayasanın tanıdığı bütün hakları hükümsüz saydı. Guatemala'daki CIA şefi örgütten ayrılıp da çimento ticaretine başlayınca ayaklanmanın ideolojik temeli (!) tamamen çöktü. Castillo-Armas'ın vaadettiği hür seçim tek aday Castillo-Armas'a, "si" ya da "no" şekline dökülünce, rakipsiz albay resmen cumhurbaşkanlığına seçilmiş oldu.

Çok geçmeden yeni rejim, *Komünizmle Mücadele Komitesi* kurarak tam bir polis devleti oldu çıktı. Arbenz'in elkoyduğu 3.200.000 dönümlük araziyi köylülerden geri alarak United Fruit Kumpanyasına geri verdi, işçilerin haklarını tanıyan ve sendikaların kurulmasını sağlayan yasalar yürürlükten kaldırıldı. Bir hafta içinde 4.000 kişi komünist faaliyetlerinden şüphe edilerek tutuklandı. Ağustos sonunda, Komünizme Karşı Koruyucu Ceza Yasası yürürlüğe konuldu. Bu yasaya göre gizli toplantılar yaparak herhangi bir kimseyi komünist ilân etmeye yetkisi olan Savunma Komiteleri kuruldu. Bu komitenin kararlarına karşı itiraz hakkı yoktu. Bu komitenin fişlediği kimseler hiç bir tahkikat yapılmaksızın altı aya kadar tutuklanabiliyordu. Bunlar radyo sahibi olamıyor, memurluk yapamıyorlardı. Dört ay içinde yeni rejim 72.000 kişiyi komünist ya da sempatizan diye fişledi. Komite üyelerinden birisi, hedefin 200.000 kişi olduğunu söylüyordu.

1954 darbesinden sonra ülke ne idüğü belirsiz Amerikalılarla doldu. Guatemalalı subaylarla Amerikalılar ortak büyük bir kumarhane açtılar. Şikâyetler üzerine Castillo-Armas gazinoyu kapattı, ama çok geçmeden, 1957 Temmuzunda, saray muhafızlarından biri tarafından öldürüldü. Suç, önce komünistlere, sonra Castillo-Armas'ın hükümetteki muhaliflerine yüklendi, ama gerçek bir türlü ortaya çıkmadı.

Ardından, Ydigoras cumhurbaşkanı seçildi. Ydigoras pek aptal bir adam sayılmazdı. 1960 yılında CIA ajanları, Domuzlar Körfezi harekâtına hazırlık için eğitim üssü is-

teyince, bu işe girişmekle karşılaşabileceği riskleri, CIA'-nın isteğini reddetmekle başına gelebilecekleri karşılaştırarak, teklifi kabul etti. Gene de, 1963 Martında, Albay Enrigue Peralta'nın ayaklanmasıyla cumhurbaşkanlığından oldu. Washington yeni rejimi iki hafta içinde tanıdı. Mevkiini tehlikeye atmak pahasına Küba'nın istilâsı için Amerika'ya üsler veren ve seçimle iş başına geçen Ydigoras dostu için, Washington, kılını bile kıpırdatmadı.

Ve böylece, CIA'nın Guatemala'yı 1954 yılında komünizmden kurtarmasından yıllarca sonra Guatemala halkının kaderi gene aynı kaldı. Büyük çiftlik sahipleri gitgide servetlerini artırmaktalar. 2.000.000 Kızılderili hâlâ cahil ve bir lokma ekmek için didinmekte. Gene başlarında askerî bir cunta. Her zaman olduğu gibi Görünmeyen Hükümet işe el atmış, görevini (!) tamamlamış, sözde ülkeyi komünizmin boyunduruğundan kurtarmış, ama halk bugün de sefaletin, yerli feodal beylerin ve onların yabancı ortaklarının boyunduruğu altına girmiştir. Arbenz'in iktidara gelmesine neden olan korkunç koşullar hâlâ yerli yerinde durmaktadır.

DÖRT

ENDONEZYA
SERÜVENCİ BİR PİLOT

ASİ B-26, Endonezya uçaksavarlarının ateşiyle isabet almıştı. Çift motorlu bombardıman uçağının sağ kanadı alevler içinde, denize doğru kaydı. Amerikalı Pilot Allen Lawrence Pope paraşütle atladı. Küçük bir resif adasına doğru sürüklenen pilotun paraşütü bir hindistan cevizi ağacına takıldı, Pope'un sağ ayağı kırıldı.

Tarih, 18 Mayıs 1958'di ve yirmidokuz yaşındaki pilot, Endonezya'nın başkenti Jakarta'dan 1.500 mil ötedeki Moluccas'daki Ambon Adası havaalanını bombardıman etmekten dönüyordu. Bu tehlikeli görevi Pope başarıyla yerine getirmişti. Endonezyalılar, Pope'un ele geçirildiğini bildirince Amerikan elçisi Howard P. Jones hemen onun, "para ile tu-

tulmuş bir Amerikalı serüvenci olduğunu" söyledi.

Büyükelçi, aslında, Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanının sözlerini yineliyordu. Pope düşürülmeden üç hafta önce Dwight D. Eisenhower, Başkan Sukarno'ya karşı girişilen ayaklanmanın Amerika tarafından desteklendiği suçlamalarını büyük bir telâşla yalanlamıştı. 30 Nisanda yaptığı basın toplantısında, "Bizim politikamız, demişti, tam bir tarafsızlık ve bizi ilgilendirmeyen işlere kesinlikle karışmamak politikasıdır. Öte yandan, şimdiye kadar duyduğumuz her ayaklanmada paralı askerler görülmüştür. İnsanlar bazan para için, bazan da sırf bu işin heyecanı için, şurada burada çıkan ayaklanmalara katılmıştır. Her ayaklanmada bunlar olağan şeylerdir."

Ama Pope, amatör bir serüvenci değildir. Pope, Sukarno'yu devirmeye çalışan asileri gizlice destekleyen CIA hesabına uçuyordu. Bunu ne Pope, ne de Amerika Birleşik Devletleri, hatta Pope, 1962 yazında hapisaneden salıverildikten sonra bile itiraf etmediler. Olup bitenlerden Sukarno'nun da, Endonezya hükümetinin de pekâlâ haberi vardı. Zaten bu durum, Endonezya'nın Amerika'ya karşı olan özel ve resmî tutumunu büyük ölçüde etkiliyordu. Kennedy de dahil birçok ileri gelen Amerikalı devlet adamı, kendi aralarında bunu kabul ediyorlardı.

SİVİL HAVA ULAŞTIRMA KUMPANYASI

Allen Pope, Kore savaşına, Amerikan Hava Kuvvetlerinde teğmen olarak katılmış, birçok tehlikeli uçuşlar yapmış, madalya bile almıştı. 1954 yılında merkezi Formoza'da sözde sivil olan Sivil Hava Ulaştırma Kumpanyasında görev aldı. İki ay süreyle komünistler elinde bulunan arazi üzerinden uçarak, Dien Bien Fu'daki Fransızlara ikmal malzemesi taşıdı. Bu kumpanya, Uçan Kaplanların bir devamıydı ve bu örgütün kullandığı bütün yöntem ve teknikleri

benimsemişti.

Bu tehlikeli işler, tam Pope'a göreydi. Dien Bien Fu'dan sonra sözleşmesini yeniledi ve üç yıl içinde aylığı 1.000 dolara çıktı. Pan American hostesi Yvonne ile evlendi ve iki erkek çocukları oldu. 1957 yılında CIA kendisine yaklaştığı zaman, Pope her türlü tehlikeli serüvenin zaten tiryakisi olmuştu. Yapılan teklif, Sukarno'yu devirmeye çalışan Endonezyalı asiler hesabına B-26 ile uçmaktı. Filipinler'in başkenti Manila yakınında Clark Field'deki Amerikan Hava Üssü ile Endonezya'yı teşkil eden adalardan Celebes'in kuzeyinde asiler elinde bulunan Menado havaalanı arasında gidip gelmekte olan uçaklarda çalışacaktı. Filipinler'deki Amerikan üssünde kalan CIA uçakları, Sukarno'nun hava kuvvetlerinin saldırılarından da korunmuş oluyordu.

Pope'un ilk görevi, 28 Nisan 1958'de, Manila'dan, Menado'ya bir uçak götürmek oldu. Bu tarih, Başkan Eisenhower'ın serüvenci askerler hakkındaki demecinden iki gün önceye raslıyordu. Bu demecinde Amerika Cumhurbaşkanı, "dikkatli bir tarafsızlıktan" ve "dışişleri bakanlığı yoluyla Endonezya hükümetine kesin teminat verildiğinden" sözaçıyordu.

ÖZEL ŞİRKETLER KAMULAŞTIRILMIŞTI

Endonezya halkını 350 yıllık bir Hollanda egemenliğinden kurtaran, ihtilâlci sosyalist Sukarno'da böyle yalanlara kanacak göz yoktu. Sukarno, birdenbire sola açılışının Washington'da hoş karşılanmadığını da biliyordu. Hollanda özel şirketlerinden çoğunu daha yakında kamulaştırmış ve bunları Yeni Gine'den sürüp çıkarmaya yemin etmişti. Üstelik Sovyetler Birliği'nden silah istemiş, yeni koalisyon kabinesine komünistleri almıştı.

1949 yılında bağımsızlığına kavuşmasından 1957 yılına kadar, Endonezya'da parlamenter bir demokrasi vardı. Merkezî hükümetin otoritesi, Malaya yarımadasından başlayarak güney-doğuya doğru 3.000 millik bir yay çizen altı büyük ve 3.000 küçük adaya yayılan yerel otoritelerle denge halindeydi. Ama Başkan Sukarno, 1957'de yaptığı bir Rusya gezisinden sonra parlamenter demokrasinin Endonezya'da işlemediğini ilân etti. Birbirinden farklı gruplardan meydana gelmiş olan yüz milyonluk bir nüfusa bu yönetim şekli uygun düşmüyordu. Üstelik hükümet, bir milyon üyesi bulunan Komünist Partisini kolayca bir tarafa atamamıştı. "Üç ayaklı bir ata binmeme olanak yok" diyordu Sukarno. Bulduğu çare, "güdümlü bir demokrasiydi". Bu demokrasi, komünistlerle orduya büyük ödünler vermek suretiyle ona yarı-diktatör bir otorite de sağlıyordu.

Eisenhower yönetimi, Sukarno'nun tamamen komünist egemenliğine düşmesinden korkuyordu. Bu, hiç kuşku yok, Amerika için bir felâket olurdu. Nüfus başına düşen 60 dolarlık yıllık gelirle dünyada en gerilerden gelmekle birlikte ülkedeki bol kauçuk, petrol ve kalay madenleriyle dünyanın en zengin ülkelerinden birisi olmaya namzetti. Ayrıca, Hint Okyanusu, Pasifik Okyanusu, Asya ve Avustralya arasında bulunmasıyla dünyanın bellibaşlı ulaştırma noktalarından birisine egemen durumdaydı.

CIA SUKARNO'YA KARŞI

Endonezya'daki siyasal liderlerden çoğu, özellikle hükümete girmemiş olanlar, Washington'un, Sukarno'nun komünistlerle uzlaşması hususundaki görüşlerine aynen katılıyorlardı. Böyle olunca da, CIA ile dışişleri bakanlığı bu memnun olmayan unsurları desteklemekte fayda umuyorlar-

dı. Hatta, Sukarno devrilmezse, diyorlardı, Endonezya'nın büyük üretim kaynağı Sumatra bu birlikten ayrılabilir, böylece de özel Amerikan ve Hollanda sermayesi korunmuş olurdu. Bütün bunlar başarılamasa bile, asilerin baskısıyla Sukarno'nun komünistlerle bağı gevşetilebilir ve sağa doğru dönmeye zorlanabilirdi. En iyi olasılık da, anti-komünist General Abdul Haris Nasutyon'un başında bulunduğu ordunun asilere katılması ve durumu kökünden Amerika lehine çevirmesiydi.

15 Şubat 1958'de Sumatra adasının Padang kentinde toplanan bir ihtilâl konseyi, Dr. Şefruddin Pravirenejara başkanlığında yeni bir hükümet kurulduğunu ilân etti. Dr. Şefruddin, Müslüman Partisi lideri ve Endonezya Bankasının eski genel müdürüydü. Java, Sumatra, Celebes'in temsil edildiği çok partili bir kabine kuruldu.

Sukarno, "Ortada telâş edilecek bir şey yok, diyordu, her ulus gibi bizim de sıkışık zamanlarımız olacaktır." General Nasutyon, asiler tarafını tutan altı yüksek rütbeli subayı ordudan atarak hükümete bağlılığını göstermiş oldu. Bir hafta sonra, Endonezya Hava Kuvvetleri Padang'daki iki radyo istasyonu ile, ayaklanmanın merkezi Bukittinggi'deki başka bir radyo istasyonunu bombaladı.

TARAFSIZ AMERİKA

Mart ayı başında kongrede yaptığı bir konuşmada John Foster Dulles, kesin tarafsızlık politikasını bir kez daha yineledi. "Uluslararası yasalara göre, diyordu, en doğru olduğuna inandığımız bir yolda yürümekteyiz. Bu ülkenin iç işlerine karışmıyoruz..." 12 Martta Jakarta, Sumatra'ya paraşütçü birliklerin indirildiğini bildirdi ve o günlerde asiler, Birleşik Devletler'den resmen silah istediler. Ayrıca, Amerika ile SEATO'nun kendilerini tanımasını talep ettiler. 1 Nisan günü yaptığı konuşmada Dulles, "Amerika, diyor-

du, Sumatra'daki bu ayaklanmayı tamamen bir iç sorun olarak görmektedir. Endonezya'ya karşı uluslararası usulleri tam tamına uygulamaya gayret ediyoruz. Bu yüksek standartlardan ayrılır gibi gözükecek hiç bir şey söylemek istemem."

Bir hafta sonra, Endonezya'nın, komünist Polonya ile Yugoslavya'dan ve Çekoslovakya'dan yüz uçak ile başka silahlar alacağını öğrenen dışişleri bakanlığı sözcüsü Lincoln White, "Endonezya'daki artan komünist etkisine karşıkoyan halkı öldürmek için, diyordu, silah satın almak üzere Endonezya hükümetinin komünist bloka başvurmasına çok teessüf ettik". Jakarta bu sözlere çok kızdı ve Birleşik Devletler'in 120.000.000 dolarlık silah satın alma tekliflerini reddetmesi üzerine komünistlere başvurduklarını ilân etti. Dulles, bu ifadeyi doğrulamakla birlikte, Endonezya'nın teklifinin, bu silahları Hollanda'yı, Batı Hint adalarından çıkarmak için kullanacağından reddedildiğini açıkladı. "Sonra da, diye ekledi, Sumatra ayaklanması çıkınca taraflardan birisine silah vermeyi Birleşik Devletler uygun bulmadı. Biz bu sorunun hâlâ dahilî bir sorun olduğuna inanıyoruz ve uluslararası yasalara tamamen sadıkız."

11 Nisan gecesi, 2.000 kişilik Endonezya birlikleri kuzey-batı Sumatra'daki asilere karşı bir saldırıya giriştiler ve 18 Nisanda Padang'a denizden ve havadan bir çıkartma yapıldı. Biraz direndikten sonra asi kent düştü. Birliklerini Bukittinggi üzerine çeviren Nasutyon, "silahlı ayaklanmanın bastırılmak üzere olduğunu" bildirdi. Nisan ayı boyunca Jakarta, hükümet merkezine karşı bir seri hava saldırılarının yapıldığını bildirdiyse de, Amerika Birleşik Devletleri'nin adı, bu saldırılara ilk kez açıkça 30 Nisanda karıştırıldı. Başbakan Juanda Kartavijaja, o gün, asilere uçak ve otomatik silahlar şeklinde "açıkça yabancı yardım" yapıldığı hususunda elinde deliller olduğunu ilân etti. "Amerikalı ve Formozalı serüvencilerin giriştikleri faaliyetlerin

bir sonucu olarak, silahlı kuvvetlerimiz ile Endonezya halkı arasında Amerika'ya ve Formoza'ya karşı sert tepkiler doğmuştur. Bu durum ilerlerse Endonezya ile Amerika arasındaki ilişkiler büyük ölçüde etkilenecektir."

Sukarno, Amerika'yı, Endonezya'nın içişlerine karışmakla suçladı ve Washington'a şu ihtarda bulundu: "Endonezya'da ateşle oynamayınız ve Amerika üçüncü bir savaşa neden olmasın... Biz de dışardan kolayca gönüllü çağırabiliriz. Bu gönüllüler bir işaretimize bakıyorlar. Ama biz asileri kendi gücümüzle yola getirmek kudretindeyiz."

AMERİKAN SATIŞ KUMPANYASI

Bukittinggi'nin düşmesinden üç gün sonra, 7 Mayısta, Endonezya Askerî Komutanlığı, asilere, Amerika Birleşik Devletleri'nin bilgisi ve yönetimi altında silah ve cephane verildiğini resmen açıkladı. Askerî komutanlık, San Fransisco'daki "Amerikan Satış Kumpanyası"ndan İhtilâl hükümetine çekilen 3 Nisan tarihli bir telgrafı delil olarak açıkladı. Kumpanyanın müdürü Robert Hirsch, asilere silah teklif ettiğini, ama dışişleri bakanlığının bundan haberi olmadığını bildirdi.

Amerika dışişleri bakanlığı bu suçlamaları hemen yalanladı ve *New York Times* gazetesi 9 Mayısta kırgın bir ifadeyle şu başyazıyı yayınladı: "Endonezya hükümeti ileri gelenlerinin, Amerika Birleşik Devletleri'nin Endonezya'daki asilere yardım ettiği yolundaki uydurma haberlere itibar ettiklerini görmek çok üzücüdür. Amerikan hükümetinin bu konudaki tutumu tekrar tekrar açıklanmıştır. Dışişleri bakanımız ve hatta cumhurbaşkanımız, Birleşik Devletler'i tarafsızlık yolundan hiç kimsenin çeviremeyeceğini kesin bir dille ifade etmişlerdir. Bu arada, serüvenci askerlere de kimsenin engel olamayacağı belirtilmişti... Milliyetçi bir hükümetin işler ters gider gitmez hemen 'dış müdaha-

leler' çığlığını basması işine gelebilir. Amerikalıların çoğunun Sukarno'nun güdümlü demokrasisini ve hükümetine komünistleri almasını beğenmedikleri bir gerçek olmakla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nin meşru bir hükümetin devrilmesine yardımcı olmayacağı da doğaldır. Endonezya beğense de beğenmese de gerçek durum budur."

POPE KOZ OLARAK KULLANILIYOR

Ertesi hafta, Amerika'nın resmen ateşkes teklifinden bir gün sonra, Allen Pope, asiler ve CIA hesabına uçarken düşürülmüştü. Ne var ki, Endonezya hükümeti, bir Amerikan pilotunun ele geçirildiğini dokuz gün sakladı. 18 Mayısta sadece bir asi B-26'sının düşürüldüğünü söylemişti. Pope, Endonezyalıların eline geçeliberi, Washington'da işler hızla ilerliyordu. Beş gün içinde: 1° Dışişleri bakanlığı, Endonezya'ya, çok ihtiyacı bulunduğu 37.000 ton pirincin satılmasına izin verdi; 2° Endonezya'ya satışı karar altına alınmış, ama ayaklanmanın çıkmasıyla durdurulmuş 1 milyon dolarlık silah, uçak parçaları ve telsiz aygıtlarının çıkışına izin verildi; 3° Dulles, Endonezya elçisi Dr. Mukarto Notowidigdo'yu kabul ederek yirmi dakika konuştu. Görüşmeden yüzü gülerek çıkan elçi, gazetecilere, "İlişkilerimizin düzeleceğine kesin güvenim var." diyordu.

Ama Endonezya ordusu Pope hakkındaki sessizliğini devam ettirmeye niyetli görünmüyordu. Yarbay Herman Pieters, 27 Mayısta Jakarta'da yaptığı bir basın toplantısında, Pope'un, 18 Mayıs günü asiler hesabına 10.000 dolarlık bir sözleşme karşılığında bir bombardıman görevini yerine getirirken düşürüldüğünü anlattı. Pieters, gazetecilere, Pope'un Amerikan Hava Kuvvetlerinde ve Sivil Hava Ulaştırma Şirketinde çalıştığına ilişkin belgeler gösterdi. Amerikalı pilotun üzerinde Filipin pesasları, Endonezya rupileri ve Amerikan üslerinde geçen dolarlar bulunduğunu söyledi. Pieters,

300 ilâ 400 Amerikalının, Filipinlinin ve Formozalının asilere yardım ettiğini bildirdi. Ama CIA'dan sözetmedi.

Birçok Endonezyalı devlet adamı, Pope'un yaptığı işlere öfkelenmişlerdi ve onu, 15 Mayıs günü Ambor kentindeki pazar yerini bombardıman etmekle suçladılar. Bu bombardımanda pek çok sivil ölmüştü. Hükümet ayaklanan halkoyunu yatıştırmak için epey sıkıntı çekti.

Pope'a gerekli bütün tıbbî ihtimam gösteriliyordu. Kent dışındaki bir villada güneşlendiğini görenler bile vardı. Komünistler Amerikan pilotunun hemen yargılanmasını istiyorlarsa da, Sukarno, gitgide hararetlenen Amerikan politikası karşısında Pope'un güneş banyosuna devamını Endonezya için daha yararlı buluyordu.. Sukarno, Pope'u, Amerikan dostluğunun devamı için bir rehin olarak tuttu ve yargılanmasını tam ondokuz ay geciktirdi.

Nihayet, 1959 Aralığında Pope askerî bir mahkeme önüne çıkartıldı. Asiler hesabına altı bombardıman saldırısı yaparak onyedisi asker olmak üzere yirmiüç Endonezyalının ölümüne neden olmakla suçlanıyor, hakkında ölüm cezası isteniyordu.

Dört ay süren yargılanması sırasında Pope suçlu olmadığını ısrarla öne sürüyordu. Mahkeme, 29 Nisanda sanığa ölüm cezası verdiğini bildirdi, ama hüküm hemen yerine getirilmedi. Pope, kararı temyiz etti ve Endonezya'ya gelen eşi de kocasının affedilmesi için bizzat Sukarno'ya başvurdu.

SUKARNO—KENNEDY GÖRÜŞMESİ

Bu sırada Sukarno, bir ay önce cumhurbaşkanlığı görevini devralmış bulunan Kennedy tarafından Amerika'ya davet edildi. İki devlet başkanı, Domuzlar Körfezi çıkartmasından bir hafta sonra, Beyaz Sarayda yanyana oturdular. Toplantı olumlu bir hava içinde geçtiyse de Kennedy'nin

CIA'nın başarısızlıkla sonuçlanan son ihtilâl girişimiyle keyfi kaçmış gibiydi.

Toplantıdan sonra Kennedy yardımcılarından birisine şöyle diyordu: "Sukarno'nun bizi sevmemesine hiç şaşmamalıyız. Kendisini devirmek isteyen insanlarla dizdize oturmak kolay iş değil."

Ertesi yıl şubat ayında Endonezya'ya yaptığı bir iyi niyet gezisi sırasında Robert Kennedy, Sukarno'dan, Pope'u salıvermesini istedi. (O sıralarda, U-2 pilotu Francis Gary Powers ile Sovyet casusu Rudolph I. Abel'in değiştirilmesi için yapılan görüşmeler sonuca ulaşmak üzereydi. Beyaz Saray her şeyi bülbül gibi anlatan eski CIA pilotu Powers'e kıyasla suçunu sonuna kadar inkâr eden Pope'u daha fazla tutuyordu.)

Altı ay sonra, 2 Temmuz 1962'de, Pope serbest bırakıldı. Önce Amerikan elçiliğinde sorguya çekilen Pope, askerî bir uçakla Amerika'ya gönderildi.

GÜNEY HAVA ULAŞTIRMA ŞİRKETİ

Pope yedi hafta herkesten saklandı ve dışişleri bakanlığı, Amerika'ya dönüşünü, 22 Ağustosa kadar açıklamadı. Pope, Rusya'dan dönüşü üzerine Powers'in CIA tarafından sorguya çekilmesi gibi, herhangi bir gizli sorguya çekilmediğinde ısrar etti. Dışişleri bakanlığı, Pope'un ailesiyle başbaşa kalabilmesi için dönüşünün gizlendiğini söyledi.

Miami'ye yerleşen Pope, görünüşe göre mutlu bir aile hayatı sürüyordu. Ama aralık ayında Bayan Pope, "şiddetli geçimsizlik ve manevî baskı" nedeniyle, boşanmak üzere kocasını mahkemeye verdi. Mahkeme sırasında Bayan Pope, Endonezya'dan dönüşünden beri kocasının, iki oğlu için teşkil edebileceği tehlikeye aldırmadan yatağının yanında dolu bir tabanca bulundurmakta ısrar ettiğini öne sürdü. Yargılama sırasında kocasının CIA ile olan ilgisinden

hiç söz açmadı. Gizli bir ajan, kocasının görevinden sözetmesinin kendisi için iyi olmayacağını Bayan Pope'a anlatmıştı.

Bayan Pope'un avukatı, "Bu işte o kadar çok gizli kapaklı taraf var ki, demişti, benim aklım almıyor." Kadın, manevî baskı ve zor iddiasına dayanarak mahkemeden boşanma kararı aldı. Yargıç, çocukları da kendisine vermişti.

Pope, 1962 yılı sonunda Güney Hava Ulaştırma Şirketine girdi. Pentagon, bu şirketi, uzak-doğu hatlarında "karışık yük ve yolcu taşıyan" sivil bir hava yolu şirketi olarak tanımlıyordu. İki merkezden biri Miami Uluslararası Hava-alanında, diğeri Formoza'da Taipeh'te idi.

Güney Hava Ulaştırma Şirketinin ne gibi işler yaptığı sorusuna Miami'deki müdürü, bu küçük ulaştırma şirketinin "Virgin Adalarından tavuk taşıdığı" karşılığını vermişti. Alex E. Carlson adındaki bu müdür, Domuzlar Körfezinde uçan Amerikalı pilotları kiralayan Double-Chek şirketinin de temsilcisiydi.

BEŞ

VİETNAM
İLÂN EDİLMEMİŞ BİR SAVAŞ

NGO DİNH-DİEM, 1963 Kasımının ilk günü bir hükümet darbesi sonucu öldürülünce, Görünmeyen Hükümet için kanlı ve insanı canından bezdirici bir on yıl kapanmış oldu. Aşağı yukarı on yıldır Pentagonun istihbarat ve casusluk şubeleriyle CIA ve dışişleri bakanlığı, Diem ile içli dışlı olmuşlar ve onu Vietnam'da sözde komünizme karşı bir koz olarak kullanmaya çalışmışlardır. Ama son günlerinde budist çoğunluk katolik Diem'in güttüğü insafsız politikaya karşı ayaklanmış, Görünmeyen Hükümet, bu tek yanlı desteğini yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştı. Şimdi, Diem'in ölümü üzerine yandaşları, yıllardır kendisini iktidarda tutan aynı Amerikan Gizli İstihbarat Örgütünü, Diem'i

devirmekle ve öldürmekle suçluyorlardı.

Gerçekten de başlangıçta Görünmeyen Hükümet, Diem'den çok şey ummuştu. 1950 yılından beri Amerika'da yaşıyan Diem, 1954'te Vietnam'a dönmüş ve İmparator Bao Dai'nin başbakanı olmuştu. Diem daha Amerika'da iken Fransızlara karşı başarılı savaşlar veren Kuzey Vietnam komünist gerillalarının lideri Ho Şi-min'in ileride Amerikalılar için yaratacağı tehlikelere, ileri gelen politikacıların dikkatini çekmişti. Diem'in Vietnam'a dönüşünden kısa süre sonra, Fransız ordusu, milliyetçi halk ordusu tarafından Dien Bien Fu'dan sürülüp çıkartılmıştı. Komünistler, Hindiçini yarımadasında tam bir politik ve askerî zaferin eşiğindeydiler. Ho Şi-min'in halk arasındaki sevgisini bilen Başkan Eisenhower* bu akışa engel olabilecek bir lider aramaktaydı. Eisenhower ile John Foster Dulles, Filipinler'de, Ramas Magsaysay'ın, Komünist Huk Gerillalarına** karşı giriştiği başarılı harekâtı pek beğenmişlerdi. Vietnam'da da aynı taktiği uygulamak isteyen iki Amerikalı yönetici, CIA'nın Magsaysay ile elbirliği ederek yürüttükleri, o harekâtta başrolü oynayan hava albayı Edward Lansdale ile durumu görüşmek istediler.

POPÜLER LİDER ARANIYOR

Lansdale'i Filipinler'den geri çağırdılar ve Foster Dulles'ın da içinde bulunduğu bir komite önünde, birlikte, Vietnam'daki durumu görüştüler. Bu görüşmelerden sonra Lansdale'e, Vietnam'da popüler bir lider bulma yetkisi verildi. CIA bu lidere elinden gelen bütün yardımı yapacaktı.

* Eisenhower, *Mandate for Change* adlı kitabında, "Hindiçini'yi az da olsa tanıyan herkes o sırada yapılacak bir seçimi Ho Şi-min'in %80 çoğunlukla kazanabileceğini söylüyordu." diyor.

** Komünist Huk Gerillaları dedikleri, Filipinler'de, Amerikalılarla işbirliği eden Magsaysay ile savaşan milliyetçi halk kuvvetleriydi. Savaşı, CIA'nın desteğiyle Magsaysay kazanmıştı. —ç.

Lansdale, Saygon'a, Dien Bien Fu'nun düştüğü günlerde geldi. Ortalık tam bir karışıklık içindeydi. Yaptığı temaslar sonunda yalnız Diem'in, durumu kurtarmak için yeter destek sağlayabileceği kanısına vardı. Başbakan Diem'le her gün buluşuyor ve rejimi ayakta tutabilmek için yeni planlar hazırlıyorlardı. Washington ile görüşmek için CIA muhabere kanallarını kullanmakla birlikte, Lansdale, Saygon'daki Amerikan misyonundan bağımsız olarak çalışıyordu. Saygon'da ayrıca CIA'nın bir büro şefi ile geniş bir personel kadrosu vardı.

ÇİRKİN AMERİKALI

Lansdale'in, Vietnam'daki bu apaçık faaliyetleri çeşitli tepkilere yolaçıyordu. Bazıları için o, dışarda çalışan Amerikalıların en iyi örneğiydi. Halkın sorunlarını anlıyor ve bunlara çare bulmaya çalışıyordu. *Çirkin Amerikalı*'da, Lansdale başka bir ad altında bu kimlikte canlandırılmıştır. Başkaları için o, yabancı bir kültürün inceliklerini kavrayamayarak kan dökülmesine ve karışıklığa neden olan bön Amerikalıydı. Graham Greene, *Sakin Amerikalı*'daki kahramanı için onu örnek almıştı.

Lansdale, Vietnam'da dönen her türlü politik dolabın içindeydi. 1954 yılı sonbaharında Vietnam ordusundan birkaç yüksek rütbeli subayın Diem'i devirmek için hazırlandıklarını öğrendi. Derhal Washington'a haber uçurdu, eski Genelkurmay Başkanı General J. Lanton Collins, Eisenhower'ın şahsî temsilcisi olarak acele Saygon'a geldi. Darbe akamete uğradı. Diem, Lansdale'in teşviki ile rejime meşruluk kazandırmak için bir referandum yaptı. Vietnam halkı, Fransızların kuklası haline gelen İmparator Bao Dai ile Amerikan kuklası Diem arasında bir seçme yapacaktı. 1955 Ekiminde oyların %98'ini alan Diem, Vietnam Cumhurbaşkanı oldu. Kardeşi Ngo Dinh Nhu'yu kendisine resmî siya-

sal danışman atadı.

Güney Vietnam'da nispî bir kararlılığın kurulduğu bu sırada Diem ile Nhu, Lansdale'in tavsiyelerine karşın, muhalefet partilerine özgürlük tanımıyorlardı. Lansdale politik özgürlüğü muhalefetin yeraltı faaliyetine son vermek için istiyordu. Washington'a yaptığı özel bir ziyarette bu fikrini Dulles kardeşlere kabul ettiremedi. Dulles kardeşler, Diem'i komünizme karşı tek seçenek olarak görüyorlardı. Diem kayıtsız şartsız desteklenmeliydi.

CIA SAHNEDE

Bundan sonra Lansdale, Vietnam'daki eski nüfuzunu yitirdi. Artık CIA doğrudan doğruya Diem rejimi ile irtibat halindeydi. Bir CIA ajanı da Nhu'nun yanından hiç ayrılmıyordu. 1963 yılına kadar sürecek olan sıkı fıkı bir işbirliği başlamıştı. 1955-1960 yılları arasında Diem rejimine bir milyar dolardan fazla askerî ve ekonomik yardım yapıldı. 1961 yılında bu bağ iyice kördüğüm oldu.

Diem yönetiminin ilk yıllarında Vietkong, sadece kısa darbeler halinde bir gerilla taktiği kullanıyordu. 1959'da Vietkong harekâtı genişlemeye başladı. Bu hali Amerikan dışişleri bakanlığı şöyle açıklıyordu: Diem öylesine bir politik ve ekonomik "mucize" yaratmıştı ki, Kuzey Vietnamlılar bunu çekemiyorlardı. Buna karşıt başka bir teoriye göre, halk, Diem'in baskı rejiminden öylesine bezmişti ki, komünistler harekete geçmek için zamanın olgunlaştığına karar vermişlerdi. 1960 yılında bir grup genç subay aynı düşünceyle Diem'i devirmek için harekete geçtiyse de bu hareket bastırıldı.* Ne var ki, 1961 yılında Vietnam'da yaşama koşulları ve yönetim öylesine bozulmuştu ki, Diem hükümeti, Güney Vietnam arazisinin ancak üçte-birine hakimdi. Ay-

* 1963 Nisanında CIA ile Diem rejiminin arasının açıldığı günlerde, Nhu, 1960 ayaklanmasının da CIA tarafından hazırlandığını öne sürdü.

nı yılın mayıs ayında, Başkan Kennedy, yardımcısı Johnson'u, Saygon'a gönderdi. 13 Mayıs günü Johnson ile Diem ortak bir bildiri yayınladılar. Bu bildiride, Vietnam'a yapılan yardımın hem artırılacağı, hem de hızlandırılacağı ifade olunuyordu. Amerika, 150.000'den 170.000'e çıkartılacak Vietnam ordusunun bütün masraflarını karşılayacak, 68.000 kişilik Sivil Muhafız (Silahlı Polis) Birliği ile 70.000 kişilik Savunma Örgütünün her türlü teçhizat ve desteğini sağlayacaktı.

ASKERÎ YARDIM ARTIYOR

Ama Vietkong gelişmeye devam ediyordu. Bu sefer de 1961 Ekiminde Kennedy, General Maxwell D. Taylor'u, durumu kurtarmak için tavsiyelerde bulunmak üzere Saygon'a gönderdi. Taylor, daha da artırılmış bir askerî yardım programı tavsiye etti. Artık gerek para gerekse insan yardımının sınırı yoktu. Gerçekte ABD, ilân edilmemiş büyük bir savaşın hazırlıkları içindeydi. Aynı zamanda ABD makamları bu hazırlığın Cenevre Antlaşması hükümlerini* ihlâl edeceği düşüncesiyle büyük bir gizlilik içinde geçmesine gayret ediyordu. Üstelik, Asya'da çıkartılacak yeni bir savaşa, ABD askerlerinin gönderilmesinin ülke içindeki tepkilerinden de endişe ediliyor olmalıydı.

1962 Şubatında yeni bir Amerikan Askerî Yardım Komutanlığı kurulduğu sırada, Vietnam'da zaten 4.000 Amerikalı asker gizlice vazife başında bulunuyordu. Ne var ki, Pentagon, asker sayısı hakkında yorumda bulunmaktan kaçınıyor ve Cenevre Antlaşmasındaki 685 kişilik rakamın aşılmadığını iddia ediyordu. Oysa Vietnam'a binlerce kişilik ek birlikler geliyordu. Savunma bakanlığı, bu aldatmacaya hazi-

* Cenevre'de yapılan müzakerelerde, ABD'yi temsil eden Bedell Smith, ABD'nin antlaşma koşullarına aynen uyacağı konusunda güvence vermişti. Bu antlaşmaya göre, ABD, bütün Hindiçini'de ancak 685 asker bulundurabilecekti.

ran ayına kadar devam etti. Haziran ayında, Savunma Bakanı McNamara'nın bu harekâttaki koordinatörlüğünü yapan Amiral Luther C. Heınz, basına, "birkaç bin" Amerikan askerinin Vietnam'da "geçici bir görevle" bulunduğunu söyledi. 1963 Ocağında McNamara ilk resmî rakamları verdi. Kongre önündeki bir ifadesinde Vietnam'da 11.000 kişilik bir birlik bulunduğunu doğruladı. Daha sonra bu birliğin 14.000 kişiye çıktığı söylendi.

Pentagon ayrıca, Amerikan askerlerinin savaşa katıldıklarını, helikopter ya da uçak kullandıklarını gizlemek için büyük çaba harcıyordu. Resmî ifadeler Vietnam'daki Amerikalıların "danışman ve eğitimci" olarak bulunduklarını söylüyordu. Bunun aksine ve görgüye dayanan haberlere karşı, Pentagon, sadece Amerikalıların "kendilerini savunmak için" ateş açtıklarını iddia ediyordu. Askerî istihbarat subayları apaçık gerçekleri bile inkâr konusunda bazan çok gülünç durumlara düşüyorlardı. Örneğin, güvertesi helikopterle dolu bir Amerikan uçak gemisi Saygon nehrinden yukarı doğru ilerlerken, bir halkla münasebetler subayı, "ben uçak gemisi falan görmüyorum" demek durumunda kalıyordu.

STRATEJİK KÖYLER

Görünmeyen daha pek çok şey vardı. 1961 yılı başından beri 15 milyonluk Güney Vietnam halkının yüzde-doksanının 11.000 stratejik köye ya da çevresi dikenli teller ve mayınlarla çevrilmiş toplama kamplarına konulması programı sessiz sedasız yürütülmeye çalışılıyordu. Yeni stratejik köylerde, Vietnamlı köylüler sözde Vietkong terörüne karşı korunacaktı. Stratejik köy fikrini, CIA'nın telkini ile Nhu'nun ileri sürdüğü söylenir. Bu programı, Uluslararası Kalkınma Örgütü (AID) adına eski bir CIA ajanı yürütüyordu. 1964 yılı başında Vietnam halkının dörtte-üçü bu kamplarda koru-

nuyordu (!). Köylülerden çoğu bu kamplara zorla konulduğu gibi, Vietkong gerillalarının bu kamplara girmesini de zaten kimse önleyemiyordu.

DAĞ KABİLELERİ SİLAHLANDIRILIYOR

Vietkong gerillaları, Kuzey Vietnam'dan gelen ikmal yollarını başarıyla açık tutabiliyorlardı. Gerçi bu gerillaların en iyi silah kaynakları, ele geçirilen Amerikan silahlarıydı, ama Vietkonglar ülkenin her iki kısmıyla da sınırı olan Laos yoluyla da ikmallerini tamamlayabiliyorlardı. Bu ikmal yolunu kesmek için CIA, ilkel dağ kabileleri olan dağlıları, dağ birlikleri ve sınır muhafızları olarak yetiştirmeye karar verdiler. Bunları en modern silahlarla donattılar. 1961'den 1963 yılının başına kadar dağlı birlikler programının masrafı 150 bin dolardan 4 milyon 5 yüzbin dolara yükseldi. CIA, sınırı kapatmakta epey başarı kazandıysa da, zamanla bir Truva atı yarattığını da anladı. Çünkü dağlı birliklerden çoğu Vietkong sempatizanıydı. Bu kabile mensuplarını pek sevmeyen Vietnamlılar, eninde sonunda, bu silahların kendilerine karşı kullanılacağından korkuyorlardı.

Dağlı birlikler, CIA'nın Amerikan Özel Kuvvetlerine paralel olarak kurulan Vietnam Özel Kuvvetlerince eğitiliyordu. CIA, özel kuvvetleri, Diem rejimini ayakta tutmak için 1961 hazırlığından çok önce organize etmişti ve bu iş için yılda 3.000.000 dolar harcıyordu. Bu kuvvetlere, iri yarı ve dayanıklı kimseler seçiliyordu. Bunlar havadan indirme taktiklerinde eğitilmişlerdi ve aslında Laos ve Kuzey Vietnam'a yapılacak baskınlarda kullanılmak üzere hazırlanmışlardı. Sonradan bunlar Nhu'nun yönetimine verilmişti, o da bunları, rejimi savunmada hazır kuvvet olarak kullanıyordu.

1963 yılı başında Vietnam'da 16.000'den fazla Amerikan askeri vardı.* Amerikan yardımı 3 milyon dolara varmıştı ve günde ortalama 1.500.000 dolar harcanıyordu. Diem ida-

resinden halk her ne kadar yaka silkiyorsa da, Amerikan hükümeti zaferin yakın olduğundan emin olduğunu ilân ediyordu.

1962 Şubatında, Vietnam Hava Kuvvetlerinden iki pilot Diem'in sarayını bombardıman etti. Dışişleri bakanlığı bu saldırının önemini küçümsüyordu: "Diem'in halk tarafından ne oranda desteklendiği sorunu, onun karşısında olanların ne oranda desteklendiği sorunu ile birlikte düşünülmelidir. Onu devirmek için girişilen son iki hareketi de (1960—1962) halkın ne derece desteklediği kuşkuludur."

Pasifikteki Amerikan Kuvvetleri komutanı Amiral Harry D. Felt, Güney Vietnamlıların, komünistleri 1966'ya kadar yeneceklerini tahmin ediyordu. Diem devrilmeden bir ay önce Başkan Kennedy ile Ulusal Güvenlik Kurulu, Vietnam'daki "Amerikan askerî görevinin 1965 sonuna kadar tamamlanacağını" söylemişlerdi.

NASIL OLSA KAZANAMAYACAĞIZ...

Bu konuda kuşkulu olanlar da vardı. 1963'te Senatör Mike Mansfield, Vietnam'da bir inceleme gezisinden dönmüş ve, "İşin en kötü yanı, bugün Vietnam tıpkı tehlikeli sorunların ilk kez ele alındığı 1955 yılındaki gibi. O yıl da, umut ve enerjiyle birlikte, bugünkü güçlükler aynen vardı. Sanki bütün bu sorunlar hiç el sürülmemiş gibi aynen duruyor." demişti. Pirinç tarlalarındaki Amerikan askerleri ise her şeyi şu sloganla özetliyorlar: "Nasıl olsa kazanamayacağız, ama kaybetmemiz için mutlaka bugünü seçmemiz de pek gerekli değil!"

Birçok Amerikalı, Diem'in —zaten şüpheli olan— halkın desteğini hızla kaybettiğini farkediyorlardı. Bu hoşnutsuzluk, 1963 yılı 8 Mayısında, Diem'in doğum yeri Hue'de

* 1966 yılında bu rakam 200 bine yaklaşmıştır ve yıl sonunda 400 bini bulacağı Amerikan makamlarınca söylenmekteydi. —ç.

budistlerin bayraklarını asmalarına karşı konulan yasak için yapılan bir gösteriyle açığa çıktı. Diem birlikleri ateş açtılar ve dokuz kişiyi öldürdüler. Dünya kamuoyunu uyarmak için budist rahipler sokak ortasında kendilerini yakmaya başladılar. Diem'in yengesi Bayan Nhu bu intiharlarla, "rahip kızartması gösterileri" diye alay etti. 2 Ağustos günü Nhu, Amerikalıların bu günler için kurduğu Özel Kuvvetleri, budist mabetlerini basmaya gönderdi. Bütün Vietnamlıların, CIA parasıyla beslendiğini bildikleri bu kuvvetler, insafsız bir saldırıyla düzinelerle rahibi öldürdüler, yaraladılar ve yüzlercesini hapse attılar.

DİEM'E CEPHE ALINIYOR

İşlerin sarpa sardığını gören Washington, Diem rejimi ile içli dışlı olan Büyükelçi Frederick E. Notting'in yerine Saygon'a Henry Cabot Lodge'u gönderdi. Lodge, Diem'e ABD'nin, kardeşi Nhu ile Bayan Nhu'nun ellerinden derhal yetkilerinin alınmasını istediğini bildirdi. Aşağı yukarı on yıldır rejimi kayıtsız şartsız destekleyen Amerika, artık durumunu yeniden tayin ediyor gibiydi.

CIA, Özel Kuvvetlerin aylık masrafları olan 250.000 doları eylül ayı içinde devam ettirmeye karar verdiği halde, ekim ayında bu para kesildi. 4 Ekimde CIA'nın Saygon büro şefi John H. Richardson, Lodge'un isteği üzerine Washington'a çağrıldı. Richardson, hem CIA'nın Nhu ile temasını sağlıyordu, hem de rejimin ve gizli polisin bütün ileri gelenleri ile işbirliği halindeydi. Amerikan elçiliğindeki odasından Richardson, örgütün Vietnam'daki çok çeşitli faaliyetlerini yönetirdi. Görünmeyen Hükümetin Diem'le olan işbirliğinin bir simgesi haline gelmişti. O Vietnam'da oldukça, ne Diem'i, ne de düşmanlarını, ABD'nin politikasında bir değişiklik olduğuna inandırmaya olanak yoktu.

Richardson geri çağrılınca, birçok kimse, bunu, CIA'nın

Vietnam'da başına buyruk hareket ettiğine bir işaret gibi yorumladı. Ama Başkan Kennedy, 9 Ekimde yaptığı basın toplantısında, "CIA, Vietnam'da bağımsız faaliyetlerde bulunmadı, yakın bir denetim altında çalıştı." diye güvence verdi. Bu hale göre Richardson'un geri çağrılışı, itaatsizliğinden değil politika değişikliğindendi.

Bu değişiklik, doğal olarak, Nhu'nun gözünden de kaçmadı. 17 Ekimde CIA'yı budistlerle elbirliği ederek rejimi devirmeye çalışmakla suçladı. "Gece gündüz", diyordu Nhu "bu adamlar budistleri hükümet darbesi yapmaya teşvik ettiler. Bugüne kadar bizi destekleyen CIA'daki bu değişikliği aklım almıyor."

YENİ BİR DARBE

Gerçekten de 1 Kasım 1962'de hükümet darbesi yapıldı. Ama darbeyi, budistler değil, ordu yapmıştı. Diem ile Nhu katledildiler. Amerika derhal ne darbe ile, ne de bu katil olayıyla ilgisi olmadığını söyledi. O sırada Amerika'da bulunan Bayan Nhu, Kennedy idaresine şiddetle çatıyordu. Kocasıyla, kayınbiraderi, "Amerikan hükümetinin resmî ya da gayri-resmî izniyle haincesine öldürülmüştü." "Vietnam'daki bugünkü durumla Amerika'nın hiç bir ilgisi yoktur şeklindeki yalanlara çocuklar bile inanmaz." diyordu bayan Nhu.

KATİL KİM?

Amerika bu yalanlamasını kerelerce yineledi, ama bu konuda herkes kuşkuluydu. Eski Başkan Eisenhower bile Diem kardeşlerin katli olayı üzerinde kendisine güven verecek ifadeler aramak ihtiyacındaydı. 1964 seçimlerinde Cumhuriyetçi Partinin başkan yardımcısı adayı Henry Cabot Lodge'un bu olayda doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak parmağı bulunup bulunmadığını öğrenmek istedi.

7 Aralık 1963 tarihli *New York Times*'ta Felix Belair'in yazdığına göre, "Mr. Lodge bu noktada çok titiz davranmıştı. Askerî darbe başarılı olduğu takdirde, bu iki kişinin şahsî güvenliğinden kaygı duyduğunu söylemişti. Amerikan elçiliğine sığınmaları için iki kez teklif yaptığına dair elinde kesin deliller vardı. Ama bu teklifi Diem ve kardeşi reddetmişti."

Ama burada dikkati çeken nokta Başkan Eisenhower'ın böyle bir araştırma yapma gereğini duymuş olmasıydı. Malum ya, eski başkanın Görünmeyen Hükümetin kullandığı taktikler ve çalışma tarzı hakkında ilk elden edinilmiş bilgileri vardı.

ALTI

LAOS
GÖNÜLSÜZ SAVAŞÇILAR

CIA ile Pentagonun 300.000 dolar sarfederek yarattıkları sağcı askerî hükümet, yirmialtı yaşındaki yüzbaşı Kong Le tarafından tek bir silah atılmaksızın devrildiği sırada, Winthrop G. Brown, Laos'a elçi atanalı daha üç hafta bile olmamıştı. Yeni Delhi'den acele buraya gönderilen Brown'ın, Amerika'nın, uzun süren eziyetli ve pahalıya malolan Laos denemesi üzerine pek az bilgisi vardı. Gene de, CIA ile Pentagonun, Yüzbaşı Kong Le'yi yanlış değerlendirdiklerini ilk bakışta anlamıştı.

9 Ağustos 1960 günü bu genç paraşütçü, 300 kişilik taburu ile Laos'un başkentini ele geçirmişti. Üç aydır maaşlarını alamıyorlardı ve 25.000 kişilik sözde krallık ordusunun

dövüşen tek birliği olmaktan bıkmışlardı. Üstelik Kong Le, CIA tarafından desteklenen General Fumi Nosavan yönetimi ilerigelenlerinin sürdüğü lüks ve sefih hayata da içerliyordu.* Yüzbaşı, Fumi ile kabine üyelerinin, ölen krala yapılacak tabut için sandal ağacı aramak üzere kent dışında bulundukları sırada, harekete geçmeyi uygun buldu.

CIA ile Laos'taki Amerikan askerî yardım heyeti, darbeyi dehşet içinde seyretti. Komünist yanlısı Patet Lao ile birçok savaş yaptığı halde, Kong Le'nin, komünistler tarafından kışkırtıldığını sanıyorlardı. Kong Le bir keresinde "Kaç yıldır savaşırım, demişti, pek çok insan öldürdüm, ama bir tek yabancının öldüğünü görmedim."

KOMÜNİZME KARŞI KALE

Laos, birbirinden ayrı birçok kabilelerin yaşadığı yemyeşil bir ülkedir. Halkı yerinden kıpırdamaktan pek hoşlanmayan barışsever kimselerdir. %85'inin okuması yazması yoktur. Afyon en iyi para getiren ürünleridir. Fumi'nin krallık ordusunda bir erin yıllık ücreti 130 dolardır ve bu miktar kişi başına düşen ulusal gelirin aşağı yukarı iki ka-

* Amerikanın Uzak Doğuda güttüğü politikayı *"A Nation of Sheep — Koyun Ulus"* adlı kitabında acı acı yeren **W. L. Lederer,** Laos için özetle şunları yazıyor: "1955-1960 yılları arasında Amerika, Laos'a 235 milyon dolarlık yardımda bulundu. Bu paranın %75'i, sözde, Laos ordusuna harcanıyordu. Nüfusu dikkate alınırsa yeryüzünde en fazla yardım alan ülke Laos'tu. Ve bu paranın nereye harcandığını kimse bilmiyordu. Bu beş yıl içinde Laos'u yöneten klik, gayet tatlı bir hayat sürüyordu. Yardımdan önce başkent Vientian'da 300 otomobil varken, çeyrek milyarlık yardımdan sonra, kentin çamurlu sokakları lüks Amerikan arabalarından geçilmez olmuştu. Doğrudürüst bir tek lokantası bile olmayan Vientian, gece kulüpleri ile dolmuştu. Hongkong'dan, Bangkok'tan, Manila'dan, Saygon'dan eğlencelik kızlar ithal ediliyordu. Amerikan elçiliğine yakın Laoslular, karaborsacılıkla milyoner olmuşlardı. İleri gelen bazı Amerikalıların da bu pis işlere adı karışmıştı. Mr. McNamara adında birisi 13.500 dolar rüşvet alırken yakalanmıştı. Bir başkası 400 dolarlık arabasını yerli bir müteahhide bin dolara satmış, büyük bir skandala neden olmuştu. Zengin başkentte herkes bir yolunu bulup para yaparken, Laos halkı, hele dağlarda yaşayan kabileler bir avuç pirinç bulamıyorlardı." (*A Nation of Sheep*, s. 15, 18). —ç.

tıdır. Amerikan yardımı iki milyonluk Laos nüfusuna bölünürse, adam başına 25 dolar düşer. Bu yardım sızdırıla sızdırıla askere verilebilecek ücret, ancak 130 dolar olabiliyordu. Yardımın dörtte-üçü, doğrudürüst yolu bile olmayan bu ülkede modern teçhizatlı motorlu bir ordunun kurulmasına harcanıyordu. Bütün bunlar, John Foster Dulles'ın dediği üzere, sol kanat basıncına karşı, hassas, tarafsız bir ülkenin "komünizme karşı bir kale" haline getirilmesi için yapılıyordu.

Fransızlar, Vietnamlı komünistlerle sekiz yıllık kısır bir savaşın sonunda, 1954 yılında Laos'tan da çekildikten sonra, Prens Suvanna Fuma'nın başkanlığı altında tarafsız bir hükümet kurulmuştu. Prens, komünist Patet Lao taraftarı iki eyaletini merkezî hükümete bağlamak için dört yıl boşu boşuna uğraşmıştı. 1958 yılında, seçimlerde komünistlerin kazanması ve Kuzey Vietnam'dan askerî sızmalar üzerine, hükümet başkanlığından istifa etmişti.* Suvanna'dan sonra bir dizi sağ kanat hükümetleri kurulmuş ve General Fumi, bu arada kuvvetli bir kişi olmuş çıkmıştı. Nihayet, Fumi, son başbakan Fuyi Sananikon'u bertaraf etmişti. Sananikon halk yönetimi üzerine sağlam bilgileri olan ileri fikirli bir liderdi. Üstelik komünist de değildi; ama gelin görün ki, CIA, bu liderin bağımsız tutumundan pek hoşlanmıyordu.

CIA'YA GÜVENEN ORDU KOMUTANI

Fumi daha sonra 1960 seçimlerini öylesine ayarladı ki,

* Seçimlerde komünistlerin kazandıkları bu beklenmedik başarı üzerine Amerikalılar şaşkına dönmüşlerdi. Demek ki, şimdi, Amerika'nın oluk gibi akıttığı dolarlar, bunların eline geçecek, komünizm ezilsin diye yapılan silah, malzeme ve yiyecek yardımı, şimdi komünistler tarafından Amerikalıların desteklediği gruba karşı kullanılacaktı. ... Yardım programı Laos'ta komünizmin yayılmasına engel olamamıştı. Komünistlerin geçen yılki seçimlerde kazandıkları zafer, Laos hükümetindeki yolsuzlukların, çürümüşlüğün ve halka sırt çevirmenin bir sonucu olmuştur. Sade Laos yurttaşı, Amerikan yardımının yarattığı bu ortamı görünce, Amerika'nın dostluğundan kuşku duymaya başlamıştı." (*A Nation of Sheep*, s. 17, 18). —ç.

tek bir Patet Lao'cu seçilemedi. Böylece de Amerika tarafından desteklenen uzun bir iktidar dönemi başlamış oldu. Kong Le'nin hazırladığı darbe bile Fumi'nin temelli iktidar hayalini gölgeleyememişti. Güneyde, Savannaket'teki ordusu hâlâ sapasağlamdı. Ve Amerikalıların onu yeniden iktidara getireceğine sarsılmaz bir güveni vardı. CIA'nın yanından ayırmadığı ajanını bu güvenin bir kanıtı gibi görüyordu.

Fumi'nin yanından ayrılmayan bu ajan Jack Hazey idi. Bu eski istihbaratçıya bazan Amerikan politikasıyla uygun düşmeyen hareketleri olduğu ihtar edilince, daha üst bir makamdan gizli emirler aldığını ima eder bir tavırla "Ben böyle şeylere boş veririm." diyordu.

Amerika'nın, Laos'ta güttüğü politikanın açık ve gizli yanları arasındaki çatışma özellikle 1960 yazında su yüzüne çıktı. Fumi ile kukla başbakanının devrilmesinden kısa zaman sonra Kong Le, Suvanna Fuma'yı bir koalisyon hükümeti kurmaya çağırdı. Geçimsizlik olasılığını azaltmak için Fumi'den de hükümete başbakan yardımcısı ve savunma bakanı olarak katılmasını istedi.

Amerikan elçisi Brown derhal Washington'a bir telgraf göndererek Suvanna'nın yeni hükümetinin kayıtsız şartsız desteklenmesini istedi.* Ama CIA ile dışişleri bakanlığı, işi savsaklayarak, ikiyüzlü bir politika gütmeye karar verdiler. Hem Suvanna'yı resmen tanıdılar, hem de Fumi'yi desteklemeye devam ettiler. Bu durum, Fumi'nin, CIA ile Amerikan askerî yardım heyetinin kendisini yeniden iktidara getirecekleri inancını iyice kuvvetlendirdi.

Brown kendisini CIA büro şefi Gordon L. Jorgensen ile askerî yardım kurulunun tamamen desteklediğini sanıyordu, oysa Washington'un ikiyüzlü politikası elçiyi güç bir durum-

* Sonraları Brown, bu tavsiyesini daha kuvvetli bir şekilde yapmadığına pişman olduğunu söylüyordu. İleri gelen bir diplomat da aynı fikre katılarak şöyle diyordu: Böyle bir hükümetin kurulabilmesi için memnunlukla 100.000.000 dolar verebiliriz.

da bırakmıştı. Suvanna'yı bularak, Amerika'nın Fumi'yi desteklemeye devam etmesine bir itirazı olup olmadığını sordu. Yardımlar kendisine karşı kullanılmadıkça başbakanın bu yardıma bir itirazı yoktu. Nasıl olsa bu teçhizat, Patet Lao'yu iktidardan uzak tutmak için de gerekliydi.

Brown, bundan sonra Fumi'ye haber gönderdi ve Suvanna'nın kendisine yapılan Amerikan yardımına karşı olmadığını anlattı. Sonra da Fumi'den Vientian'a dönerek hiç değilse müzakerelere başlamasını rica etti. Ama CIA ile Pentagonun bu kahraman çocuğu sıkısıkıya korunmuş kalesini terketmeye âdeta korkuyordu. Avucundaki kırık çizgiyi, bir zamanlar ünlü bir falcı, feci bir şekilde öldürüleceğine yormuştu. Diplomatik toplantılarda bile sırtındaki kurşun işlemez yeleği çıkartmıyordu.

Elinde askerî kuvvet bulunmayan Suvanna güç durumdaydı, üstelik ülkede büyük bir pirinç ve yakıt kıtlığı başlamıştı. Fumi'nin yakın arkadaşı olan Siyam Başbakanı Sarit Tanarak, Laos etrafında sıkı bir abluka uyguluyordu.

Ekim ayı başında Laos'un eski Amerikan elçisi ve o zamanki Uzak Doğu İşleri Müsteşarı Graham Parsons, Laos'a geldi ve Suvanna'dan, Patet Lao ile ilgisini kesmesini istedi. Böylece tarafsız hükümetten, tarafsızlığından vazgeçmesi isteniyordu. Suvanna bu isteği reddetti. İşte bundan sonradır ki, Savunma Bakanlığı Uluslararası Sorunlar Müsteşarı John N. Irwin başkanlığındaki bir Pentagon heyeti, Fumi ile gizli görüşmelere başladı.

SUVANNA DESTEK ARIYOR

Suvanna, Amerika'nın tarafsız hükümetten desteğini çekerek bütün gücüyle Fumi'yi destekleyeceğini anladı. Aralık başında Brown'a son bir kez daha pirinç ve yakıt için başvurdu, ama bir sonuç alamadı. Çaresiz kalan Suvanna, bu sefer de Sovyetlere döndü. Sovyetler, Suvanna'nın bu isteğini

derhal ve büyük bir öncelikle yerine getirdiler.

İki gün önce Fumi, birliklerini kuzeye doğru harekete geçirmişti: 18 Aralıkta Vientıan'ı ele geçirdi. Suvanna, Kamboçya'ya kaçtı; Kong Le ise, elindeki Amerikan yapısı 10.000 silahı, Patet Lao'culara, yol boyunca dağıtarak, kuzeye doğru çekildi. Fumi, hemen bir hükümet kurarak keyfine düşkün Prens Bun Um'u başbakanlığa getirdi.

Bu arada Sovyetler, uçaklar ve kamyonlarla Laos'a silah taşıyorlar, Kuzey Vietnam birlikleri, Patet Lao'yu desteklemek için durmadan sınırdan içeriye sızıyorlardı. Bunlarla birleşen Kong Le, 1961 yılı başında, stratejik Jar ovasını ele geçirmişti.

SEATO MÜDAHALESİ VE YEDİNCİ FİLO

Eisenhower'dan bu pis işi devralan Kennedy'nin ilk hareketi danışmanlarına Laos'u kurtarmak için bir plan hazırlamalarını emretmek oldu. Danışmanlar, Amerikan birliklerini de içine alan bir Müttefik Kuvvetin, SEATO hükümlerine sığınarak Vientian'ı savunmasını önerdiler. Böylece serbest kalacak Fumi'nin ordusu bütün kuvvetleriyle Jar ovasındaki savaşa katılabilecekti.

Bu arada Kennedy, Yedinci Filoya, Laos'u kolayca darbeleyebileceği bir mesafeye gitmesini emretti ve Fumi'ye de, birlikleri çarpışmaya istekli olduklarını gösterdiği takdirde, her türlü yardımın yapılacağını bildirdi. Bütün bunlara karşın, krallık ordusuna bağlı birlikler mart ayı başında, Kuzey Laos'taki bellibaşlı bir hava yolu üzerindeki kilit noktalardan sürülüp çıkartıldı. Kennedy yöneticileri, daha baştan Fumi'ye pek güvenmiyorlardı. Müttefik işgâli planı da, İngilizlerin, Fransızların ve Siyam hariç öteki SEATO ülkelerinin asker vermeye yanaşmamaları üzerine suya düşmüştü. Ayrıca Amerikan ortak genelkurmayı, taktik nükleer silahlar kullanmaksızın Amerikan kuvvetlerinin Laos'u kur-

taramayacağını, Başkan Kennedy'ye açıkça söylüyordu.*

CENEVRE SÖZLEŞMESİ

13 Martta yaptığı basın toplantısında Kennedy, Laos'ta komünist saldırısı devam ettiği takdirde batılı devletlerin "bunu karşılıksız bırakmayacaklarını" söyledi. Bu sözlerden Amerika'nın askerî bir müdahaleye hazır olduğu anlaşılıyordu. İngilizlerin 1 Nisan tarihinde yaptıkları ateşkes teklifini Sovyetler Birliği olumlu karşıladı ve ertesi ay Cenevre'de, ondört ulusun katıldığı bir konferans toplandı. Kuruşçev ile Kennedy'nin haziran ayında Viyana'da yaptıkları görüşmede tarafsız ve bağımsız bir Laos kurulması için çalışılacağına söz verildi.

Kasım başında Cenevre'de bir anlaşmanın ana hatları

* Amerikalı yazar W. J. Lederer, kuzeyden yapılan bu saldırı haberlerinin de tamamen uydurma olduğunu öne sürmektedir. Lederer, bu olayları kitabında şöyle anlatmaktadır: "1960 yılından sonra kongrenin birçok üyesi Laos'a yapılan yardımdan kuşkuya düşmüştü. Laos'a yapılan Amerikan yardımı hakkında düzenlenen 7 nolu Kongre Raporunda, rüşvet alan Amerikalı memurlar, gerçeği ortaya koymak için çalışanların elçiler tarafından nasıl Laos'tan çıkartıldıkları, yerel yönetimdeki yolsuzluklar açıkça belirtilmişti. *Yardımın kesileceğini anlayan Laoslu yöneticiler, Amerikan diplomatik kanalları ve basını yoluyla, barışsever ülkelerin aniden komünist saldırganlar tarafından istilâ edildiği haberini yaymaya başladılar.* İstilâ haberini Amerikan gazeteleri büyük manşetlerle veriyorlar, politikacılar saldırı üzerine yorumlarda bulunuyorlardı. Kongrede, Laos'a, Amerikan birliklerinin gönderilmesi, istilâcıların Amerikan Donanması ve Hava Kuvvetleri tarafından bombardıman edilmesi talep ediliyordu. Başkan Kennedy, bu konuyu Kruşçev'le görüşecekti. Dışişleri bakanlığı, durum çok tehlikeli diyordu. ... Laos'a havadan binlerce ton malzeme gönderildi. Milyonlarca dolarlık ek yardım derhal Laos hükümetine teslim edildi. ... Nihayet eylül ayı sonunda gazeteciler başkentten ayrılarak, Laos hükümetinin çetin çarpışmaların geçtiğini söylediği Sam Tue köyüne geldiler. Sam Tue, Kuzey Vietnam sınırından on mil berideydi. Laos makamları beş günlük şiddetli çarpışmalarda Sam Tue'nin dört kez el değiştirdiğini bildirmişlerdi. Savaş sahasına gelen *New York Times* muhabiri, 22 Eylülde, gazetesine şu haberi veriyordu: "Sam Tue'den bildiriyorum. Kasabada en ufak bir hasar bile yok. Bölge komutanı burasının asiler tarafından işgal falan edilmediğini söyledi." Ertesi gün Laos makamları, gazetecilerin bu bölgeye girmesini yasakladılar. ... Birleşmiş Milletler savaş bölgesinde yaptığı incelemelerini bir rapor ile bildirdi; ne istilâ vardı, ne de savaş. (*A Nation of Sheep*, s. 20, 24.) —ç.

saptandı. Suvanna Fuma tarafsız bir hükümet kuracak ve bu hükümete batı yanlısı kralcılar, tarafsızlar ve komünist yanlısı Patet Lao katılacaktı. Ama gene Fumi oyun bozanlık etti. Cenevre'de kabul edildiği gibi savunma ve içişleri bakanlığını bırakmak istemiyordu. Biraz daha ayak direrse nasıl olsa CIA ile Pentagon yardımıma gelir diye düşünüyordu. Başkan Kennedy özel mesajlarla Fumi'yi azarlıyorsa da o bildiğinden şaşmıyordu. 1960'ta da Amerika, Suvanna'nın koalisyonuna katılmasını istememiş miydi? Ve sonunda CIA ile Pentagon iktidara gelmesi için kendisine yardım etmemişler miydi? 1960'ta olduğu gibi CIA temsilcisi hâlâ yanı başında değil miydi?

Washington, CIA ajanını birdenbire çekmek istemiyordu. Acele bir hareket örgütün saygınlığını sarsabilirdi. Ama Fumi öylesine idare edilmez hale gelmişti ki, 1962 yılı başında zamanın CIA müdürü McCone, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Avarell Harriman'ın önerilerine uyarak, Fumi'nin yanından ayrılmayan ajan Jack Hazey'in, ülkeden çıkartılmasını emretti. Bütün bunlara karşılık, Fumi'nin CIA'ya olan güveni öylesine sağlamdı ki, Amerikan hükümeti aylık 3.000.000 dolarlık yardımı 1962 Şubatında kestiği halde fikrinden dönmüyordu.

5.000 KİŞİLİK AMERİKAN BİRLİĞİ

O bahar, Fumi, Patet Lao topraklarına yakın bir yerde yığınaklar yapmaya başladı. Elçi Brown, bu yığınağın çok tahrik edici olduğunu, krallık ordusunun hiç de iyi mevzilenmediğini bizzat Fumi'ye anlattı. Gerçekten de çok geçmeden komünistler bir saldırıya geçtiler ve Fumi birliklerini tam bir bozguna uğrattılar. Cephe komutanları, ellerine geçirebildikleri ciplerle Siyam'a zor kaçtılar.

Bu bozgun, bu işi tek başına beceremeyeceğine Fumi'yi inandırdı. Hükümeti ele geçirmek üzere olan Patet Lao,

Kennedy'nin 15 Mayısta, Siyam-Laos sınırı üzerinde 5.000 kişilik bir Amerikan birliğini mevziye sokması üzerine niyetinden vazgeçti.

Nihayet Laos'taki üç karşıt kutup —batıcılar, tarafsızlar, komünistler— 11 Haziranda bir koalisyon kurmaya karar verdiler ve 23 Temmuzda Cenevre sözleşmesi imzalandı. Ekim ayında Amerika, Fumi ordusundaki 666 askerî danışmanını geri çekti. Ama bu sefer de Kuzey Vietnam, Patet Lao'yu desteklemek için Laos'ta bulundurduğu 5.000 kişilik birliğini geri çekmiyordu. 30 Mart 1963'te giriştikleri bir hareketle Jar ovasının tamamını denetimleri altına almışlardı. Amerika derhal Yedinci Filoyu Vietnam kıyılarına yaklaştırdı ve Siyam'da 3.000 kişilik manevralar başladı. Harriman, durumu Kruşçev ile görüşmek için Moskova'ya gitti. Sovyetler Birliği, tarafsız ve bağımsız bir Laos'a taraftardı, ama şimdi ipin ucu Pekin ve Hanoy'un elindeydi.

Amerikalı politikacılar Laos'u bütünüyle elde tutmanın olanaksızlığını anlamış gibiydiler. Laos'un "hiç bir şeyin kalesi" olacağı yoktu. Washington hiç değilse Vientian ve Mekong vadisini elde tutmak istediyse de, burası da Amerikan birliklerinin geniş ölçüde yapacakları bir harekâta uygun değildi.

İşte 1964 yılı başında durum buydu. On yıl süren küçültücü birçok bocalamalardan ve yarım milyarlık bir masraftan sonra, Amerikan politikası tam bir dönüş yapmıştı. 1950'lerde, Suvanna Fuma ile tarafsız Laos planına, Görünmeyen Hükümet, bütün gücü ile karşı koymuştu. Amerika, şimdi, beş yıl önce pek az masrafla elde edebileceğinin çok daha azına razı oluyordu.

YEDİ

İRAN

BİR CUMHURBAŞKANI TORUNU

1953 YILINDA, Başbakan Musaddık'ı devirerek, Şah Muhammet Rıza Pehlevi'yi tahtında tutan darbeyi CIA'nın hazırladığında ve yönettiğinde artık kimsenin en küçük kuşkusu kalmamıştır. Ama, İran hükümetini deviren bu darbenin, eski başkanlardan Theodore Roosevelt'in torunu olan bir CIA ajanı tarafından yönetildiğini ancak birkaç kişi bilmektedir. Tahran'da çevirdiği o gözkamaştırıcı dalaverelerden sonra Kermit (Kim) Roosevelt, hâlâ CIA çevrelerinde "Bay İran" diye tanınır. Daha sonraları Kim Roosevelt, CIA'dan ayrılarak Orta Doğuda büyük çıkarları olan Gulf Petrol Şirketine girmiş ve kısa zamanda bu şirketin başkan yardımcılığı görevine getirilmiştir.

CIA'nın Musaddık'ın yerine geçirmek üzere seçtiği General Feyzullah Zahidi, İkinci Dünya Savaşı sırasında nazilerle işbirliği yapmış ve İran'ın, İngilizler ve Amerikalılar tarafından işgali üzerine nezaret altına alınmıştı. Savaştan sonra Zahidi yeniden politikaya atılmıştı. Musaddık 1951 yılında başbakanlığa geldiği sırada, Zahidi, içişleri bakanıydı. Musaddık, İngilizlerin elinde bulunan Anglo-İranian Petrol Şirketini ulusallaştırdı ve Basra Körfezindeki büyük Abadan rafinerilerine elkoydu. Rafineri kapanmıştı. Binlerce işçi işsiz kalmış, İran malî bir bunalımla yüzyüze gelmişti. Batılı hükümetlerin desteğiyle İngilizler, İran petrolünü boykot etmişlerdi. Rafineriler, İngiliz teknisyenleri olmaksızın eski verimleriyle çalışamıyorlardı. İşte İran için ölüm kalım savaşı yapıldığı bu günlerde, Zahidi, Musaddık'tan ayrıldı.

İngiliz ve Amerikan hükümetleri, Musaddık'ı devirerek, Zahidi'yi başa geçirmeye karar vermişlerdi. CIA, koşulların elverişli olduğu sonucuna varmıştı. Olanaklar iyi kullanılırsa, İran halkı Şah tarafına çekilebilirdi. Harekâtı yürütme görevi o sırada CIA'nın Orta Doğudaki baş ajanı Kim Roosevelt'e verildi.

Roosevelt, İran'a girdi ve Tahran'da gözden kayboldu, İran'ın yabancısı olmadığı için hemen tanınabilirdi. Musaddık'ın ajanlarını şaşırtmak için sık sık yer değiştiren Roosevelt, Amerikan Elçiliğinin himayesi dışında çalışıyordu. Roosevelt, elçilikteki CIA ajanları da dahil bazı Amerikalılardan yardım görüyordu. Bunlardan başka iki İranlı gizli polis şefi ile birkaç İranlı ajan da Roosevelt'e yardım ediyorlardı.

VE GENERAL SCHWARZKOPF

Tam bu sırada tümgeneral Norman Schwarzkopf, Tah-

ran'a geldi. Orta Doğu işlerinde uzman olan bu Amerikalı General, daha önceleri uzun yıllar Şahın gizli polis kuvvetlerini örgütlemede çalışmıştı. Şahın ve General Zahidi'nin çok yakın dostuydu. Gerçi o günlerde sadece "eski dostlarını ziyarete geldiğini" söylediyse de, Schwarzkopf, Roosevelt'den sonra bu harekâtın iki numaralı adamıydı.

13 Ağustos günü Şah, Musaddık'ın iş başından uzaklaştırıldığını, yerine Zahidi'nin atandığını bildiren bir kararname imzaladı. Kararnameyi tebliğe gelen muhafız alayı komutanını, Musaddık, hemen tutukladı. Halk ayaklanmıştı. Şah Rıza Pehlevi, yanına güzel kraliçesi Süreyya'yı alarak, Bağdat üzerinden Roma'ya kaçtı. Allen Dulles da derhal Roma'ya uçtu ve birlikte durumu görüştüler.

Tahran'da halk sokağa dökülmüş, kaçışını kutlamak için Şahın heykellerini parçalıyordu. Durumun iyice kötüye gittiğini gören Schwarzkopf, Musaddık'a karşı olanlara elaltından dolar dağıtmaya başladı. Bazı İranlıların bir gün içinde zengin oldukları görüldü. O günlerde, Schwarzkopf'un CIA tahsisatından on milyon dolar dağıttığı söylenir.

19 Ağustosta durum birdenbire değişti. Musaddık'a karşı olanlar aralarında birleşmişti. Ordu gösteri yapanları tutuklamaya başladı. Kim Roosevelt, gizli karargâhından, İranlı ajanlarına, taraftarlarını sokaklara dökme emrini verdi. Ajanlar, Tahran'daki spor kulüplerine giderek güreşçileri, boksörleri ve akrobatları caddelerde yürütmeye başladı. Kalabalık gitgide artıyordu. Birdenbire, "Yaşasın Şah" diye bağrışmalar duyuldu. Dolarlar etkisini göstermeye başlamıştı. Musaddık kuvvetleri, bu çeşit savaşlara alışkın Amerikalı ajanların tavsiyeleriyle ustalıkla hareket eden karşı-kuvvetler karşısında, bozguna uğradılar. Zahidi saklandığı yerden çıkarak idareyi ele aldı. Şah kaçtığı İtalya'dan döndü, Musaddık tutuklandı ve Musaddık'ı destekleyen Tudeh Partisi liderleri öldürüldüler.

Darbenin son bilançosunda, İngilizlerin, İran petrolü üzerindeki tekelini kaybettiği görüldü. 1958 Ağustosunda toplanan batılı petrol şirketleri konsorsiyumu, İran'la 25 yıllık bir sözleşme imzaladı. Buna göre Anglo-İranian Petrol Şirketi yüzde 40, Amerikan şirketleri (Gulf Oil, Standard Oil, Caltex ve Socony-Mobil) yüzde 40, Hollanda Shell yüzde 14 ve Fransız Petrol Şirketi yüzde 6 aldı. İran'a, bu şirketler kârın yüzde 50'sini veriyorlardı. Musaddık'ın ulusallaştırdığı Anglo-İranian Şirketine, İran ulusu 70.000.000 dolar tazminat ödeyecekti.

Gerçi İran, 1953 darbesinden beri Batılılar safındadır, ama bu eski ülkede korkunç sefaleti hafifletmek için pek az şey yapılmıştır. Her nasılsa, İran'ın o muazzam petrol zenginliğinden halkın eline hiç bir şey geçmiyordu. Son oniki yıldır, İran'a, 1.300.000.000 dolar Amerikan yardımı yapılmıştır. Öyle görünüyor ki, milyonlarca doların çoğu kokuşmuş yöneticilerin kirli parmaklarına yapışıp kalmaktadır. 1957 yılında yapılan bir senato soruşturmasında bu paraların nerelere harcandığının bilinmediği sonucuna varılmıştır.

HAVYAR KRALİÇESİ

İran'daki tipik skandallardan birisine Şah'ın ikiz kardeşi Eşref'in de adı karışmıştı. Prenses Eşref'in yakın arkadaşlarından "havyar kraliçesi" diye anılan İhsan Davalo, İran'da havyar tekelini alabilmek için, ileri gelenlere büyük rüşvetler vermişti.* İşte havyar ile korkunç sefaletin yanyana bulunduğu İran, toplumsal kaynaşmalar için elverişli bir ortam teşkil etmektedir. Cumhurbaşkanlarımızdan (ABD)

* Son günlerde aynı Prenses Eşref'in, İsviçre'deki bir uyuşturucu madde kaçakçılığı ile ilgili olduğu ortaya çıkmıştır.

birisinin gözüpek bir torununun yardımıyla, Görünmeyen Hükümet, İran'da politik bir hükümet darbesi yaptı ve böylece belli bir zaman kazanıldı, ama Amerika, İran için son derece gerekli toplumsal ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesine hiç el atmadı.

SEKİZ

BURMA
FORMOZA BİRLİKLERİ

JAPONYA'DAKİ yedi yılık görevden sonra 1952'de Burma'ya atanan Büyükelçi William J. Sebald, yeni görev yerinden pek de memnun değildi. Sebald'ı kuşkulandıran, Burma hükümetine meydan okurcasına, Burma topraklarında serbestçe dolaşan 12.000 kişilik Formoza birlikleriydi. Bu birlikler, Burma'ya 1949 yılında, Çin komünistleri önünden kaçarak sığınmışlardı. Son bir çabayla anayurtları Yunnan'a dönmek isteyen askerler kaleye geri püskürtülmüşler ve onlar da Burma'ya yerleşerek eşkiyalık ve afyon ticaretiyle geçimlerini sağlamaya başlamışlardı. Burma hükümeti, önce silahlarını teslim etmelerini istemiş, ardından ordusunu harekete geçirerek Çinlileri zararsız hale getirmeye ça-

lışmışsa da başaramamıştı. Hele son çarpışmada Formoza birlikleri yeni yeni silahlar kullanmış ve daha büyük bir savaş disiplini göstermişlerdi. Üstelik kendilerine General Li Mi adında bir de komutan bulmuşlardı. Eski bir haberalma subayı olan Li Mi, Burma'nın güney-doğu sınırı yakınında Siyam topraklarındaki bir pisti kullanarak Formoza ile Burma arasında mekik dokumaktaydı. İkinci Dünya Savaşının yükü altında ezilmiş, devamlı ayaklanmalarla takatten kesilmiş Burma hükümeti için, milliyetçi birlikler bir başbelâsıydı. Şimdi askerî güçleri de artan bu kuvvet, Burma'nın bağımsızlığını tehdide başlamıştı.

Burma, Amerikan hükümetinden bu birlikleri çekmesi için Formoza üzerinde baskıda bulunmasını resmen istemişti. Burma devlet adamları, gayri-resmî olarak da, Çin'e baskınlar yapmak; ya da Burma, Pekin'e karşı daha uysal politika güderse Burma'yı tehdit etmek amacıyla, CIA'yı, Çin birliklerini beslemek ve donatmakla suçluyordu.

AMERİKA İNKÂR EDİYOR

Washington'da bulunduğu sırada Sebald, amirlerinden, CIA'nın bu milliyetçi askerleri desteklemediği yolunda teminat istedi. Kendisine, Amerika Birleşik Devletleri'nin böyle bir işle ilgisi olmadığı ve olamayacağı kesin bir dille anlatıldı. Burma'nın başkenti Rangon'daki iki yıllık görev süresince Sebald, düzenli olarak Washington'a, Batıya karşı dostça davranan Burma'nın parlamenter demokrasisini bu birliklerin tehdit ettiğini ihtar etti durdu. Dışişleri bakanlığı, her seferinde, ABD'nin bu işle ilgisi olmadığını, Burma'nın, derdini Formoza'daki Taiwan hükümetine anlatmasını bildirdi.

Sebald, bu teminatları, büyük bir ödev duygusu içinde Burma dışişleri bakanlığına ilettiyse de, Burmalıları bir türlü ABD'nin masumluğuna inandıramıyordu. Burmalıların en

kuşkulusu da bu çetelere karşı savaşı yöneten Genelkurmay Başkanı General Ne Vin'di. Cephe komutanları ile yaptığı bir toplantıdan yenik dönen Ne Vin, diplomatik bir toplantıda Sebald'a rasladı ve milliyetçi birlikler hakkında harekete geçilmesini istedi. Sebald, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu işle bir ilgisi bulunmadığı hakkındaki her zamanki nutkuna başlayınca, General sözünü kesti ve "Bay Büyükelçi, dedi, artık bıktık bu sözlerinizden! Yerinizde olsam, hiç değilse dilimi tutardım!"

Sebald'ın sonradan öğrendiği, ya da ileri gelen Amerikan memurlarının şimdi açıkça itiraf ettikleri gibi, Ne Vin, bu çıkışında gerçekten haklıydı. CIA, milliyetçi birliklerle, gerçekten içli-dışlıydı ve Sebald'ın Dışişleri Bakanı Foster Dulles'ın altındaki amirlerinin bile bu işten resmen haberleri yoktu. Bu tasarı CIA içinde öylesine gizli yürütülüyordu ki, örgütün giriştiği büyük işlerden özel olarak haberdar edilen Haberalma Şubesi Müdürü Robert Amory bile bu tasarıyı bilmiyordu.

DENİZ TİCARET KUMPANYASI

Sebald, gerçi Washington'dan resmî bir itiraf elde edememişti ama, yerinde yaptığı kişisel incelemeleriyle, CIA'nın bu işteki ilgisinin Siyam'ın başkenti Bangkok'ta hemen hemen açıkça bilindiğini öğrendi. CIA, bu harekâtı, *Deniz Ticaret Kumpanyası* adı altında gizlenen bir firma vasıtasıyla planlıyor ve yönetiyordu. Kumpanyanın kısa telgraf adresi *Hatchet* idi.

Rangon'da, kamuoyu, CIA'nın oynadığı oyunları öylesine kanıksamıştı ki, bir yerde biri vurulsa ya da o gece kent cereyanı kesilse mutlaka Amerika'nın parmağı vardır deyip çıkıyordu. Sebald yalanlamalarına devam ettiyse de, artık bu yalanlamalar 1953 Martında inandırıcı olmaktan çıkmıştı. Burma, bu konuyu Birleşmiş Milletlere götürdü. Burma ile

sınırı olan Hindistan da aynı söylentilerle çalkanıyordu. Yeni Delhi'deki Amerikan Büyükelçisi Chester Bowles de, Sebald gibi, Washington'dan teminat istedi. Gelen yanıt aynıydı: Amerika Birleşik Devletleri'nin bu işle hiç bir ilgisi yoktu. Bowles bu mesajı Başbakan Jawaharlal Nehru'ya iletti, o da, ABD'nin, milliyetçi gerillaları desteklemediğine inandığını açıkladı.

Burma delegesi, Birleşmiş Milletlerin bir toplantısında Taipeh'ten (Çan Kay-şek'in başkenti) Çin gerillalarına verilen ve ellerine geçen emirleri ortaya koydu. Formoza, Yunnan Anti-Komünist ve Ulusal Kurtuluş Ordusu ile —Çin birliklerine artık bu ad takılmıştı— herhangi bir ilgisi olmadığında ısrar etti. Aynı zamanda bir çelişkiye düşerek Taipeh'in "General Li Mi üzerinde etkisi olduğunu ve bu sorunun halledilmesi için general üzerinde manevî telkinlerde bulunacağını" vaadetti.

Birleşmiş Milletlerin işi cansıkıcı bir araştırmaya dökeceği bu sırada, nihayet Washington, Sebald'ın isteklerine kulak vermeye başladı. Kendisine Burma ile Taipeh arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin arabuluculuk yapacağı teminatı verildi. Mayıs ayında, ABD, bu sorunu görüşmek için, Burma, Formoza ve Siyam'ı dörtlü bir toplantı yapmaya çağırdı. Önceleri Formoza ile bir masaya oturmak istemeyen Burma, sonunda, teklifi kabul etti. 22 Mayısta, Bangkok'ta dörtlü bir askerî komite toplandı. 22 Haziranda, bu askerlerin Burma'dan çekilip gitmesi üzerinde tam bir anlaşmaya varıldı. Kabul edilen usule göre milliyetçi gerillalar önce sınırdan Siyam'a geçecekler ve oradan da üç-dört hafta içinde Formoza'ya taşınacaklardı.

Ama gerillalar, Li Mi'nin emri olmadan yerlerinden bir adım bile atmayacaklarını söylüyorlardı. Komisyon tarafından Bangkok'a çağrılan general önce hastalığını öne sürerek görüşmelere katılmadı, ardından da ne olursa olsun birliklerini Burma'dan çekmeyeceğini ilân etti. Görüşmeler ve

savaşlar 1953 yazı boyunca sürüp gitti ve Burma, sorunu, yeniden Birleşmiş Milletlere getirdi.

Birleşmiş Milletlerdeki Burma delegesi İl Mint Teyn, "Formoza'daki makamlarla iş yaparken, diyordu, sadece manevî baskı yetmez. Bunları, ya Birleşmiş Milletler örgütünden atmakla tehdit etmeli ya da ABD bunlara yardımı kesmelidir. İşte o zaman Kuomintang ordusu bir gecede ortadan yokolur."

Gene de Formoza, gerillaları dağıtacağını ve bunlara yapılan yardımı keseceğini söyleyince, Burma, ateş kesilmesini kabul etti. İsteyen gerillalar Siyam yoluyla ülkelerine gönderilecekti. 5 Kasımda başlayan boşaltma işi, ta başlangıcında Burmalıları endişelendirmeye başlamıştı. Siyam polisi, İçişleri Bakanı General Pao'nun yönetimi altındaydı, ve general, gerillaların afyon ticaretinin ortaklarındandı. Pao, Burma delegelerinin, komitenin öteki üyeleriyle birlikte boşaltma bölgesine girmesine razı olmuyordu.

VAHŞİ BİLL SAHNEDE

CIA'nın kurulmasında emeği geçmiş eski ajanlardan Dovovan'ın (namı diğer Vahşî Bill) milliyetçi birlikleri uğurlamak için bayrak sallayarak sahnede görünmesiyle, Burmalıların kuşkuları bir kat daha arttı. Bu eski istihbaratçı —tesadüfen— bu sıralarda ABD'nin, Siyam büyükelçisi olarak görev yapmaktaydı.

Boşaltma işlemi, 1953-1954 yılı boyunca sürdü gitti. Rangon'daki Amerikan memurları, Washington'un, Taipeh üzerinde baskı yapmamasının bu sürüncemeye neden olduğunu söylüyorlardı. Hava yoluyla Formoza'ya 7.000 kişi kadar gönderilmişti, ama bunun çoğu kadın, çocuk ve savaşlarda sakatlananlardı. 30 Mayıs 1954'te Li Mi, Taipeh'te yaptığı bir konuşmada, Yunnan Anti-komünist ve Ulusal Kurtuluş Ordusunun dağıtıldığını söylediyse de, temmuz ayında geril-

lalarla Burma ordusu arasındaki çarpışmalar yeniden başladı. Burma, tekrar Birleşmiş Milletlere başvurdu, ama buradan, örgütün elinden geleni yaptığı, daha fazlasını yapamayacağı karşılığını aldı.

Sebald, 1 Kasımda, karısının hastalığını öne sürerek elçilikten istifa etti ve Dışişleri Bakanlığı Uzak Doğu İşleri Müsteşarlığına atandı. Burada kaldığı üç yıl boyunca, uluslararası sorunlarda sağ elin ne yaptığından sol elin haberi olabilmesi için, CIA ile dışişleri bakanlığı arasında bir irtibat kurmaya çalıştı.

Gene de CIA'nın Burma'da çevirdiği işler ABD ile Burma'nın arasını açmaya devam etti. Uzun müzakerelere karşın, milliyetçi gerillaların yarısı hâlâ Burma'daydı. Bunlar başka isyancı gerillalarla birleşerek Burma ordusuna olmadık zararı veriyorlardı. Çinli gerillalar, ancak 1961 Ocağında Laos ve Siyam'a sürülüp çıkartılabildiler.

SIKILAN ELLER

Çıkmasına çıktılar ama arkalarında da Amerikan hükümeti için epey cansıkıcı artıklar bıraktılar. Burmalılar ilerlerken, önlerinde, bir yığın Amerikan yapısı teçhizat buldular. Ertesi ay Burma uçaksavarları, Formoza'dan gerillalara silah ve cephane getiren bir Amerikan *Liberator** uçağı düşürdüler. Ele geçirilen malzeme arasında 5 ton da mühimmat vardı. Bu cephane, üzerinde, tokalaşan iki eli gösteren Amerikan yardımı etiketini taşıyan sandıklara konulmuştu.** Bu olaylar, 10.000 Burmalının Rangon'daki, Amerikan elçiliği önünde bir gösteri yapmasına neden oldu. Burma birlikleri duruma hâkim olana kadar, bu gösteri sırasında üç kişi öldü ve altmış kişi ağır yaralandı. Başbakan U

* *Liberator*, İngilizcede, kurtarıcı demektir. —ç.

** AID'nin amacı olan mavili kırmızılı bu etiket, yardım malzemesi taşıyan bütün sandıklarda vardır. —ç.

Nu, bir basın toplantısı yaparak, ABD'yi, gerillaları devamlı olarak desteklemekle suçladı.

BURMA SOSYALİZMİ SEÇİYOR

2 Mart 1962'de General Ne Vin, kansız bir darbe ile hükümeti ele geçirdi. General, Burma'nın batılı müttefikleriyle (!) geleneksel ilgilerini gevşetmek ve ulusal politikayı sola doğru açmak niyetiyle başa geçmişti. Burma ekonomisi hızla sosyalleştirildi. Döviz kaynağının %70'ini oluşturan pirinç sanayii ulusallaştırıldı. Yerli ve yabancı bankalar devletleştirildi. Batıdan gelen yardım tasarılarının çoğu geri çevrildi. Çin'den 300 ekonomi uzmanı ile 25 tasarı için 84.000.000 dolar teknik kalkınma yardımı alındı.

1948'de, batı demokrasileri örneğine göre kurulan Burma, onbeş yıl sonra, batıdan yüz çevirerek Pekin'e dönüyordu. Ne Vin, 1952 yılında, CIA, Çin gerillalarını desteklediği için Sebald'a çattığı sırada Burma burnunun dibindeki pek güçlü komünist komşusuna karşın tarafsızlığını korumaya çalışıyordu. Burma'nın sola dönüşü belki Amerikan halkını hayrette bırakmıştır, ama ABD hükümeti buna herhalde hiç şaşmamalıdır.

DOKUZ

U—2 OLAYI

27.000 METRE YÜKSEKLİK

U—2 uçağı, CIA Plan Şubesi Müdürü Richard Bissel ile Hava Kuvvetlerinden Trevor Gardner ve Lockheed uçak yapım firmasından Clarence L. Johnson tarafından yapıldı. Savunma bakanlığı, 1954 yılı sonunda bu çok gizli casusluk projesini onaylamıştı. İlk model 1955 Ağustosunda uçtu. 1956'-dan sonra dört yıl Sovyetler Birliği üzerinde uçan bu casus uçağı, Amerikan savunma bakanının ifadesine göre, "Sovyetler Birliği'ndeki meydanlar, uçaklar, füzeler, füze denemeleri, eğitim özel silah depoları, denizaltı yapımı, atom çalışmaları ve stratejik hazırlıkları hakkında paha biçilmez değerde bilgi" sağlamıştı. 80.000 fitin (27.000 metre) üzerinde uçan bu uçakları, Ruslar ilk zamanlar düşürme olanak-

larından yoksundu.

Eisenhower, MacMillan, De Gaulle ve Kruşçev arasındaki zirve konferansı 16 Mayıs 1960'ta yapılacaktı. Bu tarih yaklaştıkça U—2 programını yürüten istihbarat teknisyenleri konferanstan önce hiç değilse son bir uçuş daha yapılmasına karar verdiler. Bunlar, Paris konferansının, casus uçağının faaliyetlerine son verecek bir sonuca varmasından korkuyorlardı. Başarılı bir konferanstan sonra Eisenhower'ın Moskova'ya yapacağı bir gezinin U—2 uçuşlarını olanaksız hale getireceğini sanıyorlardı. Eisenhower, her U—2 uçuş serisini daha önceden onaylıyordu. Bir seri içinde yapılacak uçuşların zamanı ihtiyaca göre tasvip olunuyordu. Eisenhower zirve konferansı tarihi yaklaştığı halde, bu programı durdurmamıştı.

ZİRVE KONFERANSI SUYA DÜŞÜYOR

1 Mayıs 1960 günü CIA pilotu Francis Gary Powers, Urallarda Sverdlovsk üzerinde, CIA'nın sonradan yaptığı bir tahmine göre bir SA—2 füzesi tarafından düşürüldü, 5 Mayısta Kruşçev'in, Sovyet toprakları üzerinde uçan bir uçağın düşürüldüğünü bildirmesi üzerine, Amerikan hükümetinin en üst organlarında büyük bir karışıklık dönemi başladı.

Önce Washington, bunun, pilotunun oksijen cihazı arızalandığı için Türkiye sınırlarından sürüklenen ve bilimsel amaçlar için kullanılan bir meteoroloji keşif uçağı olduğunda ısrar etti. Bu açıklamanın iyice yerleşmesi için iki gün bekledikten sonra Kruşçev, pilot ile uçağın elinde olduğunu muzaffer bir eda ile ilân etti. Bunun üzerine dışişleri bakanlığı casus uçuşunu itiraf etti, ama bu uçuşun Washington'ca onaylanmadığını da iddia etti. İki gün sonra Eisenhower, bu durumu tamamen tersine çevirdi: U—2 programının bütün sorumluluğunu üzerine aldı. Verdiği demeçten,

Sovyet toprakları üzerindeki bu uçuşların devam edeceği anlamı çıkıyordu.

İşte ne olduysa bunun üzerine oldu. Kruşçev büyük bir fırtına kopardı ve Paris'te bu konuda özür dilenmesini istedi. Nihayet Eisenhower, zirve konferansı sırasında, bundan böyle, Rusya üzerine U—2 uçağı gönderilmeyeceğini söylemek zorunda kaldı. Ama 1960 zirve toplantısı da suya düştü.

İMHA MEKANİZMASINDAN ŞÜPHE

CIA ile Eisenhower yönetimi, niçin "meteoroloji keşif uçağı örtü hikâyesini" bu kadar güvenle öne sürmüştü? Bunun önemli nedenlerinden birisi, uçağı, Rusya üzerinde bir güçlükle karşılaştığı takdirde Powers'e uçağı imha etmek emrinin verilmiş olmasıydı. CIA'ya göre, böylece ortada herhangi bir kanıt kalmayacaktı. Bütün U—2 casus uçaklarında, istenildiği anda uçağı parça parça edecek bir tertibat vardı. Bu uçağın pilotlarına güç bir duruma düştükleri takdirde bu tertibatı çalıştırdıktan sonra paraşütle uçaktan atlamaları talimatı verilmişti. Söylendiğine göre, pilotlar atladıktan sonra uçak parçalanacaktı. Ama Allen Dulles, bazı U—2 pilotlarının, bu karışık ve hassas imha mekanizmasının işleyişinden kuşku duyduklarını biliyordu. Uçak infilâk etmeden önce uçaktan çıkmaları için kaç saniyeleri olduğunu pilotlar iyice bilmiyorlardı.

Ruslar tarafından serbest bırakılmasından sonra, Senato Silahlı Kuvvetler Komisyonu önünde verdiği ifadede Powers, "İlk tepkim, imha anahtarını çevirmeye davranmak oldu. Ama sonra, bunu kullanmadan önce acaba uçaktan çıkabilir miyim diye düşündüm. İmha anahtarını çevirmekle infilâk arasında yetmiş saniye olduğunu biliyordum." diyordu.

Pilot mahallinde öne doğru fırlamış durumda olduğundan otomatik fırlatma düğmesine basamadığını söyleyen Po-

wers, tepedeki kapağa tırmandığını böyle olunca da geri dönerek imha anahtarını kullanmasına olanak bulamadığını aynı ifadesinde yineliyordu.

Powers'ın yirmidört gün süren gizli sorgusundan sonra yayınlanan bir CIA raporunda, aşağı yukarı aynı öykü yineleniyor ve "imha anahtarının dört ayrı ayarının yapılmasının gerektiği" belirtiliyordu. CIA raporuna göre, Powers, sözleşme koşullarını, ve "bir Amerikan yurttaşı olarak yüklendiği sorumlulukları" yerine getirmiş ve sonradan ödenecek ücretine hak kazanmıştı.

İşte Washington'un ilk anlarda ortaya attığı örtü hikâye, Francis Gary Powers'ın bu imha anahtarını çevirdiği varsayımına dayanıyordu. Oysa Powers bu anahtarları çevirmemişti. Çevirse ne olurdu? Bunu sadece CIA bilir!*

* Rusya üzerinde casusluk amacıyla uçan U—2 Amerikan uçakları hatırlanacağı gibi Türkiye'den, Adana'daki İncirlik üssünden havalanıyordu. İncirlik Hava Üssü, TBMM ve basındaki son tartışmalara göre ikili anlaşma ile Amerika'nın hizmetine bırakılmıştı. Powers'ın uçağının Sovyet toprakları üzerinde düşürülmesinden sonra Sovyetler Birliği, hükümetimize verdiği bir nota ile bu uçuşlara izin verilmesini protesto etmişti. Moskova'da yargılanan Powers, savunması sırasında fakir bir aileden geldiğini, yılda 30.000 dolar karşılığında bu işi yapmak için CIA ile sözleşme imzaladığını, idealinin bir iki yıl çalıştıktan sonra bir benzin istasyonu açmak olduğunu söylemiş, son söz olarak, "hakkımda bir yargıya varırken, beni bir düşman olarak değil, bir insan olarak düşünün" demişti. Yargılanması sonunda 10 yıl hapis cezasına çarptırılan Powers, daha sonra, 1962 Şubatında Sovyet casusu Rudolf İ. Abel ile değiştirilmişti. —ç.

ON

ELEKTRONİK CASUSLAR

SAMOS CASUS UYDULARI

Amerika, 1961 yılındanberi yörüngesi Sovyetler Birliği üzerinden geçen SAMOS casus uyduları uçurmaktaydı. Rusya'nın da bu uyduları izleme gücünde olduğu bilinmekteydi. Aynı teknik ve amaçlarla Sovyetler de 1962 yılında fezaya Amerikan izleme sistemlerinin dikkatinden kaçmayan COSMOS uyduları göndermeye başlamışlardı. Francis Gary Powers'ın U—2 uçağının 1960 Mayısında Rusya üzerinde düşürülmesine kadar SAMOS hakkında pek bir şey bilinmiyordu. Aynı ay içinde Paris'te yapılan zirve toplantısından sonra Eisenhower yönetimi, U—2 olayına karşın, Amerika'nın, Sovyetler Birliği'ni gözetlemeye devam edeceğini bildirdi. Artık Pentagon o güne kadar çok gizli tutulan gözetleme ile

ilgili bazı bilgileri açıklamaya başladı. Verilen bu bilgilerin dikkatle tahlilinden şu sonuçlara varmak mümkündür:

SAMOS (Uydu ve Füze Gözetleme Sistemi) projesi Beyaz Sarayın ve Pentagonun en büyük önceliği tanıdığı projeydi. Projenin yıllık masrafı 200.000.000 dolardı. SAMOS, insan gözünün otuz metreden görebileceği şekilde fotoğraflar çekebiliyordu. İlk kez, 1961 Ocağında uzaya gönderilen SAMOS uydusu, Atlas-Agena ya da Thor-Agena roketiyle atılıyordu. Uyduyu, U—2 uçağını yapan Lockheed firması yapıyordu. Ağırlığı iki ton, yüksekliği yedi, çapı iki metreydi.

California'daki, Vandenberg Hava Üssünden atılan SAMOS, kutuplardan geçen bir yörüngeye oturuyor ve böylece dünyanın dönmesiyle altından geçen bütün ülkelerin fotoğrafını çekebiliyordu. 1964 yılında güvenilir raporlar SAMOS'un her gün Sovyetler Birliği üzerinden sekiz ilâ oniki, Çin üzerinden iki ilâ dört kez geçtiğini bildiriyordu. Uyduların yörüngeleri değişikti, bazıları dünya çevresinde 300 millik bir daire çiziyor, bazıları ise dünyaya 150 mil kadar yaklaşan elipsler çiziyordu. Bu yükseklikten, odak açıklığı 300 cm. olan teleskobik bir fotoğraf makinesi, bir metre enindeki bir cismin fotoğrafını çekebiliyordu.

Dört çeşit SAMOS uydusu vardı. Birinci tipte, yere fotoğraflar gönderen televizyon aygıtı vardı. İkincisinde, daha ayrıntılı fotoğraflar çekebilen fotoğraf makineleri vardı. Fotoğrafları taşıyan bir kapsül, yerden verilen kumanda ile uydudan ayrılıyor ve ağlarla parçalanmadan yakalanıyordu. Üçüncü tip, hem televizyon, hem de fotoğraf makinesi taşıyordu. Dördüncüsünde ise, dinleme aygıtları da bulunuyordu.

DİNLEME UYDULARI

Bu dördüncü tipe "*ferret*" adı verilmişti. Bunlar, radar ve muhabere merkezlerini dinliyor, radyo güdüm işaretleri

yoluyla füze rampalarını saptayabiliyordu. Bu uydular, ayrıca mikro-dalgalı telefon konuşmalarını da teybe alabiliyordu. SAMOS fotoğraflarından düşmanın askerî hedefleri, birlikleri ve ikmal merkezleri saptanabiliyordu. Bu uydular, U—2'leri sınırlayan bazı engellere aynen tâbiydiler. Örneğin, yeryüzünün yüzde-altmışını sürekli olarak örten bulutlar bunlara da engel oluyorlardı. Yalnız bunlar, U—2'lerin, Sovyetler Birliği'nin ulaşmalarına olanak bulunmayan kuzey kısımlarının da fotoğraflarını çekebiliyorlardı. Üstelik savunma önlemlerine karşı da daha az hassas bir hedef teşkil ediyorlardı. SAMOS'un yörüngesi, hiç kuşku yok ki, Sovyet izleme istasyonlarınca kolayca saptanabilir ve uydu-savar füzeler ile imha edilebilirdi. Ama bunların füze isabeti almaları üzerine parçalanmaları ve parçaların atmosfer içinde yanarak casusluk delillerinin de yok olacağı düşünülmelidir. Ayrıca bunlar, U—2'lere oranla on kat yüksekten uçmaları nedeniyle, daha güç bir hedef teşkil ederler.

Bundan başka SAMOS uydusuna, yerden verilen kumanda ile yolunu kaçamaklı bir şekilde değiştirebilecek bir roket motoru da takılabilir. Sovyet casus uydularının da aynı çeşitten bir şaşırtma donanımı ile donatılabileceği olasılığına dayanarak, Amerikan Hava Kuvvetleri, 1960 yılında, SAINT (Uydu-Önleme) projesi üzerinde çalışmaya başlamıştır. Bu uydular, bir yörünge üzerinde hareket eden bir düşman aracıyla buluşabilecek manevra gücüne sahip olacak ve bu aracı televizyon gibi bir aygıtla inceleyebilecektir. İleride, SAINT uydusunun bir düşman uydusunu etkisiz hale getirme ya da imha etme gücü de olacaktır. Bu dönemde, bir de keşif sistemi kurulması düşünülmüştür. Bu, enfraruj ışınlarla füze atışlarını saptamak üzere kurulan MIDAS (Füze Savunma Alarmı Sistemi) projesidir. MIDAS'ın ağırlığı SAMOS ile aynıdır. Aynı roket ile yörüngeye oturtulmakta ve Lockheed firmasınca yapılmaktadır. Bir roketin atılması sırasında, çıkan eksoz gazlarının muazzam ısısını

saptamak suretiyle, MIDAS, bir düşman füze saldırısını yarım saat önceden haber verebilecektir. MIDAS'ın enfraruj aygıtları sekiz mil ötede yanan bir sigarayı keşfedecek derecede hassastır. Bir deneme atışı sırasında sıcaklığa karşı hassas aygıtlar rampa civarında kaynamakta olan çaydanlık nedeniyle sinyaller vermeye başlamıştır. MIDAS'ın ilk araştırma ve geliştirme masrafları 500.000.000 doları bulmuştur.

ZONGULDAK, SİNOP VE SAMSUN'DAKİ RADARLAR

Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'nin uzay çalışmalarını SPADATS (Uzay Keşif ve İzleme Sistemi) diye bilinen bir sistemle takip etmektedir. Bu, Amerika kıtasına yayılmış bir elektronik ağ şebekesi ile Sovyetler Birliği sınırları boyunca uzanan gizli ve çok hassas radyo alıcıları ve radarlardır. Bu şebeke öylesine gelişkindir ki, Sovyetler Birliği'nde atılan her roketten birkaç dakika içinde Amerikan Hava Savunma Komutanlığının, CIA'nın ve Beyaz Sarayın haberi olur.

İlk izleme noktası Orta Doğudaki bir radar ve muhabere sistemidir. Bu sistemin merkezi, Karadeniz kıyısındaki Zonguldak, Sinop ve Samsun'dur. Bu kentlerdeki muazzam radarlar ve dinleme aygıtları ile Aral Denizi yakınındaki Sovyet ana füze üslerindeki atışlar yakından izlenir. 1955'te çalışmaya başlayan bu radarların menzili en az 3.000 mildir. Dinleme aygıtları ile radarların, füze kumanda ve muhabere ile ilgili elektromanyetik radyasyonun tanınması, yerlerinin saptanması ve bunlarla ilgili her türlü bilgilerin tahliller yoluyla öğrenilmesi mümkün olmaktadır.

ONUR YAYINLARI. Sorumlu Yönetmen: İlhan Erdost. Yönetim Yeri: Zafer Çarşısı. 26, Yenişehir, Ankara.

10 lira